

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА РЕДКОЛЕГІЯ З ПІДГОТОВКИ
ТОМУ ЗВОДУ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

О.М. Іващенко

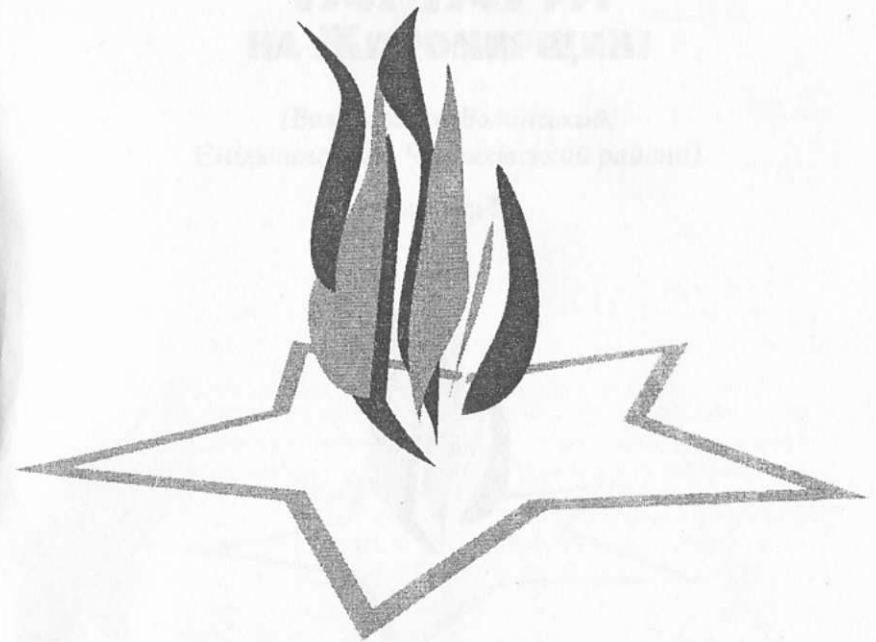
**ПАМ'ЯТКИ
І ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ
ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ
1941-1945 РР.
НА ЖИТОМИРЩИНІ**

До 60-річчя
Великої Перемоги

О. М. Івашенко

ПАМ'ЯТКИ
І ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ
ВІСЬМОЇ ВІСЬМОНІСЬОЇ ВІЙНИ
1941-1945 РР.

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА
ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

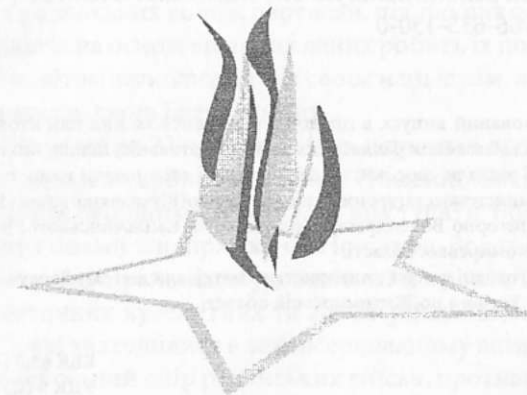
ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА РЕДКОЛЕГІЯ ТОМУ
ЗВОДУ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

О. М. Іващенко

**ПАМ'ЯТКИ
І ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ
ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ
1941-1945 РР.
НА ЖИТОМИРЩИНІ**

*(Володарсько-Волинський,
Ємільчинський, Черняхівський райони)*

Випуск 3

ЖИТОМИР «ПОЛІСся» 2005

Обкладинка Ольги Федорчук

ББК 63.3 (4 Укр–4Ж) 622
I 24
УДК 9 (С) 273

*Надруковано за рішенням редакційної колегії
з підготовки тому Зводу пам'яток історії та культури України
по Житомирській області. Протокол №1 від 27.01.05 р.
Видання здійснене в рамках пам'яткоохоронних програм
Українського Товариства охорони пам'яток історії та культури.*

Рецензенти:

В. О. Горбик – доктор історичних наук, професор

Е. М. Піскова – кандидат філософських наук

Відповідальний за випуск В. К. Безносюк

Іващенко О. М.

I 24 Пам'ятки і пам'ятні місця Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. на Житомирщині. (Володарсько-Волинський, Ємільчинський, Черняхівський райони). Випуск 3. // Житомир: «Полісся», 2005. – 172 с. ISBN 966-655-150-0

Пропонований випуск є продовженням висвітлення пам'яток та пам'ятних місць на честь загиблих радянських воїнів, партизанів, підпільників, мирного населення, які віддали своє життя, захищаючи і звільняючи нашу рідну землю від німецько-фашистських загарбників під час Великої Вітчизняної війни (1941—1945 рр.), зокрема територію Володарсько-Волинського, Ємільчинського, Черняхівського районів Житомирської області.

При підготовці випуску використано матеріали до тому Зводу пам'яток історії та культури України по Житомирській області.

ББК 63.3 (4 Укр–4Ж) 622
УДК 9 (С) 273

ISBN 966-655-150-0

© Іващенко О.М., 2005 р.

ВСТУП

До 60-ї річниці Перемоги над німецько-фашистськими загарбниками облредколегія та науково-редакційна група тому Зводу пам'яток історії та культури України по Житомирській області підготувала за участю Володарсько-Волинської, Ємільчинської, Черняхівської райдержадміністрацій чергову, третю, книгу із серії, присвяченої пам'яті загиблих радянських воїнів, партизанів, підпільників, які віддали своє життя, захищаючи в 1941 р. і звільняючи нашу рідну землю від німецько-фашистських окупантів в 1943–44 рр., зокрема територію Володарсько-Волинського, Ємільчинського і Черняхівського районів.

З наближенням ювілейної дати, пов'язаної з минулою війною, непокоїть необізнаність багатьох представників молодого покоління з характером самої війни, нерозуміння значення Перемоги радянської зброї, приниження подвигу радянського народу. Ознайомлення молодого читача з описом братських та одиночних могил радянських воїнів, партизан, підпільників, пам'ятних місць подвигів на основі архівних даних робить їх подвиги своєрідним заповітом загиблих героїв своїм нащадкам, як треба любити і захищати свою Батьківщину.

З початком війни 22 червня 1941 р. першими вступили в бій з гітлерівськими загарбниками воїни Південно-Західного фронту. Сили були нерівними й довелося відступати. Воїни 5-ї армії відступали з боями в напрямку до Новоград-Волинського і Коростенського укріпрайонів, збудованих в 30-х роках. Це була смуга залізобетонних кулеметних та артилерійських вогняних точок (ДОТ), які знаходилися в законсервованому вигляді. Не дивлячись на героїчний опір радянських військ, противнику вдалося прорвати оборону: противник захопив 8 липня – Новоград-Волинський, 9 липня – Житомир.

Почалася Київська оборонна операція Південно-Західного фронту, в ході якої бійці 5-ї і 6-ї армій стояли на смерть, обороняючи територію Житомирської області в липні й серпні 1941 р. Командуючий 5-ою армією генерал М. І. Потапов 10 липня наказав силами 31-го стрілецького, 9 і 22-го механізованих корпусів нанести удар по наступаючому ворогу. Перерізавши Житомирське шосе, вони змусили противника відступити. 5-а армія генерала М. І. Потапова своїми активними діями скувала на підступах до Києва головне угруповання ворога й укріпила підступи до столиці України. Героїзм і відвага наших військ примусили ворога топтатися на місці півтора місяця і тільки на кінець серпня 1941 р. їм вдалося окупувати всю Житомирщину.

Роки гітлерівської окупації позначені героїчною боротьбою підпільників, партизан, радянських патріотів. Їхні могили – священні пам'ятки нечуваної самопожертви в ім'я рідної землі. Про них – розповідь у наступних статтях.

До осені 1943 року Червона Армія здобула перемогу на всіх фронтах Великої Вітчизняної війни. 6 листопада війська 1-го Українського фронту під командуванням генерала армії М. Ф. Ватутіна визволила Київ. Продовжуючи наступ, радянські війська незабаром очистили від німецько-фашистських загарбників майже половину території Житомирщини, 12 листопада вони вступили в Житомир.

Однак гітлерівці не хотіли змиритися з утратою позицій на Дніпрі і прагнули знову захопити Київ. 15 листопада 1943 р. силами п'ятнадцяти дивізій, з них сім – танкових, фашисти перейшли в контрнаступ, зокрема на Житомирському напрямку. Розгорнулися жорстокі оборонні бої радянських воїнів з переважними силами ворога. Радянські війська змушені були залишити Житомир і перейти до оборони. Сорок днів і ночей палала житомирська земля у вогні битв. Ворогу не вдалося прорватися до Києва, хоч він і потіснив радянські війська на 35–40 кілометрів на північний схід.

Оскільки перший удар загарбників не досяг мети, противник перегрупував свої сили на північний захід від Черняхова і 6 грудня знову перейшов в наступ. Ворог кидав у бій одночасно по 300–400 танків. Цей танковий таран припав на війська 60-ї армії генерал-лейтенанта І. Д. Черняховського. З наростаючою си-

лою йшли бої в районі Черняхова та на підступах до Малина. Ворог змушений був припинити наступ.

Однак 19 грудня фашистське командування розпочало новий наступ на стику 13-ї і 60-ї армій, вздовж залізниці на Малин і Київ. Радянські війська витримали танковий удар і примусили ворога відступити.

У ході жорстоких оборонних боїв радянське командування готувало удар по противнику, який увійшов в історію як Житомирсько-Бердичівська наступальна операція. В результаті важких боїв 31 грудня 1943 р. обласний центр було визволено від німецько-фашистських окупантів. До нового, 1944 р. радянські війська визволили понад двох третин території Житомирщини, в тому числі Володарськ-Волинський, Черняхів, а 3 січня 1944 р. – Ємільчине.

Житомирсько-Бердичівська операція успішно закінчилася 14 січня. За час операції ворог зазнав значних втрат. Було знищено близько ста тисяч солдатів і офіцерів противника, 2200 танків, 1800 гармат і мінометів, захоплено значні трофеї.

У пам'яті народній назавжди залишилися дорогі серцю кожного житомирця імена понад 70 тисяч воїнів, які смертю героїв полягли на поліській землі, визволяючи її від окупантів і назавжди поховані в ній. Про воїнів, які загинули в кровопролитних боях на території Володарсько-Волинського, Ємільчинського та Черняхівського районів й навічно поховані в цій землі, піде мова в описах могил.

Безсмертний подвиг бійців фронту і тилу увічнений в меморіальних комплексах, монументах, бронзових і гранітних пам'ятниках, обелісках, пам'ятних знаках, меморіальних дошках. Їхні імена названі вулиці, парки.

Сьогодні є потреба формувати свідомість юнаків і дівчат як високоосвічених громадян, патріотів, вихованих на ідеях соціальної справедливості, гуманізму, історичної правди. Усі, хто нині живе, працює, вчиться, мають розуміти, що ми у вічному боргу перед тими, хто не повернувся з поля бою, назавжди залишився молодим.

Пам'ятники, обеліски, братські могили – це символи священної пам'яті про невмирущі подвиги оборонців Вітчизни. Це святині нашого народу, до них завжди йдуть люди, щоб поклонитися.

тися подвигам героїв війни. Сюди приходять люди в дні всенародних свят, шкільних і сімейних урочистостей.

Опис пам'яток і пам'ятних місць опирається на документальні архівні матеріали і подається в алфавітному порядку за назвами сіл, де вони знаходяться.

9

1. ВОЛОДАРСЬК-ВОЛИНСЬКИЙ, центр селищної ради

12 липня 1941 р. Володарськ-Волинський був окупований гітлерівцями. Німецька адміністрація почала відразу запроваджувати в селищі так званий “новий порядок”, нечуваний за своєю жорстокістю режим терору, насильництва та грабежу. Провідником його стали гестапо та загони поліцаїв, сформовані із зрадників Батьківщини. Почали гітлерівці з того, що вирубали в Кутузівському парку багато вікових дерев для будівництва мосту через р. Іршу. Жителі селища були обкладені непосильними податками: від двору наказувалося здати до тисячі літрів молока, 800 штук яєць, теля й десятки курей. Невдовзі почала діяти біржа праці з картотекою вербування молоді. Після попередження люди тікали, а слідом їхні будинки підпалювалися, ті, хто хотів загасити вогонь, потрапляли до гестапо. Тоді фашисти за допомогою поліцаїв стали відловлювати молодь на вулицях, базарах, в громадських місцях і відразу відправляти на вокзали, де їх заганяли в товарні вагони й вивозили на каторжні роботи до Німеччини. За час окупації з Володарсько-Волинського району було вивезено 1442 особи.

Відразу фашисти за доносом поліцаїв почали заарештовувати тих, хто брав участь у громадському житті за часів Радянської влади. З другої половини серпня 1941 р. заарештованих стали зганяти до великого сараю. Щодня сюди з'являлися п'яні офіцери, які влаштовували дикі розправи над своїми жертвами: виколювали очі, виламували або відрубували руки, багатьох живими закопували в ямі. Партизанський загін, що діяв на території району, прийняв рішення звільнити заарештованих. Загін вночі раптово напав на селище, знищив майже увесь ворожий гарнізон й звільнив приречених. Протягом ночі в партизанський загін вступило 300 односельчан.

Одночасно німецькі фашисти почали здійснювати й програму колонізації “східного простору”. Вони стали створювати колонії “хеге-

вальд” для німецьких колоністів. У 1942 українці були виселені із сіл Березівка, Рудня, Фасова та Солодири у віддалені північні поліські села, полишивши свої оселі, майно, знаряддя праці, худобу. Але перетворити українців у покірних рабів німецьким фашистам не вдалося. Рух опору, що виявився у різноманітних формах, став масовим, всенародним. І це за умов, що гітлерівцям удалося на початку окупації розгромити створене підпілля в селищі та районі. Незважаючи на відсутність підпільного районного комітету, активно діяли 20 підпільних організацій та груп. Найбільшою серед них була підпільна група в с. Кропивні, яка налічувала 21 члена. Керував нею вчитель місцевої школи Володимир Поліщук. Юний месник Василь Литвинчук з цього села, зв'язковий партизанського загону ім. Боженка, був закатований поліцейськими в грудні 1943 р.

Усе населення Володарщини, від молоді до літніх людей, постійно надавало допомогу партизанським з'єднанням, зокрема О. М. Сабурова, С. Ф. Маликова, Я. І. Наумова, які діяли на території району з 1942 р. В наступному році розгорнули боротьбу з фашистськими окупантами ще й з'єднання М. Г. Салая, В. С. Ушакова, І. І. Шитова. Місцеві жителі допомагали партизанам проводити агітаційно-масову роботу серед населення, збирали зброю, одягу, продукти харчування, брали участь в здійсненні диверсій на комунікаціях ворога, були розвідниками, зв'язковими.

В 1942 р. на території Володарсько-Волинського району почали діяти підрозділи Львівського центру ОУН (Б): районний провід і низові ланки в селах Грушки, Кам'яний Брід, Торчин, Турчинка. Їхня робота зводилася до створення підпілля, накопичення зброї та проведення агітації під гаслами українського націоналізму. В північній частині району пройшов рейд УПА-Схід, сутичок бойових не сталося.

28 грудня 1943 р. 60-а армія (командуючий генерал-лейтенант І. Д. Черняхівський) перейшла в наступ і 30 грудня вигнала гітлерівців із Володарськ-Волинського. В боях за селище загинуло 66 радянських воїнів. На їх честь в центрі селища на лівому березі р. Ірші та на честь 238 загиблих на фронтах Другої світової війни воїнів-земляків споруджений меморіал Слави.

Звільнений Володарськ-Волинський лежав у руїнах, було спалено 75 будинків, загинуло 450 його мешканців, зруйновані промислові підприємства, колгоспи, лікарня, пограбовані школи, бібліотеки, культурно-освітні заклади. Усі жителі селища включилися у відбудовчі робо-

ти. Протягом 1944 р. запрацювали хлібзавод, цегельний завод, промислові артілі, МТС. Весняну сівбу вчасно розпочали всі 6 колгоспів: жінки, підлітки, старики вручну підготували поля, вручну провели сівбу, держава допомогла посівним матеріалом. Долаючи великі труднощі, зокрема голод 1947, мешканці Володарськ-Волинського самовіддано продовжували працювати.

смт Володарськ-Волинський,
центр селищної ради

2. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ ТА ПАРТИЗАНА, МЕМОРІАЛ СЛАВИ НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ, ПАРТИЗАНА ТА ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-східна частина селища, на лівому березі р. Ірші, 50 м від будинку культури. Поховано 68 воїнів: з них Коробейник Михайло – рядовий 41-ї танкової дивізії, який загинув в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками 11 липня 1941 р. та 66 воїнів 11-ї та 12-ї танкових бригад, 148-ї стрілецької дивізії, що віддали життя в боях з гітлерівськими окупантами за звільнення селища 28–30 грудня 1943 р. Прізвища 10 воїнів відомі. Серед похованих: Яковенко Федір – боєць партизанського з'єднання С. Ф. Маликова, який загинув у бою з німецько-фашистським каральним загonom у грудні 1943 р.

В 1945 на могилі споруджено цегляний обеліск, який в 1977 р. замінено на скульптуру воїна з піднятим вгору автоматом (червоний граніт, висота 6 м). Зліва від скульптури покладено на могилу меморіальну плиту із сірого граніту (1,7 x 0,77 м) з прізвищами похованих. Поряд в один ряд горизонтально розміщено 3 плити із сірого граніту (1,3 x 0,8 м) з іменами 238 воїнів-земляків селищної ради, які загинули на фронтах Другої світової війни, а на четвертій плиті з чорного граніту (1,2 x 0,8 м) присвятний напис. Справа від скульптури воїна покладено з нахилом в один ряд 17 плит з чорного граніту (0,8 x 0,8 м), на яких викарбувані назви сільських рад і кількість загиблих воїнів-земляків у роки Другої світової війни по кожній сільській раді – всього 2902 чол. В середині цього ряду встановлена тумба з чорного граніту (1,12 x 90 x 0,38 м) з п'ятикутною зіркою та меморіальним написом.

Перед скульптурою воїна, на площі 3 x 3 м обладнане місце з 8-ми плит чорного граніту (1 x 1 м кожна плита) для Вічного вогню, а також встановлена тумба з чорного граніту (1,0 x 0,5 x 0,5 м) для покладання квітів, вінків. Скульптор меморіалу Слави В. Нечуйвітер, архітектор В. Марчук. Меморіал Слави відкрито 9 травня 1977 р.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 65; Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 230.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 70.
 Володарсько-Волинський РВК. – облікова картка військового поховання.
 Сообщение Советского информбюро. – М., 1944, т. 5. – с. 310.
 Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 76, 106, 116, 160, 172, 203, 209, 213, 216, 227, 253.
 Якубовский И. И. Земля в огне. – М., 1975. – с. 308.

Додаток:

1. Написи типові.
2. Персоналії:

Коробейник Михайло К.
 Яковенко Федір Леонтійович

смт Володарськ-Волинський,
 центр селищної ради

3. БРАТСЬКА МОГИЛА ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Західна околиця селища, на відстані 2 км справа по дорозі на с. Теренці. Поховані 65 радянських активістів району, серед яких Весельська Є. Ф. із с. Малі Горощки, голова колгоспу; Дубина Л. І. із с. Топорище, ланкова; Зубрицький М. М. із с. Топорище, вчитель; Іващенко К. Г. із с. Сколобів, голова колгоспу; Ляліна Б. П. із с. Солодирі, ланкова; Кос П. В. із с. Рижани, голова колгоспу; Ігнатенко П. П. із с. Грабівка, бригадир колгоспу. Всі вони були комуністами. Розстріляні німецько-фашистськими окупантами в 1941–42 рр.

1945 р. на могилі встановлений цегляний обеліск, 1965 р. замінений на триступеневий обеліск з червоного граніту (висота 1,9 м) з меморіальними написами. 9 травня 2004 р. по обидві сторони обеліска покладені з червоного граніту по одній плиті (0,85 x 0,55 м) з прізвищами розстріляних.

Джерела та література:

- Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 158. – Арк. 2–3; Спр. 234. – Арк. 1–7; Ф. 2636, оп. 1, спр. 4. – Арк. 19, 61, 83; Спр. 21. – Арк. 20.
 Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3, с. 8–9.
 Книга Скорботи України. Житомирська область, т. 1, Житомир, 2003. – с. 193, 197, 198, 199, 200–201, 202.

Додаток:

1. Написи типові.
2. Персоналії:

Весельська Єва Францівна
 Дубина Людмила Іванівна
 Зубрицький Микола Миронович
 Іващенко Кирило Гнатович
 Кос Петро Васильович
 Ляліна Броніслава Павлівна
 Ігнатенко Петро Павлович

с. Березівка,
 центр сільради

4. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південна частина села, біля школи. Серед 8 похованих: Ашихін Андрій Федорович, Кудіяров Іван Михайлович – воїни 135-ї стрілецької дивізії, які загинули 16 липня 1941 р. в оборонному бою з фашистськими окупантами та 6 воїнів 336-ї стрілецької дивізії, що віддали свої життя 30–31 грудня 1943 р. в бою з німецько-фашистськими загарбниками, визволяючи село. Прізвища відомі.

У 1965 р. на могилі встановлена бетонна скульптура воїна, на постаменті якої вмонтована гранітна плита чорного кольору (0,7 x 0,5 м) з меморіальним написом. У 1967 р. на честь 52 воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни, покладено плиту із чорного граніту (1,64 x 1,2 м) з присвятою та прізвищами загиблих.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 31; Ф. 1651, оп. 2, спр. 25. – Арк. 208.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 69.
 Володарсько-Волинський РВК. – облікова картка військового поховання.
 Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3, с. 18, 19, 94, 122, 122, 155, 160, 231.

Додаток:

1. Написи типові.
2. На с. 122 Книги Пам'яті позначені два воїна, що поховані в даній могилі, тому двічі вказана сторінка 122.

с. Галинівка
(колиш. Геленівка, Галенівка),
Топорищенська сільрада

5. БРАТСЬКІ МОГИЛИ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця села, південна частина кладовища. В чотирьох братських могилах, розташованих в один ряд, поховано 27 воїнів 202-ї стрілецької дивізії, які загинули в кривавому оборонному бою 6 грудня 1943 р. з німецько-фашистськими загарбниками, які ударом в 150 танків на ділянці Черняхів прагнули прорвати оборону в південно-східному напрямі на Малин й вийти до р. Дніпро. Прізвища 25 воїнів відомі.

У 1965 р. перед могилами встановлено обеліск, який вінчає п'ятикутна зірка із червоного граніту (вис. 1,8 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 9.

Володарсько-Волинський РВК. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 16, 18, 33, 38, 71, 74, 77, 88, 93, 101, 104, 115, 143, 150, 187, 188, 195, 197, 212, 235.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Галинівка
(колиш. Геленівка, Галенівка),
Топорищенська сільрада

6. МОГИЛА СИНИЦІ І. І. (іст.). Північна околиця села, південна частина кладовища. Похований Синиця Іван Іванович – рядовий 135-ї стрілецької дивізії, який загинув у оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками 12 липня 1941 р.

У 1965 р. на могилі встановлена п'ятикутна зірка із полірованого чорного граніту (вис. 1 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 29.

Володарсько-Волинський РВК. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 203.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Гацьківка,
Кропивнянська сільрада

7. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина села. Поховано 13 воїнів, з яких 11 воїнів 135-ї стрілецької дивізії, що загинули 6 серпня 1941 р. в оборонному бою за село з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвища їх невідомі. В 1947 р. до могили перепоховані з одиночних могил уродженці села Гацьківка: рядовий Члек Захар Лук'янович (1909–1944 рр.), який загинув у бою в січні 1944 р. і рядовий Ющенко Степан Олексійович, який загинув у бою в листопаді 1943 р.

У 1967 р. на могилі встановлений обеліск з чорного лабрадориту (висота 1,8 м) з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 29–30.

Володарсько-Волинський РВК. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 240, 250–251.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. В сільській раді не збереглися документи про перепоховання, вони подані за свідченнями односельців, але встановити, до яких військових частин вони належали, – не вдалося. Відомо, що Члек Захар Лук'янович мобілізований у 1943 р., а Ющенко Степан Олексійович – у 1941 р., але він загинув у листопаді 1943 р., а не 1942 р., як стверджується в “Книзі Пам'яті”. Ці дані подаються в “Книзі Пам'яті України. Житомирська область”.

с. Гацьківка,
Кропивнянська сільрада

8. МОГИЛА ПЕЛЕКА О. Н. (іст.). Південна околиця села, північно-західна частина кладовища. Похований Пелек Олександр Несторович (1922–1941 рр.), молодший лейтенант 135-ї стрілецької дивізії, який загинув 6 серпня 1941 в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками.

У 1972 р. на могилі встановлено обеліск з чорного лабрадориту (висота 1,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 28.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. т. 3. – с. 175.

Додаток:

1. Напис “О тех, кто уже не придет – помните”, а також меморіальний напис, який включений до тексту.

с. Грушки,
центр сільради

9. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, південно-східна частина кладовища. Поховані сержант Козін Дмитро Олексійович, рядовий Принцев Іван Іванович – воїни 322-ї стрілецької дивізії, які загинули 30 грудня 1943 р. в бою з німецько-фашистськими загарбниками, визволяючи село Грушки.

У 1965 р. на могилі покладена надгробна плита з чорного граніту (90 см x 40 см) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 6.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 100–101, 185

Додаток:

1. Напис типовий.
2. В “Книзі Пам'яті” допущена помилка: рядовий Принцев І. І. загинув не в 1944 р., а в 1943 р.

Гута-Добринь
(колиш. Гута Добринська)

10. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина села. Поховано 13 воїнів 148-ї стрілецької дивізії, які загинули в грудневих оборонних боях 1943 р. під час прориву фронту гітлерівськими загарбниками 6 грудня та при остаточному визволенні села від окупантів 28 грудня 1943 р. Прізвища 3-х воїнів відомі: Клименко П. П., Коломієць І. Т., Мазяр І. А.

На могилі в 1946 р. встановлено цегляний обеліск, 1960 р. – замінений на обеліск з чорного полірованого граніту (висота 1,5 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 224; спр. 325. – Арк. 143.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Военные грозы над Полесьем. Житомирщина в годы Великой Отечественной войны. – К., 1985. – с. 137.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3, с. 102, 138.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
Клименко Павло Петрович
Коломієць Іван Тимофійович
Мазяр Іван Адольфович
3. 6 грудня 1943 гітлерівцям вдалося танковим ударом прорвати оборону й почати наступ на Малин. Див. “Военные грозы над Полесьем”.
4. Розділити загиблих воїнів по датах – неможливо, оскільки відомі лише три прізвища.
5. В “Книзі Пам'яті” допущена помилка щодо дати загибелі Мазяра І. А., облікова картка вказує на дату 28. 12. 43 р.

с. Гута-Добринь
(колиш. Гута Добринська)

11. ПАМ'ЯТНЕ МІСЦЕ ЗАГИБЕЛІ 27-ми ЖИТЕЛІВ ТА СПАЛЕНОМУ СЕЛУ (іст., мист.). Західна околиця села, при в'їзді. Під натиском радянських частин й партизан з'єднання М.І. Наумова німецько-фашистські окупанти, відступаючи, за свої невдачі на фронті почали мстити жителям сіл, які допомагали партизанам. У ніч на 31 грудня 1943 р. під час бою гестапівський автомобіль з вогнеметом відкрив вогонь по мирних оселях, у зареві загинуло 27 мирних жителів і згоріла частина села.

В пам'ять про загиблих односельчан 9 травня 1983 р. при в'їзді в село була встановлена бетонна скульптурна композиція: постать жінки і стела (висота 2 м 95 см, ширина 4,5 м), яка символізує образ матері, що скорбить по загиблих синах. На стелі зображені фігури воїнів і партизан, справа – присвятний напис: “Люди, пам'ятайте – любили ми життя і Батьківщину нашу. Нехай сум і скорбота обернуться в мужність вашу і силу, щоб утвердили ви навечно мир і спокій на землі”. Скульпт. О. Коркушко, арх. П. Перевозник.

Джерела та література:

Памятники истории и культуры Украинской ССР. Каталог-справочник. К., Наукова думка, 1987. – с. 160–161.

Вінок безсмертя. – К., 1988. – с. 124.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 12. – с. 63.

Додаток:

1. Напис в тексті.
2. Персоналії:

Наумов Михайло Іванович, Герой Радянського Союзу (1943 р.), генерал-майор;
Олена Коркушко;
Петро Перевозник

с. Давидівка,
центр сільради

12. МОГИЛА ЩУКОВА В. М. (іст.). Південна околиця села, на відстані 5 м по дорозі Володарськ-Волинський – Червоноармійськ. Похований рядовий 280-ї стрілецької дивізії Щуков Віктор Миколайович (1925–43 рр.), який загинув 29 грудня 1943 р. в бою за визволення села від німецько-фашистських загарбників. Похований на місці бою. В 1955 р. на могилі покладена плита з чорного граніту (0,7 м х 0,5 см) з присвятним написом і прізвищем загиблого.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 226.
Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 249.

Додаток:

1. Напис типовий, прізвище похованого подається за “Книгою Пам'яті”, але дата – 29 грудня.

с. Дворище,
центр сільради

13. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Північно-західна околиця села, північна частина кладовища. Похований сержант 41-ї танкової дивізії, який загинув у бою з німецько-фашистськими окупантами 12 липня 1941 р. під час загарбання села. Його ім'я невідоме.

У 1941 р. похований в центрі села, 1964 р. його останки перенесено на сільське кладовище і на могилі встановлено стелу з чорного граніту (висота 1,5 м, ширина 0,8 см) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 47.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Литвинчук Григорій. Дворище. Нариси з історії села Володарсько-Волинського району. – Житомир, 2001. – с. 54.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Односельці передають із покоління в покоління інформацію про те, що танкіст був сержантом, а його прізвище – забуто.

с. Дібрівка
(колиш. Дубровка),
Суховільська сільрада

14. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Південно-західна околиця села, північно-західна частина кладовища. Похований воїн 147-ї стрілецької дивізії, який загинув у бою з німецько-фашистськими загарбниками під час визволення села 30 грудня 1943 р. Його ім'я – невідоме.

В 2004 р. на могилі встановлений обеліск із сірого граніту (висота 1 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 146.
Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 72.
Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Добринь,
центр сільради

15. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна частина села, у дворі школи. Поховані 12 воїнів 148-ї стрілецької дивізії, які загинули 7 грудня 1943 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками, котрим 6 грудня 1943 р. вдалося танковим ударом прорвати фронт й розгорнути наступ на Малин. Прізвища 5-ти воїнів відомі: рядові Гадалов Є. Г. (1903–43 рр.), Какічева О. Д. (1922–43 рр.), Нікульников М. Ф., старший лейтенант Поодобід Г. О. (1902–43 рр.), сержант Федосєєв Г. О.

У 1945 р. на могилі встановлено цегельний обеліск, у 1959 його замінено на бетонну скульптуру солдата, на постаменті якої викарбувано присвятний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 224.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 50, 89, 160, 183, 232.

Москаленко К. С. На Південно-Західному напрямі 1941–1943 рр. – К., книга 2. – с. 217.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Гадалов Євламій Георгійович

Какічева Олена Данилівна

Нікульников Михайло Федорович

Поодобід Григорій Опанасович

Федосєєв Георгій Олексійович

3. Москаленко К. С. у своїй книзі спогадів зазначав, що прорив із району Черняхова на Малин з 6 по 14 грудня 1943 р. приніс противнику лише незначний тактичний успіх; 60-ій армії довелося залишити невелику територію у межах Ірші й Тетерева.

с. Добринь,
центр сільради

16. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна околиця села, східна частина кладовища. Поховані 7 воїнів 148-ї стрілецької дивізії, які загинули в грудневих оборонних боях 1943 р. та під час остаточного визволення села 28 грудня 1943 р. від гітлерівських окупантів. Прізвище одного воїна відоме: рядовий Расовський С. Д.

У 1945 р. на могилі встановлено цегляний обеліск, 1984 р. його замінено на обеліск з чорного полірованого граніту (висота 1,8 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 143.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 187.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії: Расовський Сергій Данилович.

3. Прізвище Расовського С. Д. взято із “Книги Пам'яті України. . .”, т. 3, с. 187. За свідченнями старожилів, його тіло привезли із іншого місця, де він загинув, але він заповідав поховати його разом із бойовими побратимами в с. Добринь.

с. Добринь,
центр сільради

17. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна околиця села, східна частина кладовища. Поховані 5 воїнів 148-ї стрілецької дивізії, які загинули 7 грудня 1943 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками, що прорвали фронт й почали наступ на Малин. Їх прізвища невідомі.

В 1945 р. на могилі встановлено цегляний обеліск, 1965 р. його замінили на обеліск з чорного граніту (висота 1,2 м) з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 223.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Москаленко К. С. На Південно-Західному напрямі 1941–1945 рр. – К., книга 2. – с. 217.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Добринь,
центр сільради

18. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна околиця села, східна частина кладовища. Поховані 2 воїни 148-ї стрілецької дивізії, які загинули 7 грудня 1943 р. в оборонному бою з німецькими загарбниками, котрим вдалося прорвати фронт й розпочати наступ. Їх прізвища невідомі.

У 1945 р. на могилі встановлено цегляний обеліск, 1962 р. його замінено на металевий (висота 1,2 м) з вибитим меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 143.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий, який закінчується словами: “Від громадян сільської ради”.

с. Ємилівка
(колиш. Омелівка),
Добринська сільрада

19. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна частина села, подвір'я громадянки Полівчук С. В. Поховані 3 воїни 148-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою 28 грудня 1943 р. з німецько-фашистськими загарбниками, визволяючи від ворога село. Відоме прізвище лише рядового Долматова І. О.

В 1945 р. на могилі збудовано цегляний обеліск, 1958 р. його замінено на стелу з чорного полірованого граніту (висота 1,8 м, ширина 0,3 м) з присвятою на лицьовій стороні та викарбуваною п'ятикутною зіркою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 144.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3, с. 72.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналія: Долматов Іван Олександрович

с. Закомірня
(колиш. Рудня-Закоморня),
Радицька сільрада

20. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Східна околиця села, північна частина кладовища. Похований воїн 147-ї стрілецької дивізії, який загинув 29 грудня 1943 р. в бою за звільнення села від німецько-фашистських окупантів. Його ім'я – невідоме.

У 1968 р. на могилі встановлено двоступеневий з червоного граніту обеліск (висота 2,1 м); на оцEMENTOVANOMY постаменті, з лівого боку, вмурована гранітна чорна плита (0,5 x 0,7 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 230.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Знам'янка
(колиш. Рижани П'яті),
Рижанська сільрада

21. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна частина села, біля клубу. Поховані два воїни 135-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних липневих боях 1941 р. з німецько-фашистськими загарбниками. Імена їх невідомі.

У 1975 р. на могилі встановлено обеліск із червоного граніту (висота 2,5 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 30.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Зубринка,
центр сільради

22. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Південний захід від села на відстані 2 км, в полі, біля дробильного кар'єру. Похований воїн 41-ї танкової дивізії, який загинув у оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками 17 липня 1941 р.

У 1985 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту (вис. 1,2 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 69.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис: "В пам'ять невідомому солдату".

с. Зубринка,
центр сільради

23. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-західна околиця села, на відстані 3 км, в урочищі Томашівка, на кордоні з Ємільчинським районом. Поховані 115 воїнів: серед них Легенький – воїн 41-ї танкової дивізії, який загинув 17 липня 1941 в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками, 114 воїнів

226-ї стрілецької дивізії загинули 27–30 грудня 1943 р. в бою, визволяючи село від німецьких окупантів. Прізвища 7-ми воїнів відомі.

В 1976 р. на могилі встановлено стелу із чорного лабрадориту (вис. 1,2 м х 0,32 см ширина) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 69; Ф. 1500, оп. 1, спр. 10. – Арк. 67.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 48, 58, 70, 129.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Ініціали Легенького встановити не вдалося.

с. Зубринка,
центр сільради

24. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина села, біля сільської ради. Поховані воїни 41-ї танкової дивізії, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р. та воїни 226-ї стрілецької дивізії, які віддали життя за визволення села від німецько-фашистських загарбників 30 грудня 1943 р. Їх останки перепоховали в 1945 р. із місць, де вони загинули. Кількість і прізвища похованих – невідомі.

В 1976 р. на могилі встановлено стелу у формі вітрила (1,42 х 0,75 м), з чорного граніту з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 3. – Арк. 109; Ф. 1500, оп. 1, спр. 10. – Арк. 61.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Сообщения Советского информбюро. – т. 5. – М., 1944. – с. 310.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Кам'яний Брід,
Фасівська сільрада

25. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця села, західна частина кладовища. Поховані 15 воїнів 322-ї стрілецької дивізії, які загинули 10 грудня 1943 р. в бою з німецько-фашистськими загарбниками, яким вдалося прорвати фронт й розпочати наступ. Відомі 3 прізвища: рядові Гарбузюк Олександр Андрійович (1911–43 рр.),

Денисенко Володимир Андрійович (1924–43 рр.), Ткаченко Костянтин Денисович (1907–43 рр.). Всі – уродженці с. Кам'яний Брід, українці, колгоспники.

В 1965 р. на могилі встановлено обеліск з червоного граніту (висота 2 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 2, спр. 33 Арк. 311; Спр. 42. – Арк. 61.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 52, 70, 224–225.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Кам'яний Брід,
Фасівська сільрада

26. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна частина села, біля клубу. Поховано 26 воїнів 322-ї стрілецької дивізії, котрі загинули 6–19 грудня 1943 р. в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками, яким вдалося прорвати фронт й розпочати наступ 6 грудня 1943 р. Прізвища 15-ти воїнів – відомі.

В 1950 р. на могилі встановлено двоступеневий обеліск із чорного граніту (висота 2,1 м) з меморіальним написом, покладено надмогильну плиту із полірованого граніту (1,3 м х 0,7 м) з іменами похованих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 176. – Арк. 139.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 18, 19, 27, 64, 72, 77, 161, 175, 227, 228, 241.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Дата, вказана на с. 227 Книги Пам'яті України, – невірна. Слід читати – в грудні 1943, а не в червні.

с. Комарівка,
Топорищенська сільрада

27. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, східна частина кладовища. Поховано 13 воїнів 322-ї стрілецької дивізії, які загинули 10 грудня 1943 р. в бою з німецько-фашистськими загарбниками, яким вдалося прорвати фронт й розпочати наступ. Відомі 3 прізвища: рядові Гарбузюк Олександр Андрійович (1911–43 рр.),

цької дивізії, які загинули 6 грудня 1943 р. в бою під час танкового удару противника, який прорвав оборону й перейшов у наступ. Прізвища загиблих – відомі.

В 1965 р. на могилі встановлено цегляний обеліск, 1982 р. замінено на обеліск з червоного граніту (висота 2,5 м) з меморіальним написом. У 1985 р. покладена надмогильна плита з червоного граніту (0,5 х 1,2 м) з іменами похованих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 12.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 13, 14, 119, 148, 162, 168, 183, 221.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Комарівка,

Топорищенська сільрада

28. МОГИЛА ДАНИЛІНА Г. І. (іст.). Східна околиця села, південно-західна частина кладовища. Похований Данілін Гермаген Іванович (1925–43 рр.) – рядовий 322-ї стрілецької дивізії, який загинув 6 грудня 1943 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками, що прорвали фронт й перейшли у наступ.

У 1967 р. на могилі встановлено обеліск з сірого граніту (висота 1,5 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 315. – Арк. 12.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 68.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Копелянка,

Топорищенська сільрада

29. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). На відстані 3-х км на схід від села, за 150 м від дороги, в лісі. Похований воїн 135-ї стріле-

цької дивізії, який загинув в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками 9 липня 1941 р. Ім'я його невідоме.

В 1988 р. на могилі встановлена стела з червоного граніту (висота 1,5, ширина 0,25 см) з присвятним написом та покладена надмогильна плита з чорного граніту (довжина 1,20 м, ширина 70 см).

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 30.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46-а. – Арк. 74.
Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис: “Имя твое неизвестно. Подвиг твой бессмертен. 1941–1945”.

с. Коротиче,

Топорищенська сільрада

30. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна частина села, на правому березі р. Тростяниці. Поховані 16 воїнів 322-ї стрілецької дивізії, які загинули 6 грудня 1943 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками, котрим вдалося прорвати оборону й розпочати наступ на Малин. Їх прізвища – відомі. Спочатку були поховані в окремих могилах. У 1947 р. їх перепоховали в братську могилу, встановлено цегляний обеліск, 1965 р. його замінили на обеліск з червоного граніту (вис. 2,5 м), перед ним – надгробна плита з червоного граніту (0,6 х 1,2 м) з меморіальним написом і прізвищами похованих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 176. – Арк. 139.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 13, 16, 24, 71, 82, 130, 138–139, 177, 193, 203, 209, 227.

Додаток:

1. Напис на плиті: “Ніхто не забутий, ніщо не забуто” і прізвища 16 воїнів, які поховані в могилі.

2. 6 грудня 1943 р. противнику ударом у 150 танків вдалося прорвати оборону на ділянці фронту біля Черняхова й розгорнути наступ у північно-східному напрямі на Малин, а потім прорватися до Києва. На шляху ворожих танків опинилося багато сіл Володарщини.

с. Краївщина,
центр сільради

31. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАРТИЗАН-КИ (іст.). Північна околиця села, південно-західна частина кладовища. Поховані два воїни 121-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою під час визволення села від німецько-фашистських окупантів 30 грудня 1943 р. Їх прізвища – невідомі. В могилі також похована зв'язкова партизанського з'єднання М. І. Наумова Надія Мельниченко, яка загинула в бою з гітлерівськими окупантами в грудні 1943 р.

У 1952 р. відбулося перепоховання загиблих з одиночних могил у братську, встановлено оцентований цегляний обеліск, 1964 р. його замінено на обеліск з червоного граніту (вис. 1,8 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 26.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 4201, оп. 1, спр. 9. – Арк. . 30. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Сообщения Советского информбюро, т. 5. – М., 1944. – с. 310.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 147; т. 12. – с. 63.

Додаток:

1. Напис: “Вічна пам'ять радянським солдатам і партизанці Надії Мельниченко, які віддали життя за Батьківщину”.

2. Персоналії: Наумов Михайло Іванович, Герой Радянського Союзу (1943 р.), генерал-майор, його з'єднання діяло на території Володарсько-Волинського району (див. Книгу Пам'яті, т. 12. – с. 63).

3. Мельниченко Надія Францівна.

с. Краснорічка
(колиш. Краснорічка Друга),
Небізька сільрада

32. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина села. Поховано 104 воїни 135-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях 10 липня 1941 р. з німецько-фашистськими загарбниками. Відомі прізвища рядових: Мокришин М. Ю., Пронін В., Сирук М. В., Черевашко І. Є.

У 1967 р. на могилі встановлено обеліск з червоного граніту (вис. 2 м), на якому викарбуваний присвятний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 20.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 151, 185, 238.

Додаток:

1. Напис: “Вічна пам'ять героям, які полягли за Батьківщину”.

2. Персоналії:

Мокришин Михайло Юхимович

Пронін Володимир

Сирук Михайло Володимирович

Черевашко Іван Євдокимович.

с. Кропивня,
центр сільради

33. МОГИЛА БЕЛЬКОВА П. А. (іст.). Західна сторона села, південна частина кладовища. Похований Бельков Петро Антонович (1920–43 рр.) – воїн 135-ї стрілецької дивізії. В липні 1941 р. в ході оборонних боїв потрапив в оточення й опинився на окупованій території. З 1942 р. – розвідник партизанського загону К. А. Арєф'єва Житомирського партизанського з'єднання С. Ф. Маликова. Під час здійснення диверсії на залізниці Житомир–Коростень загинув у серпні 1943 р.

В 1963 р. на могилі встановлений металевий обеліск (висота 1,6 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

1. Довідка сільської ради від 15 травня 2004 р.

Додаток:

1. Напис: “Бельков Петро Антонович (1920–1943 рр.)”.

с. Кропивня,
центр сільради

34. МОГИЛА ЛИТВИНЧУКА В. С. (іст.). Західна сторона села, східна частина кладовища. Похований Литвинчук Василь Сергійович (1931–1943 рр.) – піонер-партизан загону ім. Боженка партизанського з'єднання С. Ф. Маликова. Уродженець с. Кропивня, українець. В одинадцять років став зв'язківцем-партизаном. Часто ходив у розвідку, добував цінні розвіддані. 1942 р. його батько вступив до партизанського загону, і сім'я змушена була переїхати до с. Ришавки Коростенського

району, щоб уникнути розправи. Проте зрадник натрапив на слід і видав гестапо сім'ю партизанів. У квітні 1943 р. каральний загін оточив с. Ришавку, зігнав усіх жителів на майдан, до глибокої криниці. Гітлерівці не добилися зізнання, відібрали трьох чоловіків, і серед них був Вася. Знущання над мирними жителями успіху не принесло. Озвірілі гестапівці разом з поліцаями схопили хлопчика, виламали йому руки, відрізали вуха, викололи очі й з дорослими кинули в криницю, доби́ли автоматною чергою. Піонер не промовив жодного слова.

В 1944 р. Васю Литвинчука перепоховали в рідному селі, встановили на могилі металеву тумбу із зіркою вгорі, 1968 р. її замінили на стелу із червоного граніту (вис. 1,5 м, шир. 0,85 см) з присвятним написом.

Джерела та література:

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 132; т. 12. – с. 330.
Івашенко О. М. Нариси історії Житомирської обласної комсомольської організації. – К., 1986. – с. 141.

Грабовський Ю. Пам'яті Васі Литвинчука // Юні месники Поліського краю. – Новоград-Волинський, 1997. – с. 23.

Додаток:

1. Напис: “Піонеру-партизану Васі Литвинчуку (1931–1943 рр.) від молоді Володарщини на честь 50-річчя ВЛКСМ”.

с. Крук,
Суховільська сільрада

35. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-західна частина кладовища. Поховані рядові 41-ї танкової дивізії Маркаров Сергій Ілліч (1921–41 рр.) і Тимофіїв Олександр Васильович (1910–41 рр.), які загинули в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками 16 липня 1941 р.

В 1964 р. на могилі встановлено цегляний обеліск, у 1984 р. замінений на сірий гранітний обеліск (висота 1,6 м) з присвятним написом, на надмогильній плиті із чорного граніту (2 м довжина і 1,2 м ширина) викарбувані прізвища загиблих танкістів.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 113.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 138, 221.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Курганці,
Гашинська сільрада

36. МОГИЛА МАРЧЕНКА В. (іст.). Північна околиця села, східна частина кладовища. Похований Марченко Василь – старший лейтенант 161-ї стрілецької дивізії, який загинув у бою з німецько-фашистськими окупантами, звільняючи село 28 грудня 1943 р.

1965 р. на могилі встановлено стелу із чорного граніту (висота 1,8 м, ширина 0,75 см) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 227.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 142.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. В напис на стелі вкралася неточність: “Старший лейтенант Марченко А. ”. В “Книзі Пам'яті” його ім'я подається “Василь” на основі архівних матеріалів.

с. Лизник,
Топорищенська сільрада

37. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина села, біля магазину. Поховані 23 воїни 322-ї стрілецької дивізії, які 6 грудня 1943 р. перегородили шлях танковому прориву ворога, що прорвав оборону й розгорнув наступ на Малин. Їх імена відомі.

В 1965 р. на могилі був встановлений обеліск, у 1975 р. його замінено на стелу з червоного граніту (вис. 2,4 м, ширина 6 м), на якій в центрі вмонтовано мраморну плиту (2 м ширина, 1,5 м висота) з присвятним написом і прізвищами загиблих воїнів, справа – вмонтована мармурова плита (0,75 x 0,5 м) з датами війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 672. – Арк. 30; Ф. 1635, оп. 1, спр. 176. – Арк. 139.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Сообщения Советского информбюро, т. 5. – с. 279–280.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 21, 27, 32, 37, 44, 59, 76, 82, 103, 114, 123, 142, 153, 155, 224.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Серед похованих три офіцери: лейтенант Баран І. Б., молодші лейтенанти Белоогонов А. П., Моторин Е. С.

с. Небіж,
центр сільради

38. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна частина села, перед школою. Поховані 14 воїнів 135-ї стрілецької дивізії, які загинули 18 липня 1941 р. в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками. Відомі прізвища двох воїнів: молодший лейтенант Горохов І. П., сержант Лесь А. Л.

На могилі в 1968 р. встановлено обеліск з червоного граніту (висота 2,5 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 29.
Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 59, 130.

Додаток:

1. Напис: "Вічна слава героям".
2. Персоналії:
Горохов Іван Павлович
Лесь Андрій Лазарович

с. Небіж,
центр сільради

39. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна частина села, східна частина кладовища. Поховані 24 воїни 322-ї стрілецької дивізії, які загинули в грудневих оборонних боях та 29 грудня 1943 р. під час звільнення села від німецько-фашистських окупантів. Відомі прізвища чотирьох воїнів: майор Воронов, рядові Панов Г. Д., Хилько І. Г., Ходосенко П. Ф.

У 1965 р. на могилі встановлено оцентовану стелу, яку в 1985 р. замінили на обеліск з червоного граніту (висота 2,3 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 13.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Сообщения Советского информбюро, т. 5. – М., 1944. – с. 308.
Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 48, 172, 235, 236.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
майор Воронов
рядові: Панов Георгій Дмитрович
Хилько Іван Григорович
Ходосенко Петро Ф.
3. Грудневі оборонні бої почалися 6 грудня, коли гітлерівці здійснили прорив фронту, і продовжувалися до 19 грудня 1943 р.

смт Нова Борова,
(колиш. ст. Турчинка)

40. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Західна частина селища, привокзальна площа, в сквері поблизу залізничної станції. Поховано 108 чол. : з них – 52 воїни, серед яких рядовий Драч А. А., політрук Дубін О. В., Парфенюк О. З., Сидельников Ф. І. – бійці 135-ї стрілецької та 41-ї танкової дивізій, котрі загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками в липні-серпні 1941 р.; 48 воїнів 148-ї, 226-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, 14-ї танкової бригади, які загинули в боях з німецько-фашистськими окупантами під час першого визволення селища 14–16 листопада 1943 р. та при остаточному визволенні його 27–29 грудня 1943 р. Відомі прізвища: рядові Гришко П. І., Рашко В. М., Лозовик П. А.

В 1947 р. до братської могили були перепховані воїни із могил, що знаходилися на садибах жителів селища та з місця масового поховання біля шляхового експлуатаційного управління і місця розстрілів бійців біля табору військовополонених по вул. Крупської, а також відбулося перепховання з місць масового розстрілу єврейського населення в урочищі Синій Вир та вздовж шляху від станції Турчинка до с. Новий Бобрик. В могилу були перепховані цілі єврейські сім'ї: Рогалів, Розенберґів, Фельдманів, Фрідманів, Рахманів, Авербахів та інших – усього 56 осіб.

Тоді ж на могилі встановлено стелу з червоного граніту, яку в 1985 р. замінено на двоступеневий обеліск з чорного габро (висота 5,5 м) з

меморіальним написом. Перед обеліском – викладена лабрадоритом площадка (3 x 3 м), в центрі якої вмонтовано пристрій для Вічного вогню. Обабіч обеліска укладено по 3 гранітних чорних плити (0,7 x 0,5 м), на яких викарбувані відомі імена похованих та присвятні написи.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1351, оп. 1, спр. 20. – Арк. 24; Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 65; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 9; Ф. 1500, оп. 1, спр. 10. – Арк. 64; Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 143–144.
- Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 31.
- Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.
- Владимирский А. В. На киевском направлении. – К., 1989. – с. 156, 159, 163, 164.
- Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 63, 72, 74, 175, 187, 199; т. 12, с. 359.
- Книга Скорботи України. Житомирська область, т. 1. – Житомир, 2003. – с. 203, 207.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Драч Андрій Андрійович
Дубін Олександр Васильович
Гришко Павло Іванович
Лозовик Прокіп Арсентійович
Парфенюк Олександр Зотович
Рашко Василь Михайлович
Сидельников Федір Іванович

3. с. Новий Бобрік приєднаний до с. Турчинка.

сmt **Нова Борова**
(колиш. ст. Турчинка)

41. ПАМ'ЯТНЕ МІСЦЕ РОЗТАШУВАННЯ ТАБОРУ РУМУНСЬКИХ ЄВРЕЇВ (іст.). Територія довоєнної школи – тепер костюлу. На початку серпня 1941 р. німецько-фашистські окупанти пригнали до станції Турчинка понад 500 румунських євреїв й відвели для них територію школи, яку оперезали в кілька рядів колочим дротом, створивши табір-гетто. Це були спеціалісти різних професій – вчені, інженери, техніки, лікарі – еліта євреїв Румунії. Їх не розстріляли під час геноциду на рідній землі, а відібрали для виконання особливого завдання. Вони мали звужувати залізничну колію в окупованій Україні на європейський зразок. Працювали цілий світловий день. За їжу мали

пшоно й воду. Почалася епідемія дизентерії та тифу, від якої всі вони померли. Трупні їхні закопали в землю й зрівняли машинами.

Джерела та література:

Довідки селищної ради від 23. 04. 04. за № 173 та від 28. 05. 04 № 226.

с. **Поромівка**,
центр сільради

42. ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ ТА ЖЕРТВ РЕПРЕСІЙ 30–50-х рр. 20-го ст. (іст.). Північна частина села, між будинком культури та школою. 9 травня 1989 р. встановлено стелу із червоного граніту (висота 4 м) у вигляді палаючих язиків полум'я на фоні п'ятикутної зірки з вибитими на ньому орденом Вітчизняної війни та написом на постаменті: "Вічна слава героям". Справа від стели на постаменті з червоного граніту (висота 2,10 м x 0,30 см) покладена плита з нахилом у формі розгорнутої Книги Пам'яті (1,38 м x 0,63 см), на якій викарбувані прізвища 94-х воїнів-земляків, що загинули на фронтах Другої світової війни. 1990 р. зліва від пам'ятного знака укріплено стелу з чорного граніту (1,55 м x 0,66), на якій міститься текст: "Односельчанам – жертвам репресій періоду 30–40 – поч. 50-х років" і далі 18 прізвищ репресованих жителів села.

Джерела та література:

Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – К., 1973. – с. 214.
Довідка Поромівської сільської ради від 18 квітня 2004 р.

Додаток:

1. В "Історії міст і сіл УРСР. Житомирська область" на с. 214 позначено, що з війни не повернулося 87 односельчан, а в "Довідці" наведені останні дані щодо загиблих радянських воїнів-земляків – 94.

с. **Рижани**,
центр сільради

43. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна частина села, територія школи. Поховані 7 воїнів 226-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою з німецько-фашистськими загарбниками 28 грудня 1943 р., визволяючи село. Прізвища 4-х воїнів відомі: Жущинський М. М., Іванов В. І., Кулагін Г. С., Юрін С. І.
В 1947 р. на могилі встановлено цегляний обеліск, в 1965 р. його замінено на двоступеневу стелу з чорного габро (висота 1,5 м, ширина – 0,7 м)

з присвятним написом та прізвищами похованих, в 1975 р. – покладено надмогильну плиту з чорного граніту (2 x 0,8 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1500, оп. 1, спр. 10. – Арк. 62.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 78, 86, 124, 249.

Додаток:

1. Напис: “Вічна слава героям”.

2. Персоналії:

Жуцинський Михайло Миколайович

Іванов Василь Ілліч

Кулагін Георгій Семенович

Юрін Степан Іванович

3. Військові звання встановити не вдалося.

с. Рижани,
центр сільради

44. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця села, південно-східна частина кладовища. Поховано 4 воїни: один воїн 135-ї стрілецької дивізії, який загинув 15 липня 1941 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками і 3 воїни 226-ї стрілецької дивізії, що загинули в бою 28 грудня 1943 р., звільняючи село від гітлерівських окупантів. Їх прізвища – невідомі.

В 1966 р. на могилі встановлено обеліск із чорного габро (висота 2,3 м) з меморіальним написом і покладена надгробна плита з чорного граніту (1,3 x 0,65 м).

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 28; Ф. 1500, оп. 1, спр. 10. 0 Арк. 62.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис: “Вічна слава героям”.

2. В 1971 р. під час польових робіт було знайдено останки воїна, якого перепоховали до братської могили. Місце, де було знайдено прах воїна, за свідченням старожилів, було місцем бою в 1941 р. Бої в 1941 р. тут вела 135-а стрілецька дивізія 5-ї армії.

с. Рижани,
центр сільради

45. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця села, східна частина кладовища. Поховані воїни 135-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних липневих боях 1941 р. з німецько-фашистськими загарбниками. Кількість та імена похованих – невідомі.

В 1966 р. на могилі встановлено стелу у формі вітрила із чорного габро (висота 1,2 м, ширина 0,62 см) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 30.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Рижани,
центр сільради

46. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця села, східна частина кладовища. Поховані воїни 322-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях 15 листопада 1943 р. з німецько-фашистськими загарбниками. Кількість загиблих та їх імена – невідомі.

В 1966 р. на могилі встановлено стелу із чорного габро (висота 1,2 м, ширина 0,75 см) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 11.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Рудня Фасова,
Фасівська сільрада

47. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна частина села, за 100 м на південний захід від господарського двору. Поховані 12 воїнів 322-ї стрілецької дивізії, які загинули 6 грудня 1943 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками під час прориву противником фронту. Прізвища похованих – невідомі.

В 1960 р. на могилі встановлено обеліск із червоного граніту (висота 1,8 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 176. – Арк. 136.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис: “Вечная слава героям, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины 1941–1945 гг.”.

с. Сколобів,
центр сільради

48. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна околиця села, західна частина кладовища. Поховані 2 воїни 322-ї стрілецької дивізії, які загинули 29 грудня 1943 р. в бою з німецько-фашистськими загарбниками, визволяючи село. Прізвища їх – невідомі.

В 1947 р. на могилі споруджено цегляний обеліск, 1965 р. його замінено на стелу з чорного полірованого габро (висота 1,2 м, ширина 30 см), яка встановлена на тумбу з чорного габро (висота 85 см x 35 см) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 12.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 79.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис: “Вічна пам’ять воїнам, які загинули у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

с. Ставки
(колиш. Буда-Новогорошківська),
Зубринська сільська рада

49. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, південно-західна частина кладовища. Поховані 3 воїни 41-ї танкової дивізії, які загинули в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками 14 липня 1941 р. Прізвища – їх невідомі.

В 1978 р. на могилі встановлено стелу у вигляді вітрила із чорного лабрадориту (висота 1,7 м, ширина 0,75 см) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 110.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Старий Бобрик,
Ягодинська сільрада

50. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна частина села. Поховано 28 воїнів: серед яких Грицинін О. П. (1916–41 рр.) – рядовий 135-ї стрілецької дивізії, що загинув 20 липня 1941 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками, Ломанович В. Ф. (1912–43 рр.) – рядовий 322-ї стрілецької дивізії, який загинув в оборонному бою 14 листопада 1943 р. під час першого визволення села та 26 невідомих воїнів, що загинули в липневих оборонних боях 1941 р. і в листопадових 1943 р. та воїни 226-ї стрілецької дивізії, які визволили село остаточно від гітлерівських окупантів 28 грудня 1943 р.

В 1948 р. на могилі був встановлений цегляний обеліск, 1982 р. його замінено на обеліск з чорного габро (висота 2 м) з присвятним написом та покладено надмогильну плиту з чорного граніту (0,52 м x 1,4 м) з прізвищами двох воїнів.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 25; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 9; Ф. 1500, оп. 1, спр. 10. – Арк. 63.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 80.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Книга Пам’яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 64, 135.

Додаток:

1. Напис типовий на обеліску, на могильній плиті зазначено: “Тут поховані 28 радянських воїнів. В числі їх Ломанович В. Ф. та Грицинін О. П.”

2. Персоналії:

Грицинін Олексій Петрович

Ломанович Владислав Францович.

3. В районі 12 сіл, які двічі окупувалися і відповідно визволялися, тому йшли оборонні бої не тільки в липні–серпні 1941 р., а й в листопаді 1943 р. між 6 і 20–24 листопада 1943 р.

с. Суховоля,
центр сільради

51. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна околиця села, східна частина кладовища. Поховані: Колесник Григорій Охрімович (1920–41 рр.) – рядовий 41-ї танкової дивізії, який загинув в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками 8 липня 1941 р. та Шурлен Янкель Йосипович (1923–43 рр.) – рядовий 322-ї стрілецької дивізії, що загинув 6 грудня 1943 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками.

В 1984 р. на могилі встановлений обеліск із сірого граніту (висота 1,5 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 46; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 14.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 101, 248.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Топорище,
центр сільради

52. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна околиця села, південна частина кладовища. Поховано 53 воїни: з них капітан Макаров Павло Харитонович, старший лейтенант Єрмолаєв Михайло Михайлович (1910–41 рр.), сержант Смірнов Олексій Іванович (1923–41 рр.) – воїни 135-ї стрілецької дивізії, які загинули 19 липня 1941 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками та 28 воїнів 322-ї стрілецької дивізії, що віддали життя 6 грудня 1943 р. під час танкового удару, коли ворогу вдалося прорвати оборону, 20 воїнів 226-ї стрілецької дивізії, які загинули 31 грудня 1943 р., визволяючи село від гітлерівських окупантів та воїни, що померли від ран в ЕГ 2972. Прізвища 51 воїна – відомі.

В 1965 р. на могилі встановлено обеліск з червоного граніту (висота 2 м) з присвятним написом та покладено надмогильну плиту з червоного граніту (1,45 x 1,2 м) з прізвищами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 30; Ф. 1635, оп. 1, спр. 176. – Арк. 11; Ф. 1500, оп. 1, спр. 63; Оп. 18001, спр. 423. – Арк. 6.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 13, 18, 19, 26, 27, 28, 33, 39, 47, 48, 52, 65, 75, 86, 88, 99, 128, 134, 138, 140, 149, 152, 155, 160, 178, 187, 190, 191, 197, 203, 209, 214, 227, 228, 232, 235, 246, 248.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Турчинка,
Ягодинської сільради

53. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ ТА ПАРТИЗАН (іст.). Південна частина села, біля школи. Поховані 19 воїнів: серед них Аманов Н., Кравченко Т. І., Шульга Я. В. – воїни 135-ї стрілецької дивізії, які загинули в серпні 1941 р. в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками та 15 воїнів 226-ї стрілецької дивізії, 14-ї гвардійської танкової бригади, які загинули 6 грудня 1943 р., коли противнику вдалося прорвати фронт та 29 грудня 1943 р. під час остаточного визволення села від гітлерівських окупантів. Серед похованих також борець партизанського з'єднання ім. Щорса (командир С. Ф. Маликов) Омельчук М. М. (1915–43 рр.), який загинув у бою 18 серпня 1943 р. з каральним загоном окупантів. Спочатку воїни і партизан були поховані в окремих могилах, в 1981 р. відбулося перепоховання їх в єдину братську могилу.

У 1981 р. на могилі встановлений обеліск у вигляді зірки з чорного габро (висота 1,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 24; Оп. 818884, спр. 19. – Арк. 114; Ф. 1500, оп. 1, спр. 10. – Арк. 64; Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 226.

Державний архів Житомирської області. Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 82.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Владимирский А. В. На киевском направлении. – М., 1989. – с. 156, 159, 163, 164, 166.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 117, 162, 191.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Аманов Намаджан

Кравченко Тихін Іванович

Шульга Яків Васильович
Омельчук Микола Максимович
Маликов Степан Федорович

3. Відомі ще прізвища воїнів 1943 р. – Вольваха М. Ю., який помер від ран 19. 12. 43 р. і Савельєв І. Н., що загинув 6 грудня 1943 р.

с. Фасова,
центр сільради

54. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина села, біля церкви. Поховані 65 воїнів, серед яких воїни 135-ї стрілецької дивізії, що загинули в оборонних боях 15 липня 1941 р. з німецько-фашистськими загарбниками, воїни 322-ї стрілецької дивізії, які віддали життя 6 грудня 1943 р. в оборонному бою з гітлерівцями, під час прориву фронту та воїни 148-ї стрілецької дивізії, які 29 грудня 1943 р. загинули, звільняючи село від німецько-фашистських окупантів. Прізвища трьох воїнів відомі: сержанти Лященко І. С., Манджасов В. І., Сухоруков В. М.

В 1965 р. на могилі встановлений двоступеневий обеліск з червоного граніту (висота 1,9 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 31; Ф. 1635, оп. 2, спр. 33. – Арк. 31; Спр. 42. – Арк. 61; Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 143.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання. Сообщения Советского информбюро. – т. 5. – с. 307.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 137, 142, 219.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Наші твердження ґрунтуються на даних архіву ЦАМО РФ.
3. Персоналії:

Лященко Іван Сергійович
Манджасов Василь Іванович
Сухоруков Віктор Миколайович

с. Фасова,
центр сільради

55. МОГИЛА БАРАНОВА О. О. (іст.). Східна околиця села, південна частина кладовища. Похований Баранов Олександр Олександрович – воїн 175-ї танкової бригади, який загинув в оборонному бою 17 груд-

ня 1943 р. з німецько-фашистськими загарбниками, що прорвали фронт й розпочали наступ. Спочатку був похований на станції Фасова, 1944 р. перепохований на сільському кладовищі.

У 1970 р. на могилі покладена гранітна п'ятикутна зірка з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Оп. 975525, спр. 214. – Арк. 61.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. До останнього часу прізвище воїна було не відоме. Розпечатка матеріалів комп'ютерного центру Міноборони РФ на загиблих воїнів вперше назвала його ім'я.

с. Фасова,
центр сільради

56. ПАМ'ЯТНЕ МІСЦЕ ПОДВИГУ КАЗАКА І. О. (іст.). Південно-східна околиця села, між залізницею Житомир–Коростень та автомобільним шляхом того ж напрямку.

Казак Іван Омелянович (1919–43 рр.) народився в с. Новоберезівка нині Аромашевського району Тюменської області (Р. Ф.) в сім'ї селянина. Росіянин. Працював у колгоспі трактористом. В армії з 1939 р. Учасник Великої Вітчизняної війни з серпня 1942 р. на Центральному, Воронезькому, 1-му Українському фронтах. Навідник гармати окремого артилерійського дивізіону 248-ї окремої курсантської стрілецької бригади, молодший сержант Казак І. О. під час відбиття контрудару ворожих танків 6 грудня 1943 р. біля села Фасова, залишившись один в живих з обслуговуючих гармати, знищив 2 німецьких танки. Відступивши до села Кам'яний Брід, що неподалік від с. Фасова, в бою підпалив ще 5 танків ворога. В цьому бою він загинув. Похований в сусідньому селі Гута-Потіївка Радомишльського району, де знаходився командний пункт стрілецької бригади.

Звання Героя Радянського Союзу присвоєно 1 липня 1944 р. по смертно. Нагороджений орденом Леніна.

В 1965 р. на місці, де здійснив свій подвиг І. О. Казак, встановлено стелу з червоного граніту (висота 1,5 м, ширина 1 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 33, оп. 793756, спр. 20. – Арк. 52–53.

Герои Советского Союза. Краткий биографический словарь, т. 1. – М., 1987. – с. 601.

Золотые Звезды Полесья. Очерки о Героях Советского Союза. – Изд. 3, испр. и доп. – Київ, 1985. – с. 184–186.

Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – Київ, 1973. – с. 599–600.

Іващенко О. М. Герої землі Житомирської, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни // Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 12. – Житомир, 1998. – с. 175, 176.

Додаток:

1. Напис: “На цьому місці 6 грудня 1943 р. навідник протитанкової гармати молодший сержант Радянської Армії Іван Омелянович Казак підбив 8 гітлерівських танків, які намагалися вийти в тил радянським частинам, що визволяли м. Житомир від німецько-фашистських загарбників”.

2. У напису вкралася помилка – на цьому місці І. О. Казак знищив 2 танки.

**с. Човнова,
Зубринська сільрада**

57. МОГИЛА ШВИДЯ В. Г. (іст.). Південна околиця села, східна частина кладовища. Похований Швид В. Г. – рядовий 41-ої танкової дивізії, який загинув 15 липня 1941 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками.

В 1945 р. на могилі встановлено дерев'яну тумбу з фотографією загиблого, 1975 р. за рішенням сільського сходу споруджено стелу з чорного граніту (висота – 1,5 м, ширина – 0,75 см), на якій викарбувано меморіальний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 112.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – Житомир, 1994. – с. 243.

Додаток:

1. Напис типовий.

**с. Ягодинка Друга
(колиш. Камінь),
Ягодинська сільрада**

58. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, західна частина кладовища. Поховані 9 воїнів: п'ять з них лейтенант Журавльов, рядовий Ліхвал І. Г., мол. сержант Стельмах М. А., рядові Шатило А. І., Шестаков П. П. – воїни 135-ї стрілецької дивізії, які загинули на початку серпня 1941 р. в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками та 4 воїни 226-ї стрілецької дивізії, що віддали життя в боях з гітлерівськими окупантами під час остаточного визволення села 29 грудня 1943 р. З останніх відоме прізвище одного воїна – рядовий Бондарець Л. В.

В 1982 р. на могилі встановлено обеліск з чорного габро (висота 2 м) з присвятним написом, до нього вертикально з нахилом приставлена гранітна плита (0,9 см x 0,5 см) з прізвищами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 20. – Арк. 30; Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 143.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Владимирский А. В. На киевском направлении. – М., 1989. – с. 156, 163 (карта).

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 3. – с. 31, 78, 134, 213, 242, 245.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Бондарець Леонід Васильович (1924–43)

Ліхвал Іван Григорович (1919–41)

Стельмах Микола Артемович (1919–41)

Шатило Анатолій Іванович (1921–41)

Шестаков Павло Петрович

**с. Ягодинка,
центр сільради**

59. ПАМ'ЯТНЕ МІСЦЕ РОЗСТРІЛУ І БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ (іст.). Південна околиця села, на узліссі біля р. Іршиця, на відстані 1,5 км від дороги Ягодинка–Кропивня. Сюди на початку серпня 1941 р. німецько-фашистські карателі пригнали 19 радянських військовополонених і розстріляли їх. Військовополонені були воїнами 135-ї стрілецької дивізії 5-ї армії, які вели

оборонні бої на Коростенському напрямку з гітлерівськими загарбниками. Прізвища закатованих невідомі.

В 1981 р. на могилі встановлено обеліск із сірого граніту (висота 2,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1357, оп. 1, спр. 103. – Арк. 28.

Володарсько-Волинський РВК – облікова картка військового поховання.

Владимирский А. В. На киевском направлении. – М., 1989. – с. 156, 163 (карта).

Додаток:

1. Напис: “Вечная слава героям, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины”.

2. З’ясувати обставини виникнення могили допомогли розповіді старожилів села.

2. ЄМІЛЬЧИНЕ, центр селищної ради

На початку Великої Вітчизняної війни 5-а армія (командуючий генерал-майор М. І. Потапов) Південно-Західного фронту зайняла рубежі старого кордону по лінії Рудня–Білокоровичі–Ємільчине. Фашисти відразу почали висаджувати на територію містечка і району диверсійно-парашутні групи, для боротьби з якими був створений винищувальний батальйон, а в селах групи сприяння йому. Сотні жителів добровільно пішли на фронт разом з мобілізованими. Водночас місцеve населення залучалося до спорудження оборонних укріплень, протитанкових ровів по лінії законсервованих з 1939 Новоград-Волинського та Коростенського укріпрайонів, а також допомагало відправляти у східні райони країни технічне обладнання підприємств, майно і худобу колгоспів.

2 липня 1941 р. німецько-фашистські загарбники окупували Ємільчине, але на лінії Ємільчине–Серби продовжували точитися жорстокі бої, які вели воїни 31-го стрілкового, 19-го механізованих корпусів, 200-ї, 193-ї, 195-ї стрілецьких дивізій 5-ї армії, що переросли в контрнаступ з 10 по 17 липня 1941 р.

Із самого початку окупації німці стали впроваджувати так званий “новий порядок” – грабіж і масові репресії, вбивства, розстріл мирних жителів. Почався пошук і знищення комуністів, комсомольців, радянських активістів, євреїв. Окупанти наклали непосильні податки на кожну оселю, забирали худобу, курей, хліб, майно. Так, у Барашах комендант видав розпорядження, щоб старости стягували з селян такі натуральні податки: з кожного гектара 6 центнерів зернових культур, 60 кг м’яса з господарства, 800 л молока з корови, 400 яєць з курки, а також стягували з кожного працездатного члена родини по 125 крб., за собаку – 150 крб., за kota – 50 крб. Будинки громадських організацій, шкіл, бібліотек перетворили на конюшні, складські приміщення.

Відповіддю на терор став рух опору поневолювачам. Організовано й стихійно виникали підпільні групи, які з грудня 1941 р. стали скеровуватися Ємільчинським підпільним райкомом на чолі з К. Лавренчуком. Спочатку діяли 4 групи кількістю 87 чол. та 42 зв'язкових. Вони друкували листівки, добували розвідувальні дані, підривали мости, знищували стовпи з дороговказами, руйнували кабелі, телефонний зв'язок. Згодом стали підбирати надійних людей для поповнення партизанських загонів, здобувати зброю, організовувати вбивства старост та інших помічників нацистів. Не маючи досвіду підпільної роботи, частина груп зазнала розгрому.

З літа 1942 р. почали створюватися партизанські загоны з місцевого населення. Ємільчинська підпільна організація направила до партизанських загонів 243 чоловіка, врятувала від відправки до Німеччини 150 юнаків і дівчат. З прибуттям у листопаді 1942 р. до поліської зони Житомирщини з білоруських лісів партизанських з'єднань О. Сабурова й С. Ковпака Ємільчинський район став частиною партизанського краю. На базі з'єднання С. Маликова в районі виникають загоны місцевої оборони і партизанські загоны імені Котовського, Боженка, Фурманова. Більшість бійців цих загонів починали боротьбу з окупантами ще в підпільних групах і організаціях. Партизани спільно з підпільниками прагнули своїми діями не дати гітлерівцям можливості перекидати війська, техніку і зброю з глибокого німецького тилу на фронт, де велися вирішальні бої. Тому народні месники руйнували залізничні колії, підривали мости, нищили гарнізони противника. Для фашистів створювалися такі умови, коли вони боялися кожного населеного пункту, кожного куща.

У червні 1943 р. за наказом Гітлера близько 40 тис. карателів обложили на півночі Житомирщини з'єднання О. Сабурова і С. Маликова, загоны яких діяли і на території Ємільчинського району. Три тижні тривали бої. Ворог застосовував усі види зброї – артилерію, авіацію, танки. Партизани поділилися на невеликі загоны та групи так, щоб карателі не змогли знайти головні сили. Вони уникали відкритих боїв, весь час маневрували, мінували за собою шляхи, робили завали, вчиняли раптові наскоки. Партизани зуміли уникнути значних людських втрат, водночас нанесли ворогу відчутних ударів.

Влітку та восени 1943 р. по території району здійснили рейди партизанські з'єднання С. Ковпака, А. Грабчака, М. Наумова, Я. Мельника, І. Шитова, М. Шукаєва. В їх лави влилося багато місцевих жителів. Час-

тина рейдів пролягла через населені пункти Осівка–Ємільчине–Рихальськ–Жужель–Ємільчине–Бараші. У відповідь карателі опоясали Ємільчине колючим дротом, дзотами, збільшили охорону. Та утримати районний центр їм не вдалося. 13 листопада 1943 р. партизанські підрозділи з'єднання М. Наумова зламали опір окупантів й вигнали їх, а німецькі склади зброї й продовольства потрапили до рук народних месників. 500 тис. пудів зерна, що знаходилися в складах, було роздано населенню, частина передана партизанським загонам Я. Мельника, І. Шитова, С. Маликова, які розміщувалися в окрузі. 450 жителів Ємільчине та прилеглих сіл добровільно вступили в партизанське з'єднання. 22 доби Ємільчине знаходилося в руках партизан, які допомогли налагодити роботу млина, відремонтували електростанцію.

За наказом Українського штабу партизанського руху з'єднання М. Наумова направилось на захід руйнувати німецькі ворожі тили, а в Ємільчине знову повернулися окупанти. Вони змушені були відкликати з фронту значні сили на боротьбу проти партизан, провести проти них окрему каральну операцію. Посилилися репресії проти місцевого населення. Горіли підпалені карателями села та хутори. Цегляні будівлі озвірілі гітлерівці та їх поплічники руйнували вибухівкою. Мирне населення – дітей, жінок, стариків – спалювали живцем. Так було в с. Руденька, яке повністю спалили і загинуло 30 жителів, с. Ситне згоріло разом з 15 жителями. Подібна доля спіткала с. Велику Цвілю, де загинуло 39 чол. й спалено 523 двори. На місці страти мирних жителів села стоїть пам'ятник "Непокірність". У селах Березняки загинуло 16 чол., Забаро-Давидівка – 12 чол., Адамове – 10 чол.

З початком окупації на території Ємільчинського району почали діяти підрозділи Львівського центру ОУН (Б): 2 районних проводи (один в Барашах), низові ланки в селах Бобриця, Великий Яблунець, Мала Глумча, Серби. Їх діяльність була зосереджена на створенні підпілля, накопиченні зброї та залученні до своїх лав недоволених радянською владою людей, а також проведенні агітації під гаслом українського націоналізму. В червні 1943 р. бандерівські підрозділи перейшли до проведення тактики на два фронти: боротьба проти окупаційного режиму і проти радянських партизан. З цією метою проводилися рейди, в яких брали участь від двох до чотирьох сотень вояків. По території Ємільчинського району пройшли 3 рейди УПА-Схід і 4 рейди УПА-Північ, під час рейдів мали місце 7 бойових сутичок з партизанами і один бій з окупаційними підрозділами. 16 липня 1943 р. відбувся бій

сотні УПА з бійцями партизанського з'єднання Я. Мельника біля Ємільчиного. Інша сотня 28 липня 1943 р. напала на обоз партизанського загону І. Власова біля с. Мала Глумча, вбивши при цьому чотирьох партизан. 17 жовтня 1943 р. сотні УПА атакували с. Бараші і після тривалого бою з німецькою жандармерією та поліцією, що засіла в бункерах, здобули це містечко. Ворог втратив 20 чоловіків, частина потрапила до полону. В кінці жовтня цього ж року біля с. Степанівка, в лісі, де стояв загін УПА, партизани намагалися оточити табір оунівців. Стався бій, в якому атака партизан була відбита. В листопаді 1943 р. біля с. Березняки під час бойової сутички загону ім. Котовського з'єднання С. Маликова із сотнею УПА загинуло три партизани. З наближенням частин радянської армії загони УПА залишили територію району і відійшли на захід.

В ході Житомирсько-Бердичівської операції військами 1-го Українського фронту (командуючий генерал-лейтенант Ватутін М. Ф.), зокрема 13-ї армії (командуючий генерал-лейтенант Пухов М. П.) і її 118-ї стрілецької дивізії Ємільчине було остаточно визволено 3 січня 1944 р. Жителі селища внесли свій вклад у перемогу над фашизмом. На фронтах 2-ої світової війни, в партизанських загонах проти гітлерівців воювало 638 ємільчинців, з них 376 удостоєно бойових орденів. У парку районного центру біля братської могили радянських воїнів, партизан і підпільників установлений п'ятиметровий гранітний обеліск на честь 95 воїнів-земляків, які загинули на фронтах 2-ої світової війни.

Після визволення Ємільчине являло собою страшну картину: повністю були знищені колгоспні будівлі, в руїнах лежали промислові підприємства й артілі, культурно-освітні заклади. Окупанти пограбували устаткування й майно МТС, колгоспів. Жителі селища відразу взялися за відбудовчі роботи. Запрацювали млин і електростанція, що були відремонтовані партизанами ще в листопаді 1943 р. Слідом почали діяти МТС, райпромкомбінат. Розпочалися заняття в школі, відкрилися дитячі ясла, заговорило радіо в оселях. Восени зібрали перший післявоєнний врожай зернових, льону та картоплі. Із землянок в будинки переселилося 216 сімей.

смт Ємільчине,
центр селищної ради

60. БРАТСЬКА МОГИЛА ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Північна околиця селища, південно-східна частина кладовища, ліворуч від дороги Ємільчине-Чміль. Поховані комуністи, комсомольці, місцеві активісти, які були розстріляні німецько-фашистськими окупантами в 1941-

1943 рр. Розстріли проводилися в урочищі Кадище, що неподалік селища. В 1956 р. відбулося перепоховання жертв фашизму. Кількість розстріляних – невідома. Відомі прізвища двох братів Онопченків: Денис Гнатович (1898–1942 рр.) та Григорій Гнатович (1903–42 рр.), які були розстріляні за доносом поліція як радянські активісти: Денис був бригадиром місцевого колгоспу, Григорій – інструктором райкому партії.

В 1976 р. на могилі встановлений обеліск з рожевого граніту, 1994 р. замінений на стелу з чорного граніту (вис. 1,6 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 46; Спр. 236. – Арк. 17, 21; Ф. 426, оп. 2, спр. 46 а. – Арк. 100.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис: 10 квітня 1942 о 4 годині розстріляні фашистами активісти селища Ємільчине. В честь 50-річчя визволення України від німецьких окупантів.

смт Ємільчине,
центр селищної ради

61. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця селища, східна частина кладовища. Поховані воїни 193-ї, 195-ї та 200-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях, захищаючи селище у липні 1941 р. від німецько-фашистських загарбників. Кількість похованих та їх прізвища невідомі.

В 1973 р. на могилі встановлений бетонний обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 24; Ф. 1452, оп. 1, спр. 6. – Арк. 42; Ф. 229, оп. 9776 с, спр. 60. – Арк. 25.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Владимирский А. В. На киевском направлении. По опыту ведения боевых действий войсками 5-й армии Юго-Западного фронта в июне-сентябре 1941 г. (Далі: На киевском направлении). – М., 1989. – С. 136, 161.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. ОВК – обласний військкомат.

смт Ємільчине,
центр селищної ради

62. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ, ПАРТИЗАНІВ ТА ЖЕРТВ ФАШИЗМУ І ДЗОТ (іст.). Північно-західна частина селища, 200 м на північний схід від дороги Ємільчине–Олевськ, в 20-ти м в південному напрямку від дзоту. Поховані воїни 195-ї, 200-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р. та воїни 181-ї стрілецької дивізії, що віддали життя під час визволення селища від німецько-фашистських загарбників 2–3 січня 1944 р. Тут поховані також партизани, мирні жителі, що звинувачувалися в підтримці партизанів. Їх розстрілювали неподалік дзоту, який був споруджений 1938 р. для оборонних цілей. Біля нього та в ньому до війни проходили тактичні навчання військових підрозділів, які базувалися в Ємільчиноному. В бойових діях дзот не використовувався як під час оборони 1941 р., так і при звільненні селища в 1944 р. Дзот зберігся повністю. Кількість похованих в могилі – невідома. Відоме одне прізвище: Шумилін Михайло Трохимович (1906–44 рр.) – воїн 181-ї стрілецької дивізії.

У 1975 р. на могилі встановлений обеліск із бетону, 1990 р. замінено на чорний гранітний обеліск (висота 5 м) із зіркою нагорі та меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 6. – Арк. 42; Ф. 229, оп. 165, спр. 196. – Арк. 107.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 46. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Сообщения Советского информбюро. – т. 6. – С. 6.

Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 136, 161.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Дзот зберігся повністю. Його висота 3,5 м, товщина стін 1 м, довжина 22 м, ширина 14 м. Має дві амбразури, одну нішу та підвальне приміщення. Розстріли в ньому не проводилися, ніхто в ньому не утримувався.

смт Ємільчине,
центр селищної ради

63. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ, ПАРТИЗАНІВ І ПІДПІЛЬНИКА ТА ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-східна частина селища, північний сектор парку. Поховані 12 чоловік. Серед них Хазін М. Й. – воїн 200-ї

стрілецької дивізії, який загинув в оборонних боях у липні 1941 р.; Боровик В. Д., Дашкевич О. Ф., Франчук Ю. М. – бійці партизанського з'єднання М. І. Наумова, що загинули під час першого визволення селища і його захисту 13–16 листопада 1943 р., та 7 воїнів 181-ї стрілецької дивізії, які віддали життя в бою, коли остаточно визволяли смт Ємільчине від німецько-фашистських загарбників 2–3 січня 1944 р. Їх прізвища відомі. Серед похованих: підпільник Радзевелюк Й. М. (1910–42 рр.), українець, до війни працював головою колгоспу с. Березники, керівник підпільної антифашистської групи в цьому селі. Розстріляний німецькими нацистськими карателями 5 серпня 1942 р.

В 1965 р. на могилі встановлено бетонний обеліск, який в 1975 р. замінено на двоступеневий обеліск із рожевого граніту (вис. 8 м). Перед обеліском покладені 4 плити з прізвищами воїнів-визволителів та з присвятними написами. На честь 95 воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни, ліворуч і праворуч від обеліску укладено по три плити з їх іменами. Всі плити з рожевого граніту (0,7 x 0,6 м).

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 196. – Арк. 141; Ф. 1920, оп. 2, спр. 39. – Арк. 62.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 162. – Арк. 16, 19. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. 36. документів і матеріалів. – Київ, 1963. – С. 387.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. В 12 томах. – Житомир, 1998. – т. 12. – с. 336, 348.

Додаток:

1. Написи типові.
2. Персоналії:

Хазін Мирон Йосипович
Боровик Василь Дмитрович
Дашкевич Олексій Федорович
Франчук Юхим Митрофанович
Наумов Михайло Іванович
Радзевелюк Йосип Миколайович

смт Ємільчине,
центр селищної ради

64. МОГИЛА ГРЕКА І. М. (іст.). Північна околиця селища, південно-західна частина кладовища. Похований Грек Іван Михайлович

(1914–77 рр.) – Герой Радянського Союзу, механік-водій САУ 1403-го самохідного артилерійського полку, ст. сержант. Народився в с. Сербо-Слобідка Ємільчинського району в сім'ї селянина. Українець. Працював у колгоспі механізатором. В Радянській Армії в 1936–39 рр. і з 1941 р.

На фронті у Великій Вітчизняній війні з березня 1944 р. на 1-му Українському фронті. Був поранений. І Грек відзначився під час прориву оборони противника на підступах до м. Оппельн (Ополе, Польща). Діючи попереду піхоти з десантом автоматників на броні, екіпаж САУ знищив 2 великокаліберних кулемети, гармату, до 15-ти гітлерівців й першим вийшов на р. Одер. Екіпаж забезпечив своїм вогнем наведення переправи через річку і в ніч на 26.01.45 р. форсував її. Подавив 3 станкові кулемети, протитанкову гармату, атакував населений пункт Одерфельде (Польща). За цей подвиг був удостоєний звання Героя Радянського Союзу 10 квітня 1945 р. Нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, Слави III ступеня, медалями.

Після війни повернувся в рідну Сербо-Слобідку, працював головою колгоспу, обирався депутатом Верховної Ради України. З 1967 р. на пенсії, 1971 р. переїхав до смт Ємільчине. Помер в 1977 р.

У 1978 р. на могилі встановлено прямокутну стелу із чорного граніту (вис. 1,75 м) з меморіальним написом. Його ім'я носить школа в рідному селі, вулиця в районному центрі, меморіальна дошка встановлена на будинку, де він жив у Ємільчиному.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 33, оп. 793756, спр. 12. – Арк. 17.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1150, оп. 3, спр. 230. – Арк. 6, 33; Ф. 4413, оп. 1, спр. 1. Арк. 45–46.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Герои Советского Союза. Краткий биографический словарь. Т. 1. – М., 1987. – с. 365.

Золотые Звезды Полесья, вид. 3, допов. – Київ, 1985. – с. 119–121.

Школи рідного краю. – Житомир, 2001. – с. 88.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. САУ – самохідна артилерійська установка.

с. Адамово
(колиш. Адамів хутор),
Березниківська сільрада

65. БРАТСЬКА МОГИЛА ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Східна околиця села, північна частина кладовища. Поховано 6 членів сім'ї Михайленків: Григорій, його дружина Галина та четверо їхніх дітей. Григорій (1908–43 рр.), українець, колгоспник, допомагав партизанам з'єднання А. М. Грабчака продуктами харчування, збирав у траншеях для них зброю, передавав розвідувальні дані. В липні 1943 р. до села вступив каральний загін німецько-фашистських окупантів й почав палити хати селян як помста за зв'язки з партизанами. Коли загорілася хата Михайленків, почали вибухати боєприпаси й рватися патрони. Фашисти схопили Григорія й потягли його до кузні, де вчинили допит. Мужньо витримав катування Григорій, не вимовив жодного слова. Затим затягли до кузні його дружину й дітей, забили двері, вікно й підпалили. Односельці відшукали на згарищі обгорілі тіла. Галина так і загинула, тримаючи на руках двох маленьких дітей. Їх поховали на кладовищі.

У 1955 р. на могилі замість дерев'яного хреста встановлено бетонний обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 9а, спр. 322. – Арк. 105.

Довідка сільської ради від 20 січня 2004.

Вінок безсмертя. – Київ, 1988. – с. 120

Додаток:

1. Напис: «Заживо сожжены фашистами в 1943 году Григорий, Галина Михайленко и их дети».

с. Андрієвичі,
центр сільради

66. БРАТСЬКА МОГИЛА ПАРТИЗАНІВ (іст.). Південно-східна частина села, біля школи. Поховано 5 бійців партизанського загону імені Богуна, з'єднання І. І. Шитова, які загинули в бою з німецько-фашистськими окупантами в 1943 р. під час виконання бойового завдання. Відоме ім'я одного – юний партизан-розвідник Франц Бондаревський. В 1954 р. на могилі встановлено бетонну скульптуру воїна з меморіальним написом на постаменті.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 110; Спр. 236. – Арк. 10; Ф. 2636, оп. 1, спр. 4. – Арк. 24.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область, т. 12. – с. 329.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Шитов Іван Іванович.
3. Бондаревський Франц Феліксович.

с. Андріївчї,
центр сільради

67. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна частина села, справа біля дороги на Коростень. Поховано 75 воїнів, з яких 23 воїни 193-ї стрілецької дивізії, котрі загинули в липні 1941 р. в оборонних боях та 52 воїни 112-ї стрілецької дивізії, 162-ї танкової бригади, які віддали життя за звільнення с. Андріївчї від німецько-фашистських загарбників 31 грудня 1943 р.–2 січня 1944 р. Відомі прізвища 24 воїнів.

В 1976 р. на могилі встановлено стелу із рожевого граніту (вис. 1,75 м) з присвятою та іменами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 17; Оп. 81884 с, спр. 23. – Арк. 15, 56; Ф. 3419, оп. 1, спр. 30. – Арк. 32.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військових поховань.

Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 161, 168 (карта).

Сообщения Советского информбюро. Т. 6. М., 1944. – с. 4.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Андріївчї,
центр сільради

68. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Південно-східна частина села, на подвір'ї лікарні. Похований воїн 193-ї стрілецької дивізії, який загинув у бою у середині липня 1941 р., захищаючи с. Андріївчї від німецько-фашистських загарбників. Прізвище його невідоме.

В 1976 р. на могилі встановлений бетонний обеліск з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 17.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 161, 168 (карта).

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Антонівка,
Будо-Бобрицька сільрада

69. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна околиця села, західна частина сільського кладовища. Поховані 6 воїнів 41-ї танкової дивізії, які загинули в липні 1941 р. під час оборонних боїв з німецько-фашистськими загарбниками. Відоме ім'я Факіра Алтаєва.

В 1954 р. на могилі встановлено чотиригранний обеліск із бетону із зіркою вгорі з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 131.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова карта військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Бараші,
центр сільради

70. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, південно-східна частина кладовища. Поховано 99 воїнів: 2 воїни 193-ї стрілецької, 213-ї моторизованої дивізії, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р. і 97 воїнів 150-ї окремої танкової бригади, 112-ї стрілецької дивізії, які загинули 1 січня 1944 р. в ході звільнення с. Бараші від німецько-фашистських окупантів. Відомі 30 прізвищ.

В 1975 р. на могилі встановлено обеліск із сірого граніту (вис. 1,75 м), до якого з нахилом приставлена гранітна плита (1,2 x 1 м) з меморіальною присвятою і прізвищами загиблих воїнів.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 24; Ф. 3217, оп. 1, спр. 39. – Арк. 13; Оп. 81884 с, спр. 23. – Арк. 58.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 16.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 3. – С. 593, 594.
Военные грозы над Полесьем. Житомирщина в годы Великой Отечественной войны. /Далі: Военные грозы над Полесьем/. – Київ 1985. – С. 163.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Бараші,
центр сільради

71. ПАМ'ЯТНЕ МІСЦЕ РОЗСТРІЛУ І БРАТСЬКА МОГИЛА ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Південно-західна околиця села, урочище Сербінівка. Тут 30 листопада 1941 р. німецькі нацисти розстріляли близько 225-ти євреїв – мирних жителів с. Бараші та навколишніх сіл, яких звезли напередодні до підвалу довоєнного військкомату. У полудень їх стали шикувати в колону, повідомили, що відправляють до м. Новограда-Волинського. При цьому не дозволили нічого з собою брати. Жінки несли на руках дітей, а дужчі чоловіки підтримували стариків. Поліцаї примусили приречених співати. Барашівці усім селом проводжали колону до останньої хати, а далі нацисти йти не дозволили. Невдовзі постріли й людські крики стали наростати й продовжувалися до пізньої ночі. Кілька днів земля ворушилася і була просякнута кров'ю. Прізвища 45-ти закатованих відомі, вони занесені до Книги Скорботи України. Житомирська область.

В 1946 р. односельці над могилою насипали пагорб і поставили огорожу.

Джерела та література:

Круглов А. И. Энциклопедия холохоста. – Київ, 2000. – с. 57
Круглов А. И. Катастрофа украинского еврейства. Энциклопедический словарь. – Харків, 2001. – с. 25.
Довідка Барашівської сільської ради від 26 квітня 2002 р.

Додаток:

1. Пам'ятника поки що не встановлено.
2. Книга Скорботи України. Житомирська область. Т. 1 знаходиться в друкарні.
3. У музеї місцевої школи створено Книгу скорботи, за якою значаться 225 жертв-євреїв з Барашів та навколишніх сіл.

с. Березівка,
центр сільради

72. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.) Південно-східна околиця села. Поховано 8 воїнів 41-ї танкової дивізії, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р., захищаючи село від німецько-фашистських загарбників. Відоме ім'я одного воїна – Першко В. Ф.

В 1966 р. на могилі встановлено зацементований обеліск з присвятим написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 132.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 8. – с. 329.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
Першко Василь Федорович

с. Березники,
центр сільради

73. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Північно-східна околиця села, західна частина кладовища. Похований воїн 181-ї стрілецької дивізії, який загинув 2 січня 1944 р. в бою за визволення села від німецько-фашистських загарбників. Його ім'я – невідоме.

В 1982 р. на могилі встановлено обеліск із сірого граніту (висота 1,2 м), на постаменті якого викарбувано присвятний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 50.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Бобриця,
центр сільради

74. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина села, біля школи. Поховано 10 воїнів 19-ї танкової, 215-ї моторизованої дивізій, які загинули в липні 1941 р., обороняючи село від

німецько-фашистських загарбників. Відомі 2 прізвища: Білозір К. Ф., Петренко С. К.

В 1948 р. на могилі встановлено зацементований обеліск, який в 1985 р. замінений на бетонний темного кольору (висота 1,75 м) з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3017, оп. 1, спр. 14. – Арк. 337; Ф. 229, оп. 4068, спр. 1. – Арк. 124.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 3. – с. 673.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:

Білозір Кіндрат Фірсович
Петренко Степан Корнійович

**с. Бобрицька Болярка,
Ганнопільська сільрада**

75. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, північно-східна частина кладовища. Поховано 33 воїни 195-ї стрілецької, 213-ї моторизованої дивізій, які загинули в боях у липні 1941 р., обороняючи село від гітлерівських загарбників. Їх прізвища – невідомі.

В 1953 р. на могилі встановлено обеліск із рожевого граніту (висота 1,75 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 2. – Арк. 21.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 47. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

**с. Болярка
(колиш. Болярка Простецька),
Великоцвілянська сільрада**

76. МОГИЛА ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Південно-західна частина села. Поховані дружина і четверо дітей Конопацького Олександра Івановича (підпільне ім'я Хома) (1912–93 рр.) – спочатку боєць партизанського загону Буйний, згодом з'єднання А. М. Грабчака. За підозрою у

зв'язках з партизанами взимку 1943 р. заарештований й перевезений до районної жандармерії. Вдалося втекти, забігти додому, взяти одягу й сховатися в лісі, де став партизаном. Поліцаї спільно із жандармами намагалися зловити втікача, прибули до села, але спізнилися. Натомість підпалили його хату, у вогні згоріла дружина партизана Кароля та їхні четверо дітей, наймолодшому сину було менше року. Згодом односельці зібрали останки закатованих й поховали на згирищі.

У 1952 р. на могилі встановлено обеліск з бетону з меморіальним написом.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 37. 47. Болярка // Народна трибуна, 1991, 5 травня.

Довідка сільської ради № 74 за 2003 р.

Додаток:

1. Напис: „Розстріляні фашистами і спалені в хаті 1943 року”.
2. Грабчак Андрій Михайлович.
3. Імена дружини – Кароля, дітей – Зоя, Франя, Ваня, Антось.
4. Конопацький О. І. після війни повернувся в рідне село, працював у колгоспі, помер в 1993 р.

**с. Будо-Бобриця
(колиш. Бобрицька Буда),
центр сільради**

77. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, північно-східна частина кладовища. Поховано 4 воїни 112-ї стрілецької дивізії, які загинули в боях 31 грудня 1943 р. під час звільнення села від німецько-фашистських окупантів. Відомі прізвища 2-х воїнів: Караєв М. Є., Коробков М. С.

В 1954 р. на могилі встановлено бетонний обеліск з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 146.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46. – Арк. 44. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 3. – С. 616.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Караєв Михайло Єфимович
Коробков Микола Сергійович

с. Варварівка,
центр сільради

78. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна частина села, біля Будинку культури. Поховано 272 воїни 40-ї танкової, 195-ї стрілецької, 131-ї моторизованої дивізій, які загинули 12 липня 1941 р. в оборонних боях, та воїни 121-ї стрілецької дивізії, які 30 грудня 1943 р. визволили село від німецько-фашистських поневолювачів. Відомі 11 прізвищ.

В 1953 р. на могилі встановлено зацементований обеліск, який 1983 р. замінено на чорний гранітний обеліск (вис. 2,2 м). На двох чорних гранітних плитах, які покладені справа і зліва від обеліска (1,1 x 80 см), вибито присвятний напис і прізвища загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації – Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 70; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 9; Ф. 1452, оп. 1, спр. 6. – Арк. 7, 14.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 8. – С. 66.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Велика Глумча,
центр сільради

79. БРАТСЬКА МОГИЛА ПАРТИЗАНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Північно-західна частина села, північна частина кладовища. Поховано 4 бійці партизанського з'єднання М. І. Наумова, які загинули в бою під час звільнення села від німецько-фашистських загарбників 13 листопада 1943 р. Прізвища їх – невідомі.

В 1965 р. на могилі споруджено триступеневий гранітний обеліск рожевого кольору (вис. 2,3 м) з меморіальним написом. Праворуч від нього на підвищенні покладено рожеву гранітну плиту (1,5 x 1,2 м) на честь 40 воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 151. – Арк. 148.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. документів і матеріалів. – Київ, 1963. – С. 387.
Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – Київ, 1973. – С. 268.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Велика Цвіля,
центр сільради

80. БРАТСЬКА МОГИЛА ПАРТИЗАНІВ І РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ ТА ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-східна частина села. Поховано 14 чоловік: 8 бійців партизанського з'єднання М. І. Наумова, які загинули у вересні 1943 р. в бою з німецько-фашистськими карателями та 6 воїнів 181-ї стрілецької дивізії, які віддали життя 31 грудня 1943 р., визволяючи село від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 3 воїнів відомі: Лінський, Орлов Г. Г., Пинцевич.

В 1965 р. на могилі встановлено із рожевого граніту триступеневий обеліск (вис. 2,3 м) з меморіальним написом, праворуч і ліворуч від обеліска вздовж могили покладено по дві плити з рожевого граніту (1,2 x 2 м) з іменами 64-х односельців, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 49.
Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 48.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – Київ, 1973. – С. 269.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Лінський
Орлов Григорій Григорович
Пинцевич

с. Велика Цвіля,
центр сільради

81. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна околиця села, південно-східна частина кладовища. Поховані 9 воїнів

195-ї стрілецької дивізії, які загинули у липні 1941 р. в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками. Їх імена – невідомі.

В 1968 р. на могилі встановлено обеліск із сірого граніту (висота 1,5 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації – Ф. 1452, оп. 1, спр. 6. – Арк. 5.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Велика Цвіля,
центр сільради

82. ПАМ'ЯТНЕ МІСЦЕ СТРАТИ МИРНИХ ЖИТЕЛІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК СПАЛЕНОМУ СЕЛУ (іст.). Південно-західна частина села, біля школи. Тут 12 квітня 1943 р. під час каральної операції німецько-фашистські поневолувачі розстріляли 39 мирних жителів села за активну участь у партизанському русі та допомогу народним месникам. У партизанському з'єднанні М. І. Наумова воювало з окупантами 75 жителів с. Велика Цвіля. Окупанти підпалили село, в полум'ї згоріли цілі сім'ї – Лакейчуків – 9 чол., Мельників – 5 чол., Жуковських – 3 чол. та 523 будинки. Від села Велика Цвіля лишилося суцільне попелище. Прізвища загиблих відомі.

В 1977 р. на місці страти встановлено пам'ятник “Непокірність” у вигляді бетонної скульптури літньої людини, що охоплена полум'ям. Руки скручені дротом і підняті над головою. На постаменті – присвятний напис.

Джерела та література:

Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 1, оп. 9 а, спр. 322. – Арк. 102.

Житомирщина у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. Зб. докум. та ма-тер. – Київ, 1969. – С. 101.

Довідка сільської ради від 25 квітня 2002 р., № 19.

Вінок безсмертя. Книга-меморіал. – Київ, 1988. – С. 117, 210.

Додаток:

1. Напис: “За активну участь у партизанському русі та допомогу партиза-нам 12 квітня 1943 р. с. В. Цвіля було спалене німецько-фашистськими за-гарбниками. В цей день розстріляно 39 односельчан”.

с. Великий Яблунець
(колиш. Яблунець),
центр сільради

83. БРАТСЬКА МОГИЛА ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Східна околи-ця села, східна частина кладовища. Поховані Гарбар І. М. (1904–42 рр.), Кемський І. М. (1901–42 рр.), Мельниченко І. Л. (1908–42 рр.), Рясен-чук Д. М. (1881–42 рр.), Супруненко А. М. (1924–42 рр.) – жителі села, українці, колгоспники, безпартійні, які активно допомагали партиза-нам з'єднання С. Ф. Маликова, постачали їм продукти харчування, бое-припаси й розвідувальні дані. В 1942 р. нацистські карателі схопили їх як заручників, вимагали дані про кількісний склад, базове розміщен-ня, озброєння партизан, але нічого не дізнавшись, закатували.

В 1975 р. на могилі встановлено обеліск із шліфованого бетону з присвятою та прізвищами загиблих.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 236. – Арк. 8-9.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – с. 602, 688.

Додаток:

1. На обеліску напис: «Вечная память погибшим в 1942 году.

Мельниченко Иван Лукашевич
Супруненко Андрей Макарович
Рясенчук Давид Никитович
Кемский Иван Михайлович
Гарбар Иван Николаевич».

2. Маликов Степан Федорович.

с. Великий Яблунець
(колиш. Яблунець),
центр сільради

84. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕШТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Північна ча-стина села, на території школи. Поховані воїни 162-ї танкової бригади, 121-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою 1 січня 1944 р. під час звіль-нення села від німецько-фашистських поневолувачів. Кількість похо-ваних, їх прізвища – невідомі.

В 1952 р. на могилі споруджено бетонну скульптуру воїна, ліворуч і праворуч від неї покладені 2 гранітні чорні плити (1 x 1,2 м) з присвят-ним написом на честь визволителів та 79 воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 35, оп. 11458, спр. 278. – Арк. 43; Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 147.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – с. 269.

Додаток:

1. Написи типові.

с. Великий Яблунець
(колиш. Яблунець),
центр сільради

85. БРАТСЬКА МОГИЛА ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Східна околиця села, південна частина кладовища. Поховані колгоспник Хмелюк Дмитро, його дружина та п'ятеро їх дітей, які були взяті нацистськими карателями в 1943 р. як заручники. Від них вимагали виказати, хто із жителів села зв'язаний з партизанами, хто надавав їм допомогу. Не добившись зізнання, заручники були розстріляні.

В 1975 р. на могилі встановлено стелу із рожевого граніту (висота 1,75 м, ширина 0,25 см).

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 236. – Арк. 8.

Додаток:

1. Напису немає.

с. Великий Яблунець
(колиш. Яблунець),
центр сільради

86. МОГИЛА МАТВІЄНКО Г. М. (іст.). Східна околиця села, південно-східна частина кладовища. Похована Матвієнко Ганна МIRONІВНА (1905–42 рр.) – українка, уродженка села, колгоспниця, з кінця 1942 р. зв'язкова партизанського загону ім. Боженка з'єднання ім. Щорса, загинула під час виконання бойового завдання.

В 1975 р. на могилі встановлено чотиригранний обеліск із бетону і меморіальним написом на ньому.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 236. – Арк. 9; Спр. 146. – Арк. 9.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. т. 3. – С. 519, 646.

Додаток:

1. Напис: “Матвієнко Агафія Мироновна (1905–1942 гг.).
2. Згідно з архівними матеріалами ім'я партизанки “Ганна”.

с. Верби,
Березівська сільрада

87. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-західна частина села. Поховано 8 воїнів 41-ї танкової, 193-ї стрілецької дивізій, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р. та 112-ї стрілецької дивізії при звільненні села від німецько-фашистських поневолювачів 30 грудня 1943 р. Прізвища трьох воїнів відомі: Кораблев М. І. (1925–43 рр.), Крупко В. Л. (1922–44 рр.), Прохвишило Я. І. (1920–41 рр.).

В 1965 р. на могилі встановлено триступеневий обеліск з рожевого граніту (вис. 1,65 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 131; Ф. 1445, оп. 1, спр. 2. – Арк. 21; Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 148.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 397.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
Кораблев Микола Іванович
Крупко Василь Лаврінович
Прохвишило Яків Іванович

с. Вересівка
(колиш. Могилівка),
Варварівська сільрада

88. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна частина села. Поховано 145 воїнів 193-ї стрілецької, 40-ї танкової дивізій, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р. з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвища їх – невідомі.

В 1975 р. на могилі встановлено бетонний обеліск у вигляді напіврозгорнутого прапору з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 18; Ф. 229, оп. 9776 с, спр. 60. – Арк. 24.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Вересівка
(колиш. Могилівка),
Варварівська сільрада

89. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). На відстані 1,5 км на захід від села, у південно-східній частині кладовища. Поховані воїни 193-ї стрілецької дивізії, які загинули в боях у липні 1941 р., обороняючи село від німецько-фашистських загарбників. Прізвища і кількість їх – невідомі.

В 1965 р. на могилі встановлено бетонний обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 18.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Вірівка
(колиш. Верівка, Верин),
Великоблунецька сільрада

90. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна частина села. Поховані 11 воїнів 40-ї танкової, 193-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками у липні 1941 р. Прізвища 6-ти воїнів відомі.

В 1953 р. на могилі встановлено зацементований обеліск, в 1976 р. замінений на гранітний рожевого кольору (висота 1,5 м) обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 239. – Арк. 49; Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 28.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Вірівка
(колиш. Верівка, Верин),
Великоблунецька сільрада

91. МОГИЛА ДРОБОЖА А. І. (іст.). Південно-західна околиця села, південно-східна частина кладовища. Похований Дробож Анатолій Ілліч (1921–41 рр.) – лейтенант 193-ї стрілецької дивізії, який загинув у бою у липні 1941 р., захищаючи село від німецько-фашистських загарбників.

В 1976 р. на могилі встановлено двоступеневий обеліск із бетону та присвятою на ньому.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 25.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Перевіркою встановлено за даними райвійськкомату, що Дробож Анатолій Ілліч похований в с. Вірівка в одиночній могилі, а в Книзі Пам'яті т. 3. – с. 579 допущена помилка.

с. Володимирівка,
Кочичинська сільрада

92. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна околиця села, південно-східна частина кладовища. Поховані 4 воїни 397-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою 27 грудня 1943 р. під час визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища їх – невідомі.

В 1953 р. на могилі встановлено зацементований обеліск з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 397, оп. 72, спр. 2. – Арк. 196.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 114.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Ганнопіль
(колиш. Аннопіль),
центр сільради

93. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-західна частина села, біля школи. Поховані 11 воїнів 19-ї, 41-ї танкових, 193-ї стрілецької дивізій, які загинули у липні 1941 р. в оборонних боях за село проти німецько-фашистських загарбників. Їх прізвища – невідомі.

В 1965 р. на могилі воїнів-захисників та на честь 32 воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни, встановлено обеліск із рожевого граніту (вис. 1,6 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3017, оп. 1, спр. 14. – Арк. 182; Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – арк. 147; Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 19.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Горбово
(колиш. Жуків),
Ємільчинська селищна рада

94. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Східна частина села, на території школи. Поховано 32 воїни 181-ї стрілецької дивізії, які загинули 1 січня 1944 р. під час боїв за звільнення села від німецько-фашистських окупантів. Прізвища 5 воїнів – відомі: Валуєв І. Г., Заздравний В. О., Нікітін О. Є., Сохнев О. Г., Філіпов Т. А.

В 1955 р. на могилі встановлено бетонний обеліск, в 1975 р. замінений на сирій з граніту (вис. 2,2 м) з присвятним написом, по боках якого вертикально встановлено по дві плити з чорного граніту (1,2 x 0,8 м) на честь 63-х воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1920, оп. 2, спр. 7. – Арк. 81.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 47.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:

Валуєв Іван Гаврилович
Заздравний Василь Олексійович
Нікітін Олексій Єгорович
Сохнев Олександр Григорович
Філіпов Тихон Андрійович

с. Горбово
(колиш. Жуків),
Ємільчинська селищна рада

95. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Південна околиця села, північна частина кладовища. Похований воїн 200-ї стрілецької дивізії, який загинув у липні 1941 р. під час оборонних боїв з німецько-фашистськими загарбниками. Його прізвище – невідоме.

В 1974 р. на могилі встановлено триступеневий обеліск із шліфованого бетону у вигляді паруса з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 81.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 161.

Додаток:

1. Напис: «Имя твое неизвестно, подвиг твой бессмертен».
2. Село Горбово поряд з Ємільчиним, однієї селищної ради, у Владимирського А. В. на 161 с. йдеться, що саме 200-а сд обороняла цей рубіж.

с. Здоровець,
Ємільчинська селищна рада

96. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.) Північна околиця села, південно-східна частина кладовища. Похований воїн 195-ї стрілецької дивізії, який загинув у оборонному бою в липні 1941 р., захищаючи село від німецько-фашистських загарбників. Його ім'я – невідоме.

В 1953 р. на могилі встановлено цегляний обеліск, який в 1977 р. замінений на бетонний. На постаменті присвятний напис та вибитий силует воїна в касці.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 6. – Арк. 26.
Ємільчинський РВК – облікова картка військового поховання.
Владимирский А. В. На киевском направлении. – с. 136.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. У Владимирського А. В. на с. 136 йдеться про смт Ємільчине, поряд з яким розташоване с. Здоровець, що входить до складу Ємільчинської селищної ради.

с. Зелениця,
центр сільради

97. **МОГИЛА КОЛОБОВА М. Д. (іст.)**. Північна околиця села, південна частина кладовища. Похований Колобов Микола Дмитрович (1922–41 рр.) – курсант Коростенського кулеметного училища, який загинув 20 липня 1941 р. в оборонних боях за село з німецько-фашистськими загарбниками.

В 1970 р. на могилі встановлено обеліск із рожевого граніту (вис. 1,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Вхід. до-несення № 60337 с/463–67/ від 18 вересня 1942.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Зосимівка,
Сербівська сільрада

98. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Західна частина села, біля клубу. Поховані 193 воїни 195-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях й під час контрудару по німецько-фашистських загарбниках у липні 1941 р. Прізвища 18-ти воїнів відомі. В 1943 р. до могили похований Герасько В. М. (1919–43 рр.), який загинув 30 грудня 1943 р. в бою під час звільнення с. Зосимівки від німецько-фашистських окупантів частинами 181-ї стрілецької дивізії.

В 1954 р. на могилі встановлено обеліск із сірого граніту двоступеневий (вис. 1,75 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 6. – Арк. 11–13; Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 49.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 8. – С. 87, 101.
Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 163.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Герасько Василь Максимович.
3. С. Зосимівка поруч з с. Серби. Тут оборону тримали воїни 195-ї сд й почали контрнаступ – це добре видно на карті (с. 163) у Владимирського А. В.

с. Йосипівка,
Бобрицька сільрада

99. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північно-західна частина села. Зліва біля дороги Йосипівка–Бобриця. Поховано 6 воїнів 41-ї танкової, 215-ї моторизованої дивізій, які загинули в липні 1941 р. в оборонних боях за село з німецько-фашистськими загарбниками. Їх прізвища невідомі.

В 1958 р. на могилі встановлено бетонний обеліск, на якому укріплена металева пластина (0,5 x 0,4) з меморіальним написом.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 136; Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 88.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Кам'янка,
Рясненська сільрада

100. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Південна частина села, біля школи. Поховано 4 воїни 35-ї танкової, 215-ї моторизованої дивізій, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р., захищаючи с. Кам'янку від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 2-х воїнів відомі: Зайков М., Зайцев Г. С.

1967 р. на могилі встановлено бетонну скульптуру воїна з присвя-тим написом на постаменті.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 90.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:

Зайков Михайло

Зайцев Григорій Семенович

с. Кам'янка,
Рясненська сільрада

101. **МОГИЛИ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північно-західна околиця села, південно-західна частина сільського кладовища. В трьох одиночних могилах, що розташовані в один ряд, поховані 3 воїни, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р., захищаючи село від німецько-фашистських загарбників, що їх вели частини 35-ї танкової, 215-ї моторизованої дивізій. Ім'я одного воїна відоме: лейтенант Ніколаєв Микола Михайлович (1920-41 рр.).

В 1956 р. на кожній із могил встановлено гранітні обеліски рожевого кольору (висота 1,1 м, 1,2 м, 1,5 м) з меморіальними написами.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 89.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Написи на обелісках:
 1. «Неизвестному солдату 1941-1945».
 2. «Лейтенант Николаев Николай Михайлович. 1941 г.».
 3. «Неизвестному солдату 1941-1945 гг.».
 4. Могила Ніколаєва М. М. третя в ряду могил.

с. Катеринівка,
Варварівська сільрада

102. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Південно-східна частина села, біля клубу. Поховано 47 воїнів 195-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях за с. Катеринівку з німецько-фашистськими загарбниками 9 липня 1941 р. Відоме ім'я одного воїна: молодший сержант Джамеганія Сандро (1920-41 рр.).

В 1970 р. на могилі встановлено бетонну скульптурну групу із зображенням двох воїнів з присвятою на постаменті.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 6– Арк. 15.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – с. 574.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Киянка,
центр сільради

103. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Південно-західна частина села. Поховані 34 воїни 131-ї моторизованої, 193-ї стрілецької дивізій, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками в липні 1941 р. Прізвища 2-х воїнів відомі: Передерін Я. А., Жиров К. І.

В 1946 р. на могилі встановлено зацементований пірамідальний обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

1. Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 31 ск, оп. 818884 с, спр. 60. – Арк. 24.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 168.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 3. – С. 585, 672.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
 - Передерін Яків Антонович
 - Жиров К. І.
3. У Владимирського А. В., на с. 168 на карті, добре видно оборонний рубіж, який тримала 131-а моторизована дивізія, що входила до складу 19-го механізованого корпусу.

с. Королівка,
Степанівська сільрада

104. **БРАТСЬКА МОГИЛА ПАРТИЗАНІВ (іст.)**. Південно-західна околиця села, східна частина кладовища. Поховані Кочин Федір, Мель-

ник Сергій, Яковенко Григорій, Шевчук Олександр – зв’язкові партизанського з’єднання С. Ф. Маликова, які в жовтні 1943 р. під час виконання бойового завдання потрапили до рук ворога і були закатовані німецько-фашистськими карателями.

1975 р. на могилі встановлено металевий обеліск з меморіальним написом (висота 1,5 м).

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 162. – Арк. 21; Спр. 264. – Арк. 278; Спр. 190. – Арк. 48.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам’яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 621, 728.

Додаток:

1. Напис на обеліску: “Закатовані партизани в 1943 р. Яковенко Г. В., Шевчук О. П., Мельник С. М., Кочин Ф. С.”.

2. Персоналії:

Яковенко Григорій Васильович
Шевчук Олександр Павлович
Мельник Сергій Миколайович
Кочин Федір Степанович

с. Королівка,
Степанівська сільрада

105. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ, ПАРТИЗАНІВ І ПАМ’ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-західна частина села, біля школи. Поховані 18 чол., з них: 15 воїнів 121-ї гвардійської стрілецької дивізії, 129-ї танкової бригади, які загинули в боях 27 грудня 1943 р., визволяючи село від німецько-фашистських загарбників, та 3 партизани з’єднання С. Ф. Маликова, що загинули під час диверсії на залізниці в 1943 р. Відомі 7 прізвищ воїнів та одного партизана.

В 1957 р. на могилі споруджено обеліск (вис. 1,85 м) із сірого граніту, триступеневий, з меморіальним написом, ліворуч і праворуч від нього вертикально встановлено дві сірі гранітні плити (80 x 1,1 м) на честь 56-ти воїнів-земляків, які не повернулися з фронтів Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 30.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 48.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам’яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 553.

Додаток:

1. Написи типові.
2. Партизан Годлевський Тофіль Карлович (1890–1943).

с. Кочичине,
центр сільради

106. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАРТИЗАНА (іст.). Південно-західна частина села, біля клубу. Поховані 9 чол.: з них 8 воїнів 200-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях за село з німецько-фашистськими загарбниками в липні 1941 р. і партизан Василь Боровик – боець партизанського з’єднання С. Ф. Маликова, що загинув 27 грудня 1943 р. в бою за визволення с. Кочичино. Відоме прізвище одного воїна: Ольшанніков М. О.

В 1970 р. на могилі встановлено обеліск (вис. 1,3 м) із рожевого граніту, триступеневий, з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 196. – Арк. 106.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 48. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Рядовий Ольшанніков Михайло Олексійович (1920–41).

с. Кочичине,
центр сільради

107. ПАМ’ЯТНИЙ ЗНАК ЖЕРТВАМ ФАШИЗМУ (іст.). Південно-західна частина села, біля сільради. Тут 8 січня 1943 р. німецько-фашистські окупанти розстріляли 24 жителі села у власних будинках, а потім їх спалили. Загинули цілі сім’ї колишніх колгоспників: 7 членів сім’ї Повишаєва М. М., 6 – сім’ї Краська З. Д., 4 – сім’ї Філоненка Ф. Т. та Бараш Е. Е., Зінченко В. П. Представники цих сімей надавали допомогу продуктами, одягом партизанам з’єднання Маликова С. Ф., повідомляли їм розвіддані.

1997 р. в пам’ять про жертви фашизму встановлено оцEMENTОВАНИЙ постамент з хрестом із нержавіючого металу (вис. 1,8 м), до пос-

таменту прикріплено плиту з чорного граніту (2,2 м x 1,7 м) з меморіальним написом та прізвищами загиблих.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 48; Спр. 236. – Арк. 26–27; Ф. 426, оп. 9, спр. 46-а – Арк. 114.

Довідка сільської ради № 118 від 20 серпня 2003 р.

Додаток:

1. Напис: „Жителям села Кочичине, розстріляним і спаленим фашистами у власних домівках 8 січня 1943 за співучасть і допомогу партизанам в період Великої Вітчизняної війни (далі прізвища та ініціали). Вічна пам'ять про них залишиться в наших серцях. Від колективу Ємільчинського держлісгоспу. Пам'ятник споруджено в червні 1997 року”.
2. Розшифрувати ініціали загиблих не вдалося.
3. Маликов Степан Федорович.

с. Крем'янка,
Киянська сільрада

108. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, північно-західна частина кладовища. Поховано 8 воїнів 193-ї стрілецької, 213-ї моторизованої дивізії, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками у липні 1941 р. Їх прізвища – невідомі.

В 1954 р. на могилі споруджено чавунний обеліск у вигляді ракети із зіркою вгорі (вис. 1,5 м).

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1445, оп. 1, спр. 2. – Арк. 24; Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 81.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напису немає.

с. Кривотин,
центр сільради

109. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна частина села, біля костюлу. Поховані 20 воїнів 200-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками за село в кінці липня 1941 р. Їх прізвища – невідомі.

В 1970 р. на могилі споруджено обеліск (вис. 2 м) із рожевого граніту, багатоступеневий, з меморіальною присвятою.

Джерела та література:

1. Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 970, оп. 1, спр. 24. – Арк. 601.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 168, 173.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Куліші,
центр сільради

110. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Східна частина села, присадибна ділянка Любич К. І. Похований воїн 193-ї стрілецької дивізії, який загинув у оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками у липні 1941 р. Його прізвище – невідоме.

У 1952 р. на могилі встановлено бетонний обеліск із зіркою вгорі та меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 2. – Арк. 6.

Ємільчинський РВК – облікова картка військового поховання

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Присадибна ділянка громадянки Любич Катерини Іванівни, яка доглядає за могилою.

с. Куліші,
центр сільради

111. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна частина села, біля Будинку культури. Поховано 11 воїнів 195-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р. та 2 січня 1944 р. в ході визвольного бою з німецько-фашистськими загарбниками, що вели частини 121-ї гвардійської стрілецької дивізії, 111-ї танкової бригади. Прізвища 5 воїнів відомі: Алексеєв Д. Г., Макаров В. І., Махонін В. І., Суніцин Г. Д., Храбров М. Г.

В 1953 р. на могилі встановлено скульптуру воїна із гіпсу з присвятою на постаменті.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 6. – Арк. 5, 41; Ф. 3419, оп. 1, спр. 34. – Арк. 74; Оп. 977525, спр. 215. – Арк. 158.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 3. – С. 641, 700. Сообщения Советского информбюро. Т. 6. – С. 4

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Розділити загиблих за роками немає можливості, оскільки 6 прізвищ невідомі.
3. Персоналії:

Алекеєв Дмитро Григорович

Макаров Василь Іванович

Махонін Василь Іванович

Суніцин Гаврило Данилович

Храбров Микола Гнатович

4. Згідно з матеріалами ЦАМО Суніцин Г. Д., а не Слуніцин, як це показано в Книзі Пам'яті, т. 3, с. 700.

с. Мала Глумча,
центр сільради

112. БРАТСЬКА МОГИЛА ПАРТИЗАНІВ (іст.) Північна околиця села, південно-західна частина кладовища. Поховані Балаханов Олексій, Музичук Микола, Привалов Іван, Разуваєв Микола – партизани з'єднання А. М. Грабчака, які загинули в бою з німецько-фашистськими карателями під час виконання бойового завдання в 1943 р.

В 1959 на могилі встановлено обеліск із рожевого граніту (вис. 2,1 м) з меморіальною посвятою.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 236. – Арк. 10. Повідомлення Українського штабу партизанського руху від 9 квітня 1945 р. № 3823.

Довідка Малоглумчанської сільради.

Радянська енциклопедія історії України. – Київ, 1969, т. 1, с. 452.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:

Балаханов Олексій Улянович (1916–43)

Музичук Микола Онисимович (1914–43)

Привалов Іван Матвійович (1919–43)

Разуваєв Микола Леонтійович (1924–43)

3. Грабчак Андрій Михайлович, Герой Радянського Союзу (1945).

с. Мала Глумча,
центр сільради

113. МОГИЛА КОТА Ф. С. (іст.) Північна околиця села, південна частина кладовища. Похований Кот Федір Степанович (1915–43 рр.). Народився в с. Підлуби, українець, освіта середня, до війни працював ветлікарем в с. Мала Глумча. З червня 1943 р. керівник антифашистської підпільної групи у складі 7 чол., яка протидіяла виконанню розпоряджень німецьких окупаційних органів, зірвала вивезення хліба й передала його партизанам. Водночас збирала й переправляла народним месникам одяг, продукти харчування, зброю, розвідувальні дані. Село було спалене окупантами, як партизанське. Згоріло 287 будинків, було розстріляно 20 жителів. З травня 1943 р. Кот Ф. С. комісар партизанського загону Буйний. Загинув 5 грудня 1943 р. під час виконання бойового завдання.

В 1978 р. на могилі встановлено бетонний обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 4– Арк. 14 зв. Спр. 236. – Арк. 14, 29; Спр. 268. – Арк. 27; Спр. 91. – Арк. 144, 245; Спр. 162. – Арк. 2; Спр. 224. – Арк. 14; Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 115.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Радянська енциклопедія історії України. – Київ, 1969, т. 1. – с. 452.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – с. 619.

Додаток:

1. Напис: «Комиссару партизанского отряда Коту Федору Степановичу, погибшему в период Великой Отечественной войны».
2. Партизанський загін Буйний – загін, який виріс із партизанської групи (січень 1943 р.), став базою утворення партизанського з'єднання А. М. Грабчака. Буйний – псевдонім А. М. Грабчака.

с. Медведєве,
центр сільради

114. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.) Південно-східна частина села, біля школи. Поховані 22 воїни 181-ї стрілецької

дивізії, які загинули 2 січня 1944 р. в бою за с. Медведєве з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвища 10 воїнів – відомі.

В 1959 р. на могилі споруджена зацементована стела з присвятою, в 1977 р. справа й зліва від неї покладено дві бетонні плити з 47 прізвищами воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 49.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 49.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 8. – С. 274, 395.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Плити із бетону.

с. Миколаївка
(колиш. М'яколовичі),
центр сільради

115. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-західна частина села, біля школи. Поховано 5 воїнів 143-ї стрілецької дивізії, які загинули 3 січня 1944 р. в бою за село з німецько-фашистськими загарбниками. Відомі прізвища трьох воїнів: Бойко І. М., Данилов В. М., Іванов Б. Н.

В 1953 р. на могилі встановлено двоступеневий обеліск із бетону, вгорі із зіркою, на постаменті – присвятний напис. В 1981 р. за обеліском з нахилом покладені три чорні гранітні плити (1,2 x 1 м) з іменами 80-ти воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1369, оп. 1, спр. 5. – Арк. 307.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 236. – Арк. 30.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – Київ, 1973. – С. 271.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:

Бойко Іван Максимович
Данилов Василь Михайлович
Іванов Борис Нілович

с. Михайлівка,
Сімаківська сільрада

116. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна частина села. Поховані 2 воїни 41-ї танкової дивізії, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками в липні 1941 р. Їх прізвища – невідомі.

В 1975 р. на могилі встановлено багатоступеневий обеліск із бетону з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 138.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Мокляки,
центр сільради

117. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-західна частина села. Поховано 3 воїни 195-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками у липні 1941 р. Відомі прізвища двох воїнів: Васько М. Й., Кузнецов О. В.

В 1972 р. на могилі встановлено стелу із рожевого граніту (вис. 1,2 м) на честь воїнів-визволителів та 33-х воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 2. – Арк. 7.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Історія міст і сіл України. Житомирська область. – С. 271.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 8. – С. 339.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Васько Михайло Йосипович

Кузнецов Олексій Васильович

3. Ширина стели 12 см.

с. Нараївка,
Кулішівська сільрада

118. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ, ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.)**. Південно-східна частина села. Подвір'я школи. Поховані 19 воїнів 193-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками в липні 1941 р. Відомі прізвища 2-х воїнів: Бобченко А. П., Кравчук Г.

В 1952 р. на могилі встановлено зацементований цегляний обеліск, в 1968 р. замінено на гранітний сірого кольору (вис. 1,5 м), вмонтований в кам'яну глибу, на якому викарбуваний меморіальний напис. Перед ним з нахилом покладено три плити сірого граніту (1,2 x 1,3 м): на центральній – присвята, на бокових – 65 прізвищ воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 24.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Написи типові.

2. Персоналії:

Бобченко А. П.

Кравчук Григорій

с. Нараївка,
Кулішівська сільрада

119. **МОГИЛА ЖУКА М. В. (іст.)**. Південна околиця села, південна частина кладовища. Похований Жук Микола Васильович (1915-41 рр.) – рядовий 193-ї стрілецької дивізії, який загинув у бою за село з німецько-фашистськими загарбниками 18 липня 1941 р.

В 1956 р. на могилі встановлено зацементований обеліск, в 1975 р. замінений на бетонний з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 24.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

Напис: "Жук Микола Васильович (1915-18.07.1941) загинув у бою з німецькими окупантами".

с. Неділище,
центр сільради

120. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Західна околиця села, північна частина кладовища. Поховані 6 воїнів 193-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками в липні 1941 р. Відоме прізвище одного воїна – Конончук Я. З.

В 1954 р. на могилі встановлено обеліск із бетону у вигляді розгорнутого прапора з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 24.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 8. – С. 194.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії

Конончук Яків Захарович

с. Неділище,
центр сільради

121. **МОГИЛИ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Західна околиця села, північно-західна частина кладовища. В 2-х одиночних могилах, що розташовані поруч, поховані 2 воїни 112-ї стрілецької дивізії, які загинули 30 грудня 1943 р. під час боїв за визволення с. Неділище від німецько-фашистських загарбників. Прізвище одного воїна відоме – Скорик І. І.

В 1964 р. на кожній могилі встановлено обеліск з бетону з присвятим написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 169.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 17. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Написи типові.
2. Персоналії: Скорик Іван Іванович, інших біографічних відомостей не знайдено, його ім'я не вказано на обеліску

с. Непізнаничі,
Великоблунецька сільрада

122. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-західна частина села, біля школи. Поховано 6 воїнів 193-ї стрілецької дивізії, які загинули в липні 1941 р. під час оборонних боїв за село з німецько-фашистськими загарбниками. Їх прізвища – невідомі.

В 1953 р. на могилі встановлено пірамідальної форми бетонний обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 27.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Новоолександрівка,
Ганнопільська сільрада

123. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна частина села, біля клубу. Поховано 18 воїнів 112-ї і 332-ї стрілецьких дивізій, які загинули 30 грудня 1943 р. в боях за визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища загиблих – відомі.

В 1945 р. на могилі встановлено зацементований обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1309, оп. 2, Спр. 16. – Арк. 96; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 42.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Омелуша,
Миколаївська сільрада

124. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Південно-західна частина села. Похований воїн 200-ї стрілецької дивізії, який загинув у оборонних боях за с. Омелушу з німецько-фашистськими загарбниками у липні 1941 р. Ім'я його – невідоме.

В 1975 р. на могилі встановлений чотиригранний бетонний обеліск із зіркою вгорі й присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 85.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військових поховань.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Осівка,
центр сільради

125. БРАТСЬКА МОГИЛА ПАРТИЗАНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південна частина села. Поховані Ткаченко Михайло Антонович (1919–43 рр.) і Шемет Віктор Антонович (1924–43 рр.) – бійці партизанського загону з'єднання М. І. Наумова, які загинули 30 листопада 1943 р. в бою з німецько-фашистськими карателями.

В 1986 р. на могилі встановлено обеліск із шліфованого бетону з присвятою, в 1975 р. ліворуч і праворуч обеліска покладені з нахилом 2 бетонні плити з 62-ма прізвищами воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 50; Спр. 260. – Арк. 103.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – Київ, 1973. – С. 271.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 713.

Додаток:

1. Написи типові.
2. В „Книзі Пам'яті України. Житомирська область”, т. 3, на с. 713 допущена помилка: в с. Осово немає могили партизан, вони поховані в с. Осівка. Це підтвердила офіційна довідка Ємільчинського райвійськкомату.
3. Наумов Микола Іванович – генерал-майор, Герой Радянського Союзу (1943), з'єднання якого діяло на території Житомирщини з квітня 1943 по січень 1944.

с. Паранине
(колиш. Жужель),
Малоглумчанська сільрада

126. МОГИЛА ЄВТУШЕВСЬКОГО І. Д. (іст.). Північно-західна частина села, біля клубу. Похований Євтушевський Іван Дорофєйович (1914–41 рр.) – молодший сержант 200-ї стрілецької дивізії, який загинув у бою з німецько-фашистськими загарбниками 23 липня 1941 р.

В 1954 р. на могилі встановлений зацементований обеліск з присвятою і вмонтованою фотокарткою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 223, оп. 161, спр. 196. – Арк. 107.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 50.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис на обеліску: «Євтушевский Иван Дорофеевич. 1914–1941 гг.»

с. Підлужи,
центр сільради

127. БРАТСЬКА МОГИЛА ПАРТИЗАНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, південна частина кладовища. Поховані Жабровець Гнат Сакович (1881–1943 рр.), українець, безпартійний, до війни працював головою колгоспу, його дружина Марія, доньки Палажка і Ольга, син Василь, двоє онуків і двоюрідний брат – Гнат Павлович Жабровець. Всі дорослі члени сім'ї були активними учасниками підпільної організації села й партизанського руху. Їхня хата слугувала партизанам з'єднання А. М. Грабчака явочною квартирою. В 1943 р. гітлерівські карателі в ній розстріляли усю сім'ю і спалили хату.

В 1953 р. на могилі встановлено обеліск із шліфованого бетону з меморіальним написом.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 232. – Арк. 30;
Спр. 236. – Арк. 34.

Додаток:

1. Напис на обеліску: “Тут похована сім'я Жабровців, закатована німецькими фашистами в 1943 році”.

с. Підлужи,
центр сільради

128. МОГИЛА НЕЖИНСЬКОГО Ж. С. (іст.). Північно-західна околиця села, західна частина кладовища. Похований Нежинський Жорж Станіславович (1926–43 рр.) – українець, безпартійний, підричник партизанського з'єднання А. М. Грабчака, який загинув 19 вересня 1943 р. у бою з німецько-фашистськими карателями, які проводили каральну операцію проти партизан.

В 1953 р. на могилі встановлено обеліск із бетону.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 232. – Арк. 6;
Спр. 268. – Арк. 36.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напису немає.

с. Просіка,
Тайківська сільрада

129. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця села, південно-західна частина кладовища. Поховані Колесніков Іван, Колесніков Митрофан, Кохановський Іван, Пальчиновський Олексій, Сизий Іван – воїни 181-ї стрілецької дивізії, які загинули 30 грудня 1943 р. в бою, звільняючи с. Просіку від німецько-фашистських загарбників.

В 1965 р. на могилі встановлено обеліск із бетону з присвятим написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 48.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Колесніков Іван Олексійович
Колесніков Митрофан Олександрович
Кохановський Іван Павлович
Пальчиновський Олексій Павлович
Сизий Іван Іванович

с. Радичі,
Варварівська сільрада

130. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина села, біля клубу. Поховано 55 воїнів 40-ї танкової, 195-ї стрілецької дивізій, які загинули в оборонних боях в липні 1941 р., захищаючи село від німецько-фашистських загарбників. Їх прізвища – невідомі. В 1970 р. на могилі встановлено бетонну скульптуру із зображенням поранених воїнів та присвятою на постаменті.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 70; Ф. 1452, оп. 1, спр. 2. – Арк. 7, 14.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Рудня-Іванівська,
центр сільради

131. БРАТСЬКА МОГИЛА ПАРТИЗАНІВ (іст.). Північно-східна частина села, біля клубу. Поховано 2 партизани з'єднання І. І. Шитова, які загинули в 1943 р. у бою з німецько-фашистськими окупантами. Прізвища їх – невідомі.

В 1975 р. на могилі встановлено обеліск (вис. 1,5 м) із чорного граніту, чотиригранний, з присвятою.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 119.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Рудня-Іванівська,
центр сільради

132. МОГИЛА СОКИРКА К. Я. (іст.). Північно-східна околиця села, північно-західна частина кладовища. Похований Сокирко К. Я. – воїн 200-ї стрілецької дивізії, який в бою з німецько-фашистськими загарбниками був тяжко поранений у липні 1941 р. Йому надала притулок сім'я Йосипа Кашпуренка, де він через декілька днів помер.

В 1975 р. на могилі встановлений бетонний обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 85.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Повністю ім'я та по батькові воїна, рік його народження встановити не вдалося.

с. Рудня-Миколаївська,
Миколаївська сільрада

133. БРАТСЬКА МОГИЛА ПІДПІЛЬНИКІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ (іст.). Північно-західна околиця села, північна частина кладовища. Поховані 2 підпільники місцевої організації та 15 членів їх сімей: Телега Василь Григорович (1904–42 рр.), Маслій Лаврін Захарович (1890–42 рр.). Українці, безпартійні, колгоспники. Брالی участь у проведенні агітації проти окупаційного режиму, збирали одяг, продукти харчування і передавали партизанам загону „За перемогу” з'єднання С. Ф. Маликова і водночас служили в окупантів: Телега В. Г. господарником, Маслій Л. З. – сторожем. За доносом поліція були розстріляні в 1942 р. разом зі своїми сім'ями у власних хатах.

В 1953 р. на могилі встановлено металевий обеліск (вис. 2 м) з меморіальним написом, в 1985 р. ліворуч від нього покладено плиту із сірого граніту (1 х 0,8 м) з іменами загиблих членів сім'ї В. Г. Телеги і праворуч таку ж плиту з іменами членів сім'ї Л. З. Маслія.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 236. – Арк. 31, 32.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область – Т. 3. – С. 645, 712.

Додаток:

1. Напис на обеліску: «Вечная память трагически погибшим в 1942 году от рук фашистских оккупантов».

с. Рудня-Миколаївська,
Миколаївська сільрада

134. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-східна частина села. Поховані воїни 200-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р. та 2 січня 1944 р. в бою з німецько-фашистськими окупантами воїни 143-ї стрілецької дивізії, звільняючи с. Рудню-Миколаївську. Кількість похованих – невідома. Відоме одне прізвище Шустиков Ф. М. (1918–41 рр.), який загинув 7 липня 1941 р.

В 1955 р. на могилі споруджено із бетону обеліск з присвятою, ліворуч і праворуч від нього укладено із нахилом 2 плити з чорного граніту (1,6 x 0,8 м) із прізвищами 41-го воїна-земляка, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1369, оп. 2, спр. 16. – Арк. 147; Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 85.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 119.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Шустиков Федір Миколайович.

с. Рихальське,
центр сільради

135. БРАТСЬКА МОГИЛА ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Північно-східна околиця села, південна частина кладовища. Поховано 25 мирних жителів села – жінок, стариків, дітей, яких німецько-фашистські карателі 11 листопада 1943 р. зігнали в одну хату, розстріляли і спалили їх за те, що вони допомагали партизанам з'єднання А. М. Грабчака продуктами харчування, одягом, відмовлялися виконувати накази окупантів, підбирали людей для поповнення партизанських загонів. Прізвища загиблих – відомі.

В 1975 р. на могилі встановлений гранітний обеліск рожевого кольору (вис. 1,6 м) з присвятою.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 232. – Арк. 31-32; Спр. 236. – Арк. 35–37.

Додаток:

1. Напис: «Жертвам фашизма, расстрелянным в 1943 году».
2. Грабчак Андрій Михайлович, Герой Радянського Союзу.

с. Рихальське,
центр сільради

136. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Біля залізничної станції, південно-західна частина села. Поховано 36 воїнів 193-ї стрілецької дивізії, які загинули під час оборонних боїв 18 липня 1941 р. та під час звільнення села від німецько-фашистських поневолювачів 30 грудня 1943 р. частинами 112-ї стрілецької дивізії, 162-ї танкової бригади. Відомі прізвища 3-х воїнів: Данило Зінченко, Олексій Пирожков, Степан Пилипчук.

В 1953 р. на могилі встановлена бетонна скульптура воїна з меморіальним написом на постаменті.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 31 ск, оп. 818884 с, спр. 8. – Арк. 78; Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 171; Ф. 35, оп. 11458, спр. 278. – Арк. 40.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 3. – С. 592, 674.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
Зінченко Данило Степанович
Пирожков Олексій Микитович
Пилипчук Степан Михайлович

с. Рихальське,
центр сільради

137. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-західна частина села, біля школи. Поховані 53 воїни 193-ї стрілецької дивізії, які загинули 17 липня 1941 р. в оборонних боях за село Рихальське з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвища їх – невідомі.

В 1953 р. на могилі встановлено бетонну скульптуру воїна з прясвятним написом на постаменті, в 1975 р. праворуч від неї покладено з нахилом 4 мармурових плити (1,5 х 0,7 м) з 70-ма прізвищами воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 31 ск, оп. 818884 с, спр. 8. – Арк. 79.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – С. 272.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Згідно з обліковою карткою військового поховання прізвища похованих – невідомі. Три прізвища відомі серед похованих в могилі біля залізничної станції.

с. Рясне,
центр сільради

138. БРАТСЬКА МОГИЛА ПАРТИЗАНІВ (іст.). Південно-східна околиця села, східна частина кладовища. Поховані Гарбар Василь, Кириленко Григорій, Коржевський Володимир, Ковальчук Роман, Прокопенко Микола, Кравченко Леонід – бійці партизанського загону ім. Боженка з'єднання С. Ф. Маликова, які загинули в бою з німецько-фашистськими карателями 8 серпня 1943 р.

В 1958 р. на могилі встановлено із рожевого граніту обеліск (вис. 1,2 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 156. – Арк. 6-7. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 551, 602, 609, 622, 681.

Додаток:

1. Напис на обеліску: «Партизани В. Гарбар, В. Коржевський, 1943».
2. Інші чотири прізвища встановлено за архівними матеріалами та Книгою Пам'яті України. Житомирська область. Т. 3. – С. 551, 602.
3. Персоналії:

Гарбар Василь Омелянович (1918–8. 43)
Кириленко Григорій Петрович (1915–8. 43)
Коржевський Володимир
Ковальчук Роман Миколайович (1918–8. 43)

Кравченко Леонід Іванович (1918–8. 43)
Прокопенко Микола Юхимович (1923–8. 43).

с. Рясне,
центр сільради

139. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна околиця села, східна частина кладовища. Поховані воїни 162-ї танкової бригади, 112-ї стрілецької дивізії, які загинули в кінці грудня 1943 р. у боях за село з німецько-фашистськими загарбниками. Кількість похованих – невідома. Відоме прізвище одного воїна: лейтенант В. Техов.

В 1956 р. на могилі встановлено із рожевого граніту обеліск (висота 1,2 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 35, оп. 11458, спр. 278. – Арк. 32; Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 97.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 712.

Додаток:

1. Напис: «Лейтенант Техов В. Н. и неизвестные солдаты. 1943».
2. Ініціали Техова не вдалося розшифрувати.

с. Рясне,
центр сільради

140. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна околиця села, східна частина кладовища. Поховані Потапенко Василь, Кангригараєв Такабей – воїни 112-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою за визволення села від німецько-фашистських окупантів 30 грудня 1943 р.

В 1968 р. на могилі встановлений обеліск із рожевого граніту (вис. 2 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 137.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис на стелі: «Мл. сержант Потапенко Василий Никитович. Ст. сержант Кангригараев Такабей».

с. Рясне,
центр сільради

141. МОГИЛИ ПАРТИЗАНІВ (іст.). Південно-східна околиця села, південно-західна частина кладовища. Поховані в двох окремих могилах, об'єднаних спільною огорожею, уродженці села, брати Володимир (р. н. 1923) і Петро Сардак (р. н. 1924) – бійці партизанського загону ім. Дзержинського з'єднання С. Ф. Маликова, які загинули в 1943 р. в бою з німецько-фашистськими карателями.

В 1958 р. на кожній з могил встановлено чавунні обеліски (вис. 1,6 м) з меморіальним написом й фотокартками.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 156. – Арк. 6. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 691.

Додаток:

1. Написи: Владимир Сардак, Петр Сардак.

с. Сімаківка,
центр сільради

142. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Західна частина села, біля Будинку культури. Поховано 6 воїнів 111-ї танкової бригади, 121-ї гв. стрілецької дивізії, які загинули 27–30 грудня 1943 р. у бою з німецько-фашистськими загарбниками, визволяючи село. Відомі прізвища 5 воїнів: Алієв А., Вознюк Г., Константинов А., Резвий І., Усов В.

В 1953 р. на могилі встановлено бетонну скульптуру воїна з присвятою на постаменті, 1990 р. її замінено на триступеневий сірий гранітний двометровий обеліск з меморіальним написом на постаменті та покладено з нахилом ліворуч і праворуч від обеліска із сірого граніту дві плити (1,3х 0,9 м) з іменами 68-ми воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3419, оп. 1, спр. 34. – Арк. 79; Оп. 977525, спр. 268. – Арк. 173 зв. Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 52. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 3. – С. 716.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Алієв Абдулаксім Азиз Огли
Вознюк Герасим Іванович
Константинов Анатолій Костянтинівич
Усов Володимир Олександрович
Резвий Іван Миколайович

с. Сімаківка,
центр сільради

143. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, північна частина кладовища. Поховано 14 воїнів 193-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками 21 липня 1941 р. Прізвища воїнів – невідомі.

В 1965 р. на могилі встановлено стелу із шліфованого бетону з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 25. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 136.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Сімаківка,
центр сільради

144. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна частина села, подвір'я школи. Поховані 2 воїни 193-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях за село з німецько-фашистськими загарбниками 24 липня 1941 р. Їх прізвища – невідомі.

В 1965 р. на могилі встановлено обеліск із рожевого граніту (вис. 2,2 м) з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 25. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 136.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Сербо-Слобідка
(колиш. Слобідка),
центр сільради

145. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-західна частина села, біля клубу. Поховано 83 воїни 40-ї танкової, 200-ї стрілецької дивізій, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р. та в кінці грудня 1943 р., частини 181-ї стрілецької дивізії, які визволяли село від німецько-фашистських загарбників. Відомі прізвища 3-х воїнів: Коротков О., Кордонов К. загинули в 1941 р., в 1943 р. – Правосуднін О.

В 1962 р. на могилі встановлено із бетону скульптуру воїна з меморіальним написом на постаменті. В 1965 р. ліворуч і праворуч від постаменту покладено по одній бетонній плиті з 58-ма прізвищами воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації: Ф. 229, оп. 161, спр. 196. – Арк. 108; Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 49.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 615.
Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 161.
Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – С. 273.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:

Олександр Олексійович Коротков (1896–1941)

Олександр Антонович Правосуднін (1919–43)

Костянтин Федорович Кордонов (1914–41)

3. В 1941 р. село мало назву Слобідка.

с. Серби,
центр сільради

146. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-західна частина села, біля клубу. Поховано 249 воїнів 195-ї, 200-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях 18 липня 1941 р. та під час визволення с. Серби від німецьких поневолувачів 1 січня 1944 р. частинами 181-ї стрілецької дивізії. Відомі прізвища 10 воїнів.

В 1955 р. на могилі встановлено бетонну скульптуру воїна з посвя-тним написом на постаменті.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 6. – Арк. 12, 28; Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 49.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область – т. 3. – С. 618, 647, 671 711, 727, 732.
Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 163.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Серби,
центр сільради

147. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села. Поховано 198 воїнів 195-ї, 200-ї стрілецьких дивізій, які загинули 18 липня 1941 р. в оборонних боях за село з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвище 2-х воїнів відомі: рядові Насноу, Хоменко В.

В 1953 р. на могилі встановлено обеліск із сірого граніту (висота 1,75 м) з присвятою і вибитою зіркою у верхній частині.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 6. – Арк. 30-32; Ф. 229, оп. 161, спр. 196. – Арк. 112.
Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 720.
Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 163.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Рядові: Насноу, Хоменко Володимир Федорович (1921– 41 рр.).

с. Середи,
центр сільради

148. БРАТСЬКА МОГИЛА ПІДПІЛЬНИКІВ (іст.). Східна частина села, вул. Кулешівська, на місці спаленого житлового будинку. Поховані Данильчук Олексій Андрійович (1911–43 рр.), Серпутько Олександр Олексійович (1920–43 рр.), Серпутько Опанас Степанович (1921–43 рр.), Шомко Ганна Андріївна (1923–43 рр.), Шомко Матвій Степанович (1916–43 рр.) – члени сільської підпільної антифашистської групи. Українці, безпартійні, колгоспники. Брали участь у проведенні агітації

проти окупаційного режиму, збирали розвідувальні матеріали і передавали їх партизанам, готували поповнення до партизанських загонів, влаштовували втечу молоді, приреченої до відправки в Німеччину на каторжні роботи. Влітку 1943 р. під час каральної операції вони були схоплені за доносом поліцаїв у момент зібрання членів групи, розстріляні й спалені німецькими окупантами в будинку, що належав жителю села Ткачуку З. М.

У 1965 р. на могилі встановлений цегельний обеліск, 1975-го замінений на обеліск з чорного граніту (вис. 1,6 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 232. – Арк. 33-34; Спр. 236. – Арк. 37-38.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Житомир, 1994, т. 3. – С. 517, 566, 696, 731.

Додаток:

1. Напис: "Вічна пам'ять землякам, які загинули від рук фашистів".
2. Ткачук Захар Миронович, родич одного із членів групи, надав для проведення зібрання свою хату.
3. В „Книзі Пам'яті” поховані помилково названі партизанами.

с. Середи,
центр сільради

149. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південна частина села. Поховано 10 воїнів 200-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях у липні 1941 р. і 3 січня 1944 р. під час звільнення села від німецько-фашистських окупантів частинами 181-ї стрілецької дивізії. Відомі прізвища восьми воїнів.

У 1975 р. на могилі встановлено обеліск із чорного граніту (вис. 5 м) з присвятним написом на честь воїнів-визволителів і 195-ти воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 25. – Арк. 86; Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 50.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – С. 273.

Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 161.

Сообщения Советского информбюро. – т. 6. – С. 6.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Розділити загиблих за роками неможливо, оскільки два прізвища – невідомі.

с. Симони,
центр сільради

150. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-східна частина села. Поховані 18 воїнів 193-ї стрілецької, 213-ї моторизованої дивізій, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками 17 липня 1941 р. Відомі прізвища 11-ти воїнів.

В 1958 р. на могилі встановлено скульптуру воїна із бетону з присвятним написом на постаменті, ліворуч і праворуч від скульптури покладені з нахилом по одній плиті, на яких вибиті 80 прізвищ воїнів-земляків, що загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 23; Ф. 229, оп. 4066, спр. 1. – Арк. 128.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – С. 274.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 549, 557.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Плити із бетону.

с. Сорочень,
Будо-Бобрицька сільрада

151. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАРТИЗАНІВ (іст.). Південна частина села, біля клубу. Поховано 8 чол.: рядовий Лозко Харитон Павлович (1916–43 рр.), уродженець с. Рудня-Миколаївська Ємільчинського району – воїн 112-ї стрілецької дивізії, який загинув 29 грудня 1943 р. в бою, звільняючи с. Сорочень від німецько-фашистських загарбників, а також 7 бійців Першого Воронезького партизанського з'єднання "За честь Батьківщини", що полягли в бою з німецько-фашистськими окупантами під час каральної операції, направленої проти партизан в 1943 р. Їх прізвища – невідомі.

В 1956 р. на могилі встановлено бетонний обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 97; Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 145.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 32. – Арк. 28 зв.
 Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
 Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 635; т. 12. – С. 66.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Дата загибелі Лозка Х. П. вказана згідно з обліковою карткою військового поховання.

с. Степанівка,
центр сільради

152. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна околиця села, східна частина кладовища. Поховано 3 воїни 200-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях, захищаючи село від німецько-фашистських загарбників 21 липня 1941 р. Прізвища їх – невідомі.

В 1965 р. на могилі встановлено бетонний обеліск з меморіальним написом.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 196. – Арк. 109.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 52.
 Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Степанівка,
центр сільради

153. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південно-східна частина села. Поховано 38 воїнів 200-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях за село 21 липня 1941 р. та 27 грудня 1943 р. в ході визволення с. Степанівки від німецько-фашистських загарбників частинами 121-ї гвардійської стрілецької дивізії. Відомі прізвища 7-ми воїнів.

В 1952 р. на могилі споруджено обеліск із сірого граніту (вис. 2,2 м) з присвятою, ліворуч і праворуч перед обеліском покладено по одній

гранітній сірій плиті (1,5 x 0,8 м) з прізвищами 80-ти воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 161, спр. 196. – Арк. 110; Ф. 121 гв. сд., оп. 977525, спр. 332. – Арк. 149.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 52.
 Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.
 Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 3. – С. 591.
 Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – С. 254.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Тайки,
центр сільради

154. МОГИЛА ХАРЧЕНКА І. С. (іст.). Південно-західна частина села. Похований Харченко Іван Сергійович (1924–44 рр.) – воїн 181-ї стрілецької дивізії, який загинув у бою під час визволення села від німецько-фашистських окупантів 3 січня 1944 р.

В 1975 р. на могилі встановлено обеліск із сірого граніту (вис. 1,75 м), з меморіальним написом.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 49.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 121.
 Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Тайки,
центр сільради

155. МОГИЛИ ПАРТИЗАНІВ (іст.). Південна околиця села, північно-західна частина кладовища. В трьох одиночних могилах, що розташовані в ряд, поховані Ковальчук Тихін, Мельник Петро, Соколовський Франц – бійці партизанського загону ім. Котовського з'єднання С. Ф. Маликова, які загинули в листопаді 1943 р. під час сутички з вояками Рейдуючої сотні УПА-Північ біля с. Березники.

У 1977 р. на кожній з могил встановлений обеліск з чорного граніту (висота 1 м), з вирізьбленим прізвищем та ім'ям.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 34, 37; Спр. 236. – Арк. 45.

Довідка сільської ради від 20 квітня 2003 р

Додаток:

1. На обеліску Ковальчука Тихона зазначено по батькові – Олексійович, в інших – викарбувано тільки прізвище та ім'я.

с. Усолуси,
центр сільради

156. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Південна околиця села, західна частина кладовища. Похований воїн 41-ї танкової дивізії, який загинув у бою 20 липня 1941 р. під час оборони села від німецько-фашистських загарбників. Його прізвище невідоме.

В 1975 р. на могилі встановлено зацементований обеліск з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 121.

Державний архів Житомирської області. – Ф426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 51. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Усолуси,
центр сільради

157. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ ТА ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ (іст.). Південна частина села, біля Будинку культури. Поховано 37 воїнів 41-ї танкової, 215-ї моторизованої дивізій, які загинули в боях 20 липня 1941 р. обороняючи село від німецько-фашистських загарбників. Відомі прізвища двох воїнів: Бахта М. Ф. та Повалій В. Ф.

В 1975 р. на могилі встановлено гранітну стелу рожевого кольору (вис. 2,5 м, ширина 10 см) з меморіальним написом. Справа від могили укладено з нахилом 3 плити із бетону з прізвищами 34-х жителів с. Усолуси, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 123; Ф. 229, оп. 4068, спр. 1. – Арк. 125.

Житомирський ОВК, від. 4 – облікова картка військового поховання. Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 161. Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – Київ, 1973. – С. 275.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Бахта Меер Файбелевич (1918–1941)

Повалій Володимир Федорович (1916–41)

с. Усолуси,
центр сільради

158. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна околиця села, південно-західна частина кладовища. Поховано 2 воїни 41-ї танкової дивізії, які загинули в боях 20 липня 1941 р. під час оборони села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища їх – невідомі.

В 1975 р. на могилі встановлена зацементована стела з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 3. – Арк. 263.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 161.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Усолуси,
центр сільради

159. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Південно-східна околиця села, північно-західна частина кладовища. Похований воїн 215-ї моторизованої дивізії, який загинув 20 липня 1941 р. в оборонних боях за с. Усолуси з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвище воїна – невідоме.

В 1975 р. на могилі встановлено зацементований обеліск з присвятим написом на лицьовому боці.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 4068, спр. 1. – Арк. 125.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Усолуся,
центр сільради

160. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Південно-східна околиця села, західна частина кладовища. Похований воїн 41-ї танкової дивізії, який загинув у бою 20 липня 1941 р., під час оборони села від німецько-фашистських загарбників. Ім'я загиблого – невідоме.

В 1975 р. на могилі встановлено чотиригранний пірамідальної форми зацементований обеліск з присвятою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3035, оп. 1, спр. 7. – Арк. 122.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Владимирський А. В. На киевском направлении. – С. 161.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Хутір-Мокляки,
Кулішівська сільрада

161. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, східна частина кладовища. Поховано 2 воїни 195-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях за село з німецько-фашистськими загарбниками 19 липня 1941 р. Їх прізвища – невідомі.

В 1972 р. на могилі встановлено обеліск із шліфованого бетону з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 2. – Арк. 25.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Хутір-Мокляки,
Кулішівська сільрада

162. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-західна частина села, біля школи. Поховано 6 воїнів 195-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками 18 липня 1941 р. Відомі прізвища двох воїнів: Жидков К. Н., Смичко В. О.

В 1972 р. на могилі встановлено обеліск із рожевого граніту (вис. 1,75 м), з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 2. – Арк. 25.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 51. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Жидков Костянтин Никифорович

Смичко Василь Опанасович

с. Хутір-Мокляки,
Кулішівська сільрада

163. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Східна околиця села, західна частина кладовища. Похований воїн 195-ї стрілецької дивізії, який загинув у оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками 18 липня 1941 р. Прізвище його – невідоме.

В 1972 р. на могилі встановлено обеліск із шліфованого бетону, з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 2. – Арк. 25.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Хутір-Мокляки,
Кулішівська сільрада

164. **МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА** (іст.). Східна околиця села, східна частина кладовища. Похований воїн 195-ї стрілецької дивізії, який загинув в оборонних боях за село з німецько-фашистськими загарбниками 18 липня 1941 р. Прізвище його – невідоме.

В 1972 р. на могилі встановлено обеліск із шліфованого бетону, з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 2. – Арк. 25.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Чміль,
Осівська сільрада

165. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ** (іст.). Південна частина села, біля клубу. Поховано 33 воїни 200-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками 23 липня 1941 р. Відомі прізвища 6 воїнів.

В 1953 р. на могилі встановлений багатоступеневий обеліск із бетону, з присвятним написом. Праворуч і ліворуч від обеліска з нахилом покладено дві плити із металу (0,9 x 0,7 м) з 20 прізвищами воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 970, оп. 1, спр. 24. – Арк. 612.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
 - Василь Бурченко
 - Павло Большанов
 - Віктор Ніколаєв
 - Ілля Земцов

Олександр Комаров
Володимир Сергєєв

с. Шевченкове,
Неділищенська сільрада

166. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Південно-східна околиця села, південна частина кладовища. Поховано 5 воїнів 193-ї стрілецької дивізії, які загинули 13–20 липня 1941 р. в оборонних боях з німецько-фашистськими поневолювачами. Відомі прізвища 4-х воїнів: Гнин О. В., Гафт К. Б., Ситник С. К., Кораблев М. І.

В 1956 р. на могилі встановлено пам'ятний знак, який в 1985 р. замінено на обеліск із чорного граніту (вис. 2,2 м).

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1449, оп. 1, спр. 2. – Арк. 24.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 3. – С. 553.

Додаток:

1. Напису немає.
2. Персоналії:
 - Гнин Опанас Васильович (1920–41) – рядовий.
 - Гафт Кузьма Борисович (1920–41)
 - Кораблев Микола Іванович (1920–41)
 - Ситник Сергій Кузьмич 1917–41)

смт Яблунець,
центр селищної ради

167. **БРАТСЬКА МОГИЛА ЧЕРВОНОАРМІЙЦІВ ТА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ** (іст.). Північно-західна частина селища, біля залізничної станції. Поховані бійці Червоної армії, які загинули під час польсько-радянської війни в 1920 р. (їх кількість невідома) та 47 воїнів 193-ї стрілецької дивізії, які полягли в оборонних боях за село 10 липня 1941 р. та 1 грудня 1943 р. під час звільнення с. Яблунця від німецько-фашистських загарбників частинами 162-ї танкової бригади та 121-ї гвардійської стрілецької дивізії. Відомі прізвища 17 воїнів.

В 1975 р. на могилі споруджено обеліск із сірого граніту (вис. 2,2 м) з меморіальним написом, покладені дві надгробні плити із рожевого граніту (1,5 x 0,8 м) з присвятними написами. Перед ними покладено з

нахилом 4 рожеві гранітні плити (1,5 x 0,8 м) на честь 72-х воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 31 ск, оп. 818884 с, спр. 8. – Арк. 79; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 26; Ф. 3419, оп. 1, спр. 30. – Арк. 32.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Буденный С. М. Проїдений путь. Т. 2. – М., 1965. – С. 143–144.

Владимирский А. В. На киевском направлении. – С. 136.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 3. – С. 553; Т. 4. – С. 500; Т. 5. – С. 151, 163; Т. 8. – С. 163, 216, 444.

Додаток:

1. Написи типові.

с. Яблунівка,

Сербо-Слобідська сільрада

168. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-західна частина села, біля клубу. Поховано 14 воїнів 181-ї стрілецької дивізії, які загинули в боях за звільнення села від німецько-фашистських загарбників 1 січня 1944 р. Відомі прізвища 2-х воїнів: рядові Лялевич А., Сидоренко С.

В 1953 р. на могилі встановлено чотиригранний пірамідальної форми обеліск із рожевого граніту (вис. 1,7 м) з меморіальним написом і покладено плиту із бетону з прізвищами воїнів-визволителів.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 49.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 426, оп. 9, спр. 46 а. – Арк. 120.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Рядовий Лялевич Антон Абрамович
Рядовий Сидоренко Степан Федорович

с. Яблунівка,

Сербо-Слобідська сільрада

169. МОГИЛА ОСТАПЧУКА К. Р. (іст.). Західна околиця села, східна частина кладовища. Похований Остапчук Кіндрат Романович (1914–

44 рр.) – рядовий 181-ї стрілецької дивізії, який загинув у боях, визволяючи село від німецько-фашистських окупантів 1 січня 1944 р.

В 1971 р. на могилі встановлено бетонний обеліск з фігурними нішами.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 4107, оп. 1, спр. 4. – Арк. 49.

Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 3. – С. 665.

Додаток:

1. Напис типовий.

3. ЧЕРНЯХІВ, центр селищної ради

12 липня 1941 на двадцять перший день від початку війни Черняхів окупували німецько-фашистські війська. Відразу вони стали запроваджувати так званий “новий порядок” – терор, розстріли й пограбування. Тих, хто не виконував наказів німецьких фашистів, а також військовополонених, комуністів, радянських працівників, євреїв чекала смерть. В 1974 р. з різних місць страти в районі до братської могили радянських воїнів і жертв фашизму, що знаходиться біля паливного складу в Черняхіві, були перепоховані останки радянських активістів, мирних жителів, в т. ч. і єврейської національності, розстріляних в 1941–43 рр. Всіх, понад 500 чоловік, поховано в могилі, де встановлено обеліск із сірого граніту з меморіальним написом.

З усіх сіл району до Черняхова гітлерівці насильно зігнали 1801 юнака і дівчину, яких вивезли до Німеччини на примусові роботи. Водночас в містечку окупанти руйнували культурні заклади, оскверняли наші святині. Вони закрили всі школи, знищили бібліотеки, а клуби перетворили на конюшні і склади.

Черняхівці відразу стали саботувати усі заходи окупантів: перешкоджали рухові ворожого автотранспорту, викопували придорожні стовпи із знаками, розбирали мости. Коли наступали жнива і гітлерівці прагнули зібрати та вивезти до Німеччини врожай, мешканці селища зволікали збирання і обмолот хліба, часто ховали зібраний врожай в надійних місцях або знищували його.

Почали створюватися і діяти підпільні групи й організації для боротьби з фашистами. Вони випускали листівки, в яких інформували населення про становище на фронті, закликали зривати заходи гітлерівців. Однією із них була Черняхівська підпільна молодіжна організація на чолі з Олександром Войтенком. Вона розгорнула антифашист-

ську боротьбу з вересня 1941 р. До її складу входили 40 підпільників, зокрема Володимир Кондратюк, Олексій Горбатюк, Настя Войтенко, Володимир Харчук, Василь Божевич. Ризикуючи життям, підпільники здійснили ряд диверсійних актів: роззброювали і знищували поліцаїв і старост в навколишніх селах, убивали фашистських солдат і офіцерів. Їм вдалося знищити поліцейський куц Головинського кар’єру, після чого поліцаї почали будувати кам’яні дзоти, в яких ховалися від підпільників і партизан. У травні 1942 р. членам організації вдалося підірвати військовий ешелон, що йшов з Фастова в Житомир. Під час вибуху було знищено паровоз, 13 вагонів, під уламками яких знайшли свою смерть 190 фашистів. На перегоні Житомир–Степок вони пустили під укіс три залізничні состави з живою силою й військовою технікою ворога. В червні 1942 р. О. Войтенко разом з О. Горбатюком та Н. Войтенко за 10 км від Житомира розкопали і викинули більше метра підземного кабелю Київ–Берлін. Зв’язок на цій стратегічній лінії було перервано. Одночасно з молодіжною організацією в селищі при лікарні діяла підпільна група на чолі з лікарем М. Х. Верещакою. Група врятувала сотні юнаків і дівчат від каторжних робіт в Німеччині, допомагала медикаментами, перев’язочним матеріалом підпільникам і партизанам.

Черняхівці боролися проти окупантів у складі партизанського з’єднання ім. Щорса (командир Маликов С. Ф.), у партизанському загоні ім. Чапаєва (командир Цендровський І. Й.), що діяли на Черняхівщині. Багато з них загинули як герої. Мужній партизан зі з’єднання ім. Щорса Адам Нечипоренко у складі диверсійної групи 18 вересня 1943 р. біля с. Клітище, яка потрапила в засідку німців та поліцаїв, прикрив відхід групи, в нерівному бою знищив багато окупантів. Коли скінчилися набої, він підпустив до себе гітлерівців, останньою гранатою підірвав окупантів і сам загинув.

З другої половини 1941 р. на території Черняхівського району почали розгортати свою діяльність підрозділи Львівського центру ОУН (Б). Були створені районний провід і дві низові ланки в с. с. Браженка і Сали. Бандерівці прагнули створити підпілля, накопичити зброю й залучити до своїх лав невдоволених радянською владою людей. З цієї метою вони розпочали агітаційну роботу під гаслами українського націоналізму й створення Суверенної Української Держави. Водночас бандерівці посилили терор проти партизан і підпільників та власних ненадійних кадрів. Рейди на території району не проводилися.

Кінець фашистському режиму в Черняхіві принесла Радянська Армія. 12 листопада 1943 р. 121-а стрілецька дивізія вперше визволила

селище. Однак гітлерівці не бажали змиритися з втратою своїх позицій на Дніпрі і всіма силами прагнули знову захопити Київ. 15 листопада противник переходить у наступ. Почалися жорстокі кровопролитні оборонні бої радянських військ з переважаючими силами ворога. Стримуючи наступ противників, мужньо і відважно захищали рідну землю радянські воїни, багато з них віддали своє життя і навіки залишилися в черняхівській землі.

Продовжуючи натиск, 23 листопада 1943 р. гітлерівцям вдалося знову захопити Черняхів, втративши при цьому 35 танків. Та 24 листопада 1943 р. воїни 141-ї стрілецької дивізії вдруге визволили Черняхів, але тривалий час довелося вести важкі бої біля селища. 6 грудня 1943 р. біля Черняхова противнику ударом в 150 танків удалося прорвати оборону, захопити райцентр і розгорнути наступ в напрямку на Малин. Щоб уявити наскільки кровопролитні були бої на черняхівській землі, досить звернутися до повідомлень Радянського інформбюро в ті дні: "Протягом 7 грудня наші війська на всьому радянсько-німецькому фронті підбили і знищили 96 німецьких танків, із них 84 в районі на північний схід від Черняхова". За 8 грудня "нашими військами на всьому фронті підбито і знищено 78 танків ворога, із них – 75 в районі на північний схід від Черняхова". – "За 9 грудня із 122 підбитих і знищених німецьких танків 92 знищено на північний схід від Черняхова". В цих боях частини 60-ї армії спільно зі з'єднаннями 1-ї гвардійської армії і танковими частинами відбили натиск ворога, примусили його припинити наступ.

В ході Житомирсько-Бердичівської військової операції частини 15-го стрілецького корпусу у взаємодії з танкістами 5-го гвардійського танкового корпусу в складі 20-ї, 21-ї, 22-ї гвардійських танкових бригад брали участь у звільненні черняхівської землі. 21-а гвардійська танкова бригада була авангардом наступу. Але підступи до міста німці замінували – це стало очевидним, коли на мінах підірвалися два танки. Після того, як підійшли 22-а гвардійська танкова бригада, 6-а мото-стрілецька гвардійська бригада та три полки САУ, почалася підготовка до штурму, який успішно було здійснено. На 12 годину 29 грудня 1943 р. Черняхів був визволений остаточно.

На фронтах Другої світової війни рідну землю боронили 797 жителів селища, з них полягли смертю хоробрих 333, бойових нагород удостоєні 523 чоловіки. Серед них – А. П. Крисюк, який ще за участь у радянсько-фінляндській війні 1940-го удостоєний звання Героя Радян-

ського Союзу, а уродженець селища П. Г. Чайківський став повним кавалером ордена Слави. Три братські могили і три гранітних обеліска на честь воїнів і жертв фашизму встановлені в Черняхіві.

Фашистські окупанти полишили після себе страшний слід: спалили в селищі 29 будівель, зруйнували МТС, колгоспи, школи, клуби, бібліотеки, лікарню, згоріло багато будинків мешканців Черняхова. Загальна сума збитків, спричинених тільки колгоспам Черняхівщини, становила 379610 тис. крб. Жителі селища з великим завзяттям взялися за відбудову господарства. Найголовнішим завданням було проведення сільськогосподарських робіт: посіяли й зібрали перший післяокупаційний врожай, частину його відправили для бійців на фронт.

смт Черняхів,
центр селищної ради

170. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ЖЕРТВ ФАШИЗМУ (іст.). Північно-східна частина селища, західна сторона кладовища, що біля паливного складу. Поховані 576 чоловік: воїни 121-ї гвардійської, 141-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, 21-ї гвардійської танкової бригади, які загинули в оборонних боях в листопаді-грудні 1943 р. та під час бою за остаточне визволення селища 29 грудня 1943 р. від німецько-фашистських загарбників, а також комуністи, радянські активісти, мирні жителі селища й району єврейської національності, розстріляні гітлерівськими карателями в 1941–43 рр. і перепоховані в 1974 р. до могили з різних місць страти. Прізвища похованих – невідомі.

В 1974 р. на могилі встановлений обеліск із сірого граніту (вис. 4,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 20, 22; Ф. 1367, оп. 1, спр. 40. – Арк. 460; Спр. 72. – Арк. 72-74; Оп. 2, спр. 12. – Арк. 181-182, 185-186; Ф. 1635, оп. 2, спр. 32. – Арк. 30; Ф. 417, оп. 10564, спр. 672. – Арк. 30.

Военные грозы над Полесьем. Житомирщина в годы Великой Отечественной войны (Далі: Военные грозы над Полесьем). – Київ, 1985. – С. 128, 163.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. В 12 т. – Житомир, 1996, т. 10. – С. 481.

Круглов А. И. Энциклопедия холохоста. – Київ, 2000. – С. 54.

Додаток:

1. Текст на обеліску: "Здесь захоронены останки 576 советских воинов, партийно-советских активистов и мирных граждан района, расстрелянных

немецько-фашистськими захватчиками і їх союзниками в 1941–1943 гг.». 2. Розділити кількість воїнів і мирних жителів неможливо, оскільки невідомі їх прізвища.

3. Від автора: під час читання статей по Черняхівському району слід пам'ятати, що в 1943 р., 12 листопада відбулося перше визволення Черняхова, 15–22 листопада точилися оборонні бої, 23 листопада – друга окупація Черняхова, 24 листопада – друге визволення селища, 6 грудня – третя окупація, 5–7 грудня – оборонні бої, 29 грудня 1943 р. остаточне визволення Черняхова. Під час усіх цих подій гинули радянські воїни.

сmt Черняхів,
центр селищної ради

171. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна частина селища, біля розвилки дороги Житомир–Головино. Поховано 7 воїнів 2-ї гв. кавалерійської, 121-ї гв., 322-ї стрілецьких дивізій, 21-ї танкової бригади, які загинули в оборонних боях 19 листопада і 6–7 грудня 1943 р. з німецько-фашистськими загарбниками та 24 листопада в ході боїв за друге визволення і 29 грудня 1943 р. за остаточне визволення селища від німецьких окупантів. Прізвища їх відомі. Серед них – Герой Радянського Союзу Саєнко Іван Степанович (1919–43 рр.) – командир батареї 143-го винищувально-протитанкового артилерійського полку, гвардії старший лейтенант. Народився в с. Ряске (нині Машевського району Полтавської області). Українець. Член КПРС з 1942 р. Закінчив Красноградський технікум механізації сільського господарства, працював механіком у МТС. У Радянській Армії з 1939 р. Учасник радянсько-фінляндської війни. У Великій Вітчизняній війні з червня 1941 р. на Західному, Центральному і 1-му Українському фронтах. Був поранений. Відзначився в бою 7 листопада 1943 р. на шосе Київ–Житомир, відбив декілька контратак противника, підбив танк, дві автомашини з боєприпасами, знищив групу солдат. 19 листопада в бою біля с. Піщанка Житомирського району підбив 6 танків противника. В цьому бою загинув. За мужність й відвагу, виявлену в боях з німецько-фашистськими загарбниками, І. С. Саєнку присвоєно звання Героя Радянського Союзу 3 червня 1944 р. посмертно. Нагороджений орденом Леніна, медаллю.

В 1951 на могилі встановлено оцEMENTований обеліск, в 1967 р. – відбулась реконструкція. На могилі укладена надгробна плита з чорного габро (3 x 2 м), на якій висічені імена загиблих. Біля узголів'я могили встановлена стела із чорного габро (вис. 2,5 м), на якій вибита фігура скорботної матері. Зліва від могили встановлений обеліск із чорного габро п'ятиметровий, у верхній частині якого вибитий орден

Вітчизняної війни, нижче – меморіальний напис. У 1966 р. Черняхівській середній школі присвоєно ім'я І. С. Саєнка.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 18, 22; Вхідний номер донесення 55831 від 26. 01. 1944; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 11.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 4412, оп. 1, спр. 2. – Арк. 23–24; Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 7. – Арк. 15.

Герои Советского Союза. Краткий биографический словарь, т. 2. – М., 1988. – С. 405.

Золотые Звезды Полесья. Очерки о Героях Советского Союза. (Далі: Золотые Звезды Полесья), вид. III. – Київ, 1985. – С. 377–380.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 515, 640.

Школи рідного краю. – Житомир, 2001. – С. 290.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Тіло загиблого І. С. Саєнка відступаючі радянські частини привезли й поховали в братській могилі разом з бійцями, що загинули в боях за Черняхів.

сmt Черняхів,
центр селищної ради

172. МОГИЛА ДЕЙНЕКИ П. Я. (іст.). Північно-східна сторона селища, західна частина кладовища, що біля паливного складу. В 1996 р. до могили був перепохований Дейнеко Петро Якович (1914–43 рр.) – ст. сержант 348-го арtpолку 141-ї стрілецької дивізії. Народився в с. Канави на Полтавщині. Українець. Загинув у оборонних боях в грудні 1943 р., визволяючи Черняхів від німецько-фашистських загарбників. Спочатку був похований на городній ділянці місцевої жителячки по вул. Куйбишева, 71. За допомогою групи "Пошук" встановлено ім'я, прізвище загиблого, його належність до 141-ї стрілецької дивізії.

В 1997 р. на могилі встановлено пам'ятник-стелу із чорного полірованого граніту (вис. 1,8 м, ширина 0,30 м) з меморіальним написом та п'ятикутною зіркою вгорі.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 40. – Арк. 401.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 12. – С. 324, 392–393.

Додаток:

Напис: «Старший сержант Дейнеко Петро Якович 1914–6. 12. 1943. Загинув за визволення Черняхова від німецько-фашистських загарбників».

смт Черняхів,
центр селищної ради

173. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина селища. Поховані 167 воїнів 121-ї гвардійської, 141-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, 21-ї танкової бригади, які загинули в оборонних боях біля селища 15–22 листопада, 5–7 грудня, а також 24 листопада, визволяючи містечко вдруге, і 29 грудня 1943 р. під час остаточного звільнення Черняхова від німецько-фашистських загарбників. Прізвища їх – відомі. В 1951 р. на могилі встановлений обеліск, якого в 1974 р. замінили: перед могилою покладено в ряд 7 плит із чорного габро (1,5 x 1 м) з іменами загиблих. Попереду них в центрі встановлений обеліск із чорного граніту (вис. 6,6 м), на вершині якого розміщена гранітна чаша діаметром 2 метри з гранітним факелом рожевого кольору. На фасадній стороні обеліска – меморіальний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 18; Ф. 1367, оп. 1, спр. 40. – Арк. 460-478; Ф. 21 гв. тб., оп. 49918, спр. 2. – Арк. 3.

Житомирський ОВК – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 546, 572–573, 719, 722, 730–731, 749, 751.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Андріївка
(колиш. Андрієво-Українське),
центр сільради

174. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, західна частина кладовища. В 1980 р. до неї перепховані з трьох могил, що знаходилися на місцях боїв, 255 воїнів 7-ї гв. кавалерійської, 121-ї гв., 141-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях з 12 листопада по 29 грудня 1943 р. і 30 грудня 1943 р. в ході бою за остаточне звільнення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 13-ти воїнів – відомі.

В 1980 р. на могилі встановлений обеліск із чорного граніту (вис. 3 м) з присвятним написом на лицьовому боці. До постаменту обеліска приставлена з нахилом плита із сірого граніту (1,5 x 0,8 м) з прізвищами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 18; Ф. 1367, оп. 1, спр. 40. – Арк. 478; Оп. 2, спр. 12. – Арк. 183; Спр. 11. – Арк. 78.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 7. – Арк. 15; Спр. 11. – Арк. 12.

Житомирський ОВК, від 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – С. 509, 644, 725, 747, 748, 756.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Андріївка,
центр сільради

175. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). 4 км на північ від села, з правого боку автотраси Житомир–Коростень. Поховані 23 воїни 141-ї і 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонному бою 6 грудня та 29–30 грудня 1943 р. в боях під час остаточного звільнення с. Андріївки від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 7 воїнів – відомі.

В 1959 р. на могилі встановлена на двоступеневому постаменті триметрова стела з чорного граніту з меморіальним написом на фасадній частині в центрі та п'ятикутною зіркою нагорі.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 78; Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 2.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 7. – Арк. 15. Военные грозы над Полесьем. – С. 133.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – С. 526, 706.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Ганнопіль,
Видиборська сільрада

176. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Південно-східна частина села, біля школи. Поховані 13 воїнів 70-ї, 121-ї гвардійських, 280-ї стрілецької дивізій, які 28 листопада, з 6 по 28 грудня загинули в ході оборонних боїв і 30 грудня 1943 р. під час боїв за остаточне визволення с. Ганнопіль від німецько-фашистських загарбників. Їх прізвища – відомі. Серед них – Герой Радянського Союзу Тварковський Юрій Володимирович (1921–43 рр.) – командир батальйону 205-го гв. стрілецького полку 70-ї гв. стрілецької дивізії, гв. старший лейтанант. Народився в селищі Облущя, нині місто Єврейської автономної області Хабаровського краю Р. Ф., в сім'ї робітника. Росіянин. В 1938 закінчив середню школу. В армії з 1939 р., направлений в Омське військове піхотне училище, яке закінчив в 1941 р.

У Великій Вітчизняній війні з грудня 1941 р. на Західному, Центральному і 1-му Українському фронтах. Тричі поранений. Відзначився в боях 23–26 вересня 1943 р. в районі станції Верхлієвка Чорнобильського району Київської області. Його батальйон заглибився на 10 км в оборону противника, влаштував засаду і знищив майже батальйон гітлерівців, потім форсував Дніпро південніше с. Комарина (нині смт Брагінського району Гомельської області, Білорусія) і захопив плацдарм. Звання Героя Радянського Союзу присвоєно 16 жовтня 1943 р. Загинув 7 грудня в бою при обороні села Ганнопіль. Нагороджений орденами Леніна, Червоного Прапора, Олександра Невського, медаллю.

В 1951 р. на могилі встановлено двометровий триступеневий обеліск із чорного граніту, на фасадній стороні якого вмонтовано фотографію Героя. На першому і другому ступенях обеліску присвятні написи.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 33, оп. 793756, спр. 47. – Арк. 105; Ф. 417, оп. 10564, спр. 351. – Арк. 226; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 26.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 2668, оп. 2, спр. 293. – Арк. 7. Герой Советского Союза. Краткий биографический словарь. – М., 1988. – С. 565.

Золотые Звезды Полесья. – С. 327–331.

Книга Пам'яті України Житомирська область. – Т. 1. – с. 502, 508, 519, 675, 686, 704.

Додаток:

1. Напис на першому ступені: «Вечная слава Герою Советского Союза ст. лейтенанту Тварковскому Ю. В., павшему в боях за свободу и независимость нашей Родины 1943 год».
2. Напис на другому ступені: «Вечная слава героям Великой Отечественной войны, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины 1941–1945 гг.».
3. Назва села укр. мовою Ганнопіль, рос. мовою – Аннополь.

с. Бежів,
центр сільради

177. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Північно-західна околиця села, південна частина сільського кладовища. Поховані 20 воїнів 121-ї гв., 276-ї, 336-ї стрілецьких дивізій, які загинули 21–22 листопада в ході оборонних боїв та 29 грудня 1943 р. під час остаточного звільнення с. Бежева від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 10 воїнів – відомі.

В 1956 р. на могилі встановлено двометровий обеліск із чорного граніту з меморіальним написом на фасадній стороні.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 444; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 21–22; Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 293.

Черняхівський РВК – облікова картка військового поховання.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. –4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 15.

Сообщения Советского информбюро, т. 5 – М., 1944. – С. 308.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 10. – С. 624, 654.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Бежів,
центр сільради

178. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Північно-західна околиця села, північна частина сільського кладовища. Поховані 18 воїнів 121-ї гв. стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях 10, 21–22 листопада та 4 грудня 1943 р. з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвища похованих – відомі.

В 1956 р. на могилі встановлено двометровий обеліск із чорного граніту з висіченою на лицьовій стороні п'ятикутною зіркою й меморіальним написом.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 21.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 153.
 Черняхівський РВК – картка обліку військового поховання.
 Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 510.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Бежів,
 центр сільради

179. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, північна частина сільського кладовища. Поховано 87 воїнів 121-ї гв. стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях 10, 21–22 листопада та 29 грудня 1943 р. під час бою за остаточне визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 4 загиблих відомі: Вакуленко І. Д., Лисицин О. К., Листунов В. В., Храпай В. П.

В 1958 р. на могилі встановлено триступеневий обеліск із чорного граніту (вис. 2,2 м) з меморіальним написом на лицьовій стороні.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 21, 22.
 Сообщения Советского информбюро, т. 5. – С. 308.
 Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий, однак в ньому є неточність щодо дат загибелі воїнів. У тексті статті наводяться дати згідно з даними Черняхівського РВК та ЦАМО РФ.
2. Персоналії:
 Вакуленко Іван Дмитрович
 Лисицин Олексій Кирилович
 Листунов Василь Васильович
 Храпай Василь Петрович

с. Бежів,
 центр сільради

180. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна частина села, біля школи. Поховані 14 воїнів 121-ї гв., 276-ї і 336-ї

стрілецьких дивізій, які загинули з 6 по 26 грудня в оборонних боях та 29 грудня 1943 р. в бою за остаточне визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвище одного воїна відоме – Китаєв С. П.

В 1956 р. на могилі встановлена двометрова стела із чорного граніту з присвятним написом на постаменті (ширина 30 см).

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 144; Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 293; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 22.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. -4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 15.
 Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий, в якому дата подається неточно. В тексті дати подаються згідно з архівними даними ЦАМО РФ та Житомирського ОВК.
2. Персоналії: Китаєв Степан Павлович.

с. Бежів,
 центр сільради

181. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна частина села, біля школи. Поховані 3 танкісти 21-ї гв. танкової бригади, які 29 грудня 1943 р. полягли в бою під час визволення села від німецько-фашистських окупантів. Серед похованих – лейтенант Клепиков Ю. А. та Іванов.

В 1945 р. на могилі встановлений обеліск з чорного граніту (вис. 1,6 м.). На фасадній стороні вирізьблена п'ятикутна зірка, а під нею присвятний напис з прізвищами двох воїнів.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 3154. – Арк. 230.
 Черняхівський РВК – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Текст на обеліску: “3 героя танкиста – лейтенант Клепиков Ю. А., 1923 г. Иванов погибли смертью храбрых”.
2. Крім прізвищ та ініціалів, які вибиті на обеліску в 1945 році, інших даних не вдалося встановити.

с. Браженка,
Селецька сільрада

182. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Південна частина села, на території школи. Поховані 54 воїни 141-ї, 280-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, 21-ї гвардійської танкової бригади, які загинули в боях 12 листопада за перше визволення села, 13-14 листопада, 6-7 грудня в оборонних боях та 28 грудня 1943 р. в бою за остаточне визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 24-х воїнів – відомі.

В 1981 р. на могилі встановлена прямокутна стела із чорного граніту (вис. 2,1 м), на фасадній стороні якої вирізьблено приспущений прапор, нижче – меморіальний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72, 78; Ф. 1365, оп. 1, спр. 103. – Арк. 9; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18а. – Арк. 374; Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 114.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України Житомирська область. – Т. 10. – С. 528.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Браженка,
Селецька сільрада

183. **МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА** (іст.). Південна околиця села, східна частина сільського кладовища. Похований воїн 280-ї стрілецької дивізії, який загинув в бою 28 грудня 1943 р. під час звільнення села від німецько-фашистських окупантів. Його прізвище – невідоме.

В 1950 р. на могилі встановлено обеліск із чорного граніту (вис. 2,2 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 114.

Черняхівський РВК – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Велика Горбаша,
центр сільради

184. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Південно-західна околиця села, північна частина сільського кладовища. Поховані 9 воїнів 7-ї гв. кавалерійської і 121-ї гв. стрілецької дивізій, які загинули в оборонних боях 11-18 листопада і 30 грудня 1943 р. під час бою за остаточне визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 5-ти воїнів – відомі: Алієв А. А., Дагулін М. Д., Дудін Г. А., Цихалечев В. С., Тальницький Й. Я.

В 1959 р. на могилі встановлено двоступеневий обеліск із чорного граніту (вис. 2,7 м) з присвятним написом на лицьовому боці.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 20; Ф. 38 А, оп. 9005, спр. 82. – Арк. 29.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 11. – Арк. 18-20.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Военные грозы над Полесьем. – С. 121-122.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – С. 721.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Алієв Артикул Амедович

Дагулін Михайло Дмитрович

Дудін Георгій Антонович

Цихалечев Володимир Степанович

Тальницький Йосип Якович

с. Вільськ,
центр сільради

185. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Північно-західна околиця села, справа біля входу на кладовище. Поховані 11 воїнів 121-ї гв. і 33-ї стрілецьких дивізій, 21-ї гв. танкової бригади, які загинули в ході боїв за визволення села від німецько-фашистських окупантів 30-31 грудня 1943 р. Їх прізвища – відомі.

В 1965 р. на могилі встановлено бетонну скульптуру воїна з присвятним написом на фасадній стороні постаменту.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1651, оп. 2, спр. 25. – Арк. 197; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 а. – Арк. 377; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 26.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 17. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – С. 509, 576, 605, 608, 610, 703, 720, 723, 743, 747.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Вільськ,
центр сільради

186. **МОГИЛА АГАРИШЕВА М. Л. (іст.)**. Північно-західна частина села. Похований Агарішев Микола Леонідович (1920–43 рр.) – воїн 121-ї гв. стрілецької дивізії. Народився в с. Вільськ, українець, колгоспник. Загинув у бою з німецько-фашистськими окупантами в районі с. Вишпіль 18 листопада 1943 р. Похований в рідному селі.

У 1970 р. на могилі встановлена металева тумба із зіркою вгорі та присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 20.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 490.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Село Вишпіль (неподалік від с. Вільська).

с. Видибор,
центр сільради

187. **БРАТСЬКІ МОГИЛИ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північна околиця села, східна частина сільського кладовища. В 6-ти братських могилах, що розташовані поруч, поховані 27 воїнів 121-ї гвардійської, 141-ї, 322-ї і 336-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході оборонних боїв 6–7 та 28–29 грудня 1943 р. під час остаточного визволення села від німецько-фашистських окупантів. Прізвища 18-ти воїнів – відомі. В 1953 р. в центрі перед могилами встановлений двометровий обеліск із сірого граніту з присвятним написом і зіркою вгорі.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 26; Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 15; Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 144; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 71.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 5. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 518, 532, 600, 623, 624, 654, 668, 707.

Додаток:

1. Напис на обеліску: «Бойцы и офицеры, погибшие в дни Отечественной войны, сражавшиеся за честь и независимость нашей Родины. 27. XII. 1943 года».
2. В тексті напису є неточність: згідно з матеріалами облвійськкомату, його картотеки, воїни загинули в боях під час оборони села 6–7 грудня та його звільненні 28–29 грудня 1943 р. Село ж було звільнено не 27. XII. 1943 р., як вказано в напису, а 29 грудня 1943 р.

с. Високе,
центр сільради

188. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Західна околиця села, східна частина сільського кладовища. Поховані 7 воїнів 141-ї стрілецької дивізії, 22-ї гв. мотострілецької бригади, які загинули в оборонних боях 17–22 листопада та 28–30 грудня 1943 р. під час остаточного звільнення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 3 воїнів відомі: Плакідін Д. І., Кульба М. Я., Цирюпа С. Р.

Плакідін Дмитро Іванович (1923–43 рр.) – Герой Радянського Союзу, командир відділення 22-ї гв. мотострілецької бригади, гв. старший сержант. Народився в с. Кривцовське Красноборського району Архангельської області Р. Ф. у сім'ї селянина. Росіянин. Закінчив 7 класів. Працював рахівником у районній лікарні. В Радянській Армії з 1942 р. В діючій армії з березня 1942 р. на Сталінградському, Воронезькому, 1-му Українському фронтах. Був поранений.

Відзначився під час форсування Дніпра, коли в ніч на 22 вересня 1943 р. одним з перших в батальйоні подолав річку в районі с. Григоровка (Канівський район, Черкаська область). У бою за розширення плацдарму вогнем із автомата й гранатами знищив 19 ворожих солдатів і офіцерів. Загинув у бою 22 листопада 1943 р., захищаючи с. Високе від німецько-фашистських загарбників. 10 січня 1944 р. удостоєний звання Героя Радянського Союзу (посмертно). Нагороджений орденом Леніна, медаллю.

В 1956 р. на могилі встановлена пірамідальної форми двометрова стела із чорного граніту з присвятним написом на лицьовому боці.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 40. – Арк. 478.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 2668, оп. 2, спр. 293. – Арк. 2; Ф. 4413, оп. 1, спр. 1. – Арк. 1.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Герои Советского Союза. Краткий биографический словарь. В 2-х т. – М., 1988, т. 2. – С. 275–276.

Золотые Звезды Полесья, вид. 3. – Київ, 1985. – С. 128.

Военные грозы над Полесьем. – С. 128.

Додаток:

1. Напис на обеліску: «Вечная слава героям, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины 1941–1945 гг. Герой Советского Союза старший сержант Плакидин Дмитрий Иванович (1923–1943 г.)».

2. Персоналії:

Кульба Микола Якович

Цирюпа Сергій Романович

**с. Високе,
центр сільради**

189. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південна частина села, біля Будинку культури. Поховані 54 воїни 2-ї і 7-ї гв. кавалерійських дивізій, 141-ї і 304-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході оборонних боїв 18 листопада та під час боїв за його остаточне визволення 28–29 грудня 1943 р. від німецько-фашистських загарбників. Імена полеглих – відомі.

В 1952 р. на могилі встановлено обеліск, який в 1985 р. замінили на п'ятиметровий сирій гранітний обеліск у вигляді шпिला з написом, перед яким покладено плиту із чорного граніту (1,5 x 1 м) з прізвищами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 40. – Арк. 478; Ф. 38 А, оп. 9005, спр. 82. – Арк. 30; Ф. 1611, оп. 2, спр. 9. – Арк. 181.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. -4201, оп. 1, спр. 11. – Арк. 18.

Житомирський ОВК, від. 4 – картка обліку військового поховання.

Крайнюков К. В. Оружие особого рода. – М., 1978. – С. 97.

Додаток:

1. Напис типовий.

**с. Високе,
центр сільради**

190. БРАТСЬКІ МОГИЛИ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна частина села, в парку, біля сільської ради. В 5-ти могилах, що розташовані в один ряд, поховані 23 воїни 7-ї гв. кавалерійської дивізії, 141-ї, 304-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході боїв за перше звільнення села від німецько-фашистських загарбників 11–12 листопада та 28–29 грудня 1943 р. в боях за остаточне визволення с. Високе. Прізвища їх – відомі.

В 1949 р. в центрі перед могилами був встановлений цегляний обеліск, в 1970 р. його замінили на триметровий з чорного граніту з присвятним написом, справа і зліва від нього покладено по одній гранітній плиті (1,2 x 1 м) з іменами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 40. – Арк. 478; Ф. 1611, оп. 2, спр. 9. – Арк. 181; Ф. 38 А, оп. 9005, спр. 82. – Арк. 27–28.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 11. – Арк. 18.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Военные грозы над Полесьем. – С. 101.

Додаток:

1. Напис типовий.

**с. Вишпіль,
Зороківська сільрада**

191. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна околиця села, північна частина кладовища. Поховані 33 воїни 121-ї гв. стрілецької дивізії, 21-ї гв. танкової бригади, які загинули в ході боїв за перше звільнення села від німецько-фашистських загарбників 17–19 листопада і 30 грудня 1943 р. під час боїв за остаточне визволення с. Вишполя. Прізвища 20-ти воїнів – відомі.

В 1957 р. на могилі встановлена стела із чорного граніту (вис. 2 м, ширина 30 см) з присвятним написом на лицьовому боці.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 19; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 А. – Арк. 377.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання. Военные грозы над Полесьем. – С. 121.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 4. – С. 331; т. 10. – С. 490, 608, 609.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Вишпіль,
Зорківська сільрада

192. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна частина села, біля школи. Поховані Клюкін К. А., Колошин В. Д., Мастечкін Л. Й., Столяревський М. М., Шпірков В. – воїни 121-ї гв. стрілецької дивізії, які загинули в оборонному бою 19 листопада 1943 р. з німецько-фашистськими загарбниками.

В 1957 р. на могилі встановлено двометровий обеліск з чорного граніту з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 19.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання. Военные грозы над Полесьем. – С. 121.

Додаток:

1. Напис на обеліску: «Вічна слава героям Радянської Армії, що загинули в боях за визволення нашої Батьківщини. 19. XI. 1943 р. с. Вишпіль».

2. Персоналії:

Мастечкін Лев Йосипович

Клюкін Кузьма Андрійович

Столяревський Микола Миколайович

Шпірков Володимир

Колошин Василь Дмитрович

сmt Головине,
центр селищної ради

193. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна околиця села, східна частина сільського кладовища. Поховано 54 воїни 1-ї гв. кавалерійської, 121-ї гв., 276-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях, захищаючи село від німецько-фашистських загарбників 21–28 листопада 1943 р. Прізвища 53-х воїнів – відомі.

В 1953 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту (вис. 2,1 м) з меморіальним написом, по обидва боки від нього покладено по 2 гранітні плити (1,2 x 1 м) чорного кольору з прізвищами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 22; Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 295.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 11. – Арк. 19.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – с. 707.

Додаток:

1. Напис на обеліску: «Вечная память героям Великой Отечественной войны, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины».

2. Згідно з даними Житомирського військкомату воїни загинули в оборонних боях 21–28 листопада 1943 р., а село було звільнено 13 листопада, потім воно було знову окупованим і звільнено лише 29 грудня 1943 року.

сmt Головине,
центр селищної ради

194. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна частина села, біля Будинку культури. Поховано 16 воїнів 276-ї, 336-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході боїв за остаточне звільнення села від німецько-фашистських загарбників 25–29 грудня 1943 р. Прізвище одного воїна відоме: рядовий Квят М. Й.

В 1963 р. на могилі встановлена бетонна скульптура воїна, зліва і справа від неї поставлені куби з чорного граніту (вис. 1,4 м), увінчані шарами з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 295; Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 18.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 15.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Квят Микола Йосипович (1925–25. XII. 43).

с.мт Головине,
центр селищної ради

195. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Південно-західна частина села, біля озера. Поховані 27 воїнів 121-ї гвардійської, 276-ї і 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході оборонних боїв 5–7 грудня та остаточного визволення села від німецько-фашистських окупантів 28–29 грудня 1943 р. Прізвища їх невідомі.

В 1952 р. на могилі встановлено триступеневий обеліск із чорного граніту (вис. 2,8 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 295; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 22; Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 47. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Горбулів,
центр сільради

196. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Північно-західна околиця села, східна частина сільського кладовища. Поховані 19 воїнів 336-ї стрілецької дивізії і 3-ї гвардійської легкої артилерійської бригади, які загинули в ході оборонних боїв за село з німецько-фашистськими загарбниками 22 листопада і 6–7 грудня 1943 р. Прізвища полеглих – відомі.

В 1950 р. на могилі встановлений триметровий обеліск із чорного граніту з меморіальним написом на лицьовому боці.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1651, оп. 2, спр. 25. – Арк. 222; Спр. 32. – Арк. 31.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 5. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Людников И. И. Сквозь грозы. Автобиографический очерк. – Донецк, 1973. – С. 87.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Горбулів,
центр сільради

197. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Північно-західна околиця села, східна частина кладовища. Поховані 45 воїнів 276-ї,

304-ї, 322-ї, 336-ї стрілецьких дивізій, 3-ї гвардійської легкої артилерійської бригади, які загинули в оборонних боях 22–23 листопада, 6–7 грудня і 28 грудня 1943 р. під час остаточного звільнення с. Горбулів від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 19-ти воїнів відомі.

В 1960 р. на могилі встановлена стела із сірого граніту (вис. 3 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 28; Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 293; Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 31; Спр. 25. – Арк. 222; Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 224.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Людников И. И. Сквозь грозы. – С. 87.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Горбулів,
центр сільради

198. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕСТЬ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ** (іст.). Північно-західна частина села, біля церкви. Поховані 21 воїн 276-ї, 304-ї і 336-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях 23 листопада та 22–28 грудня 1943 р. під час остаточного визволення села від німецько-фашистських загарбників. Їх прізвища – відомі.

В 1965 р. на могилі встановлений двометровий обеліск із чорного граніту, в 1987 р. замінено на семиметровий чорний гранітний обеліск з меморіальним написом, справа і зліва від нього вертикально встановлені по 2 гранітні плити (2 x 1 м) з прізвищами 249-ти воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 32–34; Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 293; Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 224.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Городище,
центр сільради

199. **МОГИЛА НОВИЦЬКОГО Б. Ф. (іст.)**. Північно-західна околиця села, північна частина кладовища. Похований Новицький Борис Францович (1914–44 рр.) – лейтенант. Народився в с. Городище, українець, колгоспник, в армії з 1941 р. Помер від ран 29 квітня 1944 р. в пересувному шпиталі № 2921.

У 1970 р. на могилі встановлена стела із чорного габро (вис. 2 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – С. 655–656.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Городище,
центр сільради

200. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північно-західна околиця села, північна частина кладовища. Поховані 19 воїнів 141-ї, 350-ї стрілецьких дивізій, 93-ї окремої танкової бригади, які загинули в оборонних боях 19 листопада та під час остаточного визволення села від німецько-фашистських загарбників 29–30 грудня 1943 р. Прізвища їх – відомі.

В 1951 р. на могилі встановлений обеліск з чорного граніту (вис. 3,5 м) з присвятним написом і зіркою нагорі.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1669, оп. 2, спр. 14. – Арк. 125; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72; Ф. 93 отбр, оп. 492042, спр. 6. – Арк. 2.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 4. – Арк. 3; Спр. 9. – Арк. 22.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 10. – С. 611; 655–656.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Дівочки,
центр сільради

201. **БРАТСЬКІ МОГИЛИ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північна околиця села, північна частина сільського кладовища. В 5-ти могилах,

що розташовані в один ряд, поховані 143 воїни 121-ї гв., 276-ї і 336-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході оборонних боїв 13–21 листопада, 6–7 грудня та 29–30 грудня 1943 р. під час остаточного визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 80-ти воїнів – відомі.

В 1956 р. перед могилами по центру встановлено двометровий обеліск із чорного граніту з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 20; Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 16, 20; Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 295.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 15.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Сообщение Советского информбюро, т. 5. – С. 237.

Военные грозы над Полесьем. – С. 134.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – С. 599, 600, 678.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Жадьки
(колиш. Стовпня),
центр сільради

202. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північно-західна околиця села, північна частина кладовища. Поховані 8 воїнів 351-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою 28 грудня 1943 р. під час звільнення села від німецько-фашистських окупантів. Прізвища їх – невідомі.

В 1948 р. на могилі встановлено із чорного граніту обеліск (вис. 1,2 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 226.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Жадьки,
центр сільради

203. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північно-західна околиця села, північна частина сільського кладовища. Поховані

12 воїнів 141-ї, 351-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях 21–24 листопада, 7 грудня і 28 грудня 1943 р. під час остаточного звільнення села від німецько-фашистських окупантів. Прізвища 2 воїнів відомі: сержанти Колесніков С. С. (1914–43 рр.), Нешумов В. М. (1914–43 рр.).

В 1947 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту (вис. 2,1 м) з присвятним написом на фасадній стороні.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 78; Ф. 1671, оп. 1, спр. 84. – Арк. 27.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Колесніков Степан Степанович

Нешумов Василь Микитович

**с. Жадьки,
центр сільради**

204. БРАТСЬКІ МОГИЛИ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, північна частина сільського кладовища. В 10-ти могилах, розташованих в один ряд, поховано 83 воїни 141-ї, 351-ї стрілецьких дивізій, які загинули під час боїв за звільнення с. Жадьки від німецько-фашистських загарбників 27–29 грудня 1943 р. Прізвища 4-х воїнів відомі: Богаєв О. П., Забелін Г. Ф., Моргунов І. Д., Пашков І. С.

В 1948 р. перед могилами встановлена стела із чорного граніту (вис. 1,8 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 78; Ф. 1671, оп. 1, спр. 84. – Арк. 28, 29.

Сообщение Советского информбюро, т. 5. – С. 308.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 588.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії: розшифрувати ім'я та по батькові воїнів не вдалося.

**с. Забріддя,
центр сільради**

205. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, північна частина кладовища. Поховані 55 воїнів 7-ї гв. кавалерійської дивізії, 218-ї, 322-ї, 336-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях за с. Забріддя з німецько-фашистськими загарбниками 11–22 листопада 1943 р. Прізвища 6-ти воїнів – відомі.

В 1954 р. на могилі встановлено обеліск з сірого граніту (вис. 2,4 м) з меморіальним написом, на надгробній плиті з чорного граніту (1,5 x 1 м) вибиті імена загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 38 А, оп. 9005, спр. 82. – Арк. 31; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 10, 11; Ф. 1651, оп. 1, спр. 32. – Арк. 14.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. -4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 5; Спр. 11. – Арк. 18.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Краснознаменный Прикарпатский. Краткий исторический очерк. – Львов, 1976. – С. 35–36.

Додаток:

1. Напис: «Вечная слава героям, павшим за свободу и независимость нашей Родины, декабрь 1943 г. ».

2. В напису припущена помилка. Згідно з картотекою облвійськкомату загиблих воїнів, в могилі поховані воїни, які загинули в листопаді 1943 року.

3. Персоналії:

Гвоздев Василь Дмитрович

Карабаєв Карим

Катаманов Урал

Ковальчук Мефодій Пилипович

Мінський Антон Никифорович

Мишин Петро Степанович

**с. Забріддя,
центр сільради**

206. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, північно-східна частина кладовища. Поховані 34 воїни 7-ї гв. кавалерійської дивізії і 350-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонних боях 11 листопада та 29 грудня 1943 р. під час остаточного звільнення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 21-го воїна – відомі.

В 1956 р. на могилі встановлено двометровий обеліск із сірого граніту з присвятним написом, на надгробній плиті з чорного граніту (1,5 х 1 м) викарбувані імена загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 38 А, оп. 9005, спр. 82. – Арк. 29; Ф. 1669, оп. 2, спр. 14. – Арк. 102.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. -4201, оп. 1, спр. 4. – Арк. 3. Военные грозы над Полесьем. – С. 101.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10 С. 508, 655–656.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Забріддя,
центр сільради

207. МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Північна частина села, біля клубу. Похований воїн 350-ї стрілецької дивізії, який загинув у бою 29 грудня 1943 р. під час звільнення села від німецько-фашистських окупантів. Його прізвище – невідоме.

В 1959 р. на могилі встановлено обеліск із чорного граніту (вис. 1,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1669, оп. 2, спр. 14. – Арк. 102.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Забріддя,
центр сільради

208. ПАМ'ЯТНІ ЗНАКИ НА ЧЕСТЬ ВОЇНІВ-ЗЕМЛЯКІВ ТА ЖЕРТВ РЕПРЕСІЙ (іст.). Північна частина села, біля клубу. В 1995 р. встановлено чорний гранітний обеліск (висота 2 м) на честь 93-х воїнів-земляків, які загинули на фронтах Другої світової війни. У 1998 р. поруч покладена з нахилом чорна гранітна плита (1,5 х 0,6 м) в пам'ять 28-ми жителів села, які восени 1937 р. зазнали сталінських репресій, були несправедливо засуджені й відправлені на Північ до Колими на каторжні роботи. Повернулося на батьківщину тільки 3 чоловіка. На плиті викарбувані імена та прізвища 28-ми мешканців села.

Джерела та література:

Довідка Забрідської сільради від 11.09.2003 за № 397.

Градовський Петро. Чорна тінь тридцять сьомого // Нове життя, 1998, 19 серпня.

Додаток:

1. Окрім 28-ми прізвищ репресованих, на дошці нічого не написано.

с. Зороків,
центр сільради

209. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, західна частина кладовища. Поховані 12 воїнів 121-ї гв. стрілецької дивізії, які загинули 17 листопада 1943 р. в ході оборонних боїв з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвища їх – відомі.

В 1957 р. на могилі встановлений двометровий обеліск з чорного граніту з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 19.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання. Военные грозы над Полесьем – с. 121.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Зороків,
центр сільради

210. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, західна частина сільського кладовища. Поховані Завгородичий Д. І., Іванічев П. Ф., Колісниченко П. О., Коробейко М. В., Шаповалов М. О., Ясюк А. Ф. – воїни 121-ї гв. стрілецької дивізії, які загинули в ході оборонних боїв з німецько-фашистськими загарбниками 18–22 листопада 1943 р.

В 1948 р. на могилі встановлена двометрова стела з чорного граніту з написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 19.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання. Военные грозы над Полесьем. – С. 121.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Данило Іванович Завгородичий
 Павло Федорович Іванічев
 Михайло Васильович Коробейко
 Микола Омелянович Шаповалов
 Арсен Федорович Ясюк
 Петро Олексійович Колісниченко

с. Зороків,
 центр сільради

211. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північно-західна околиця села, західна частина кладовища. Поховані 15 воїнів 121-ї гв. стрілецької дивізії, які загинули в ході оборонних боїв 6 грудня та 30 грудня 1943 р. під час остаточного визволення с. Зорокова від німецько-фашистських загарбників. Прізвища їх – відомі.

В 1957 р. на могилі встановлена двометрова стела з чорного граніту з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 19, 20.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Зороків,
 центр сільради

212. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північно-західна частина села, біля клубу. Поховані Демічев П. З., Золотарьов Т. І., Соловйов В. Є., Рюмшин Д. Ф., Рябченко Т. П., Фербер Ю. А. – воїни 121-ї гв., 276-ї стрілецької дивізії, 22-ї гв. танкової бригади, які загинули в ході оборонних боїв 17 листопада та під час остаточного визволення села від німецько-фашистських загарбників 30 грудня 1943 р.

В 1980 р. на могилі встановлено двометровий обеліск із чорного граніту з присвятним написом на фасадній стороні.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 20; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 а. – Арк. 377; Ф. 1572, оп. 1, спр. 2. – Арк. 297.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
 Военные грозы над Полесьем. – С. 121.

Додаток:

1. Напис: “Вечная слава героям, павшим за свободу и независимость нашей Родины 1941–1945 гг., с. Зороков”.

2. Персоналії:

Віктор Єгорович Соловйов
 Петро Захарович Демічев
 Тимофій Іванович Золотарьов
 Дмитро Федорович Рюмшин
 Тихон Пилипович Рябченко
 Юхим Абрамович Фербер

с. Іванків,
 Зороківська сільрада

213. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Південна околиця села, північно-західна частина кладовища. Поховані 17 воїнів 121-ї гв., 276-ї, 336-ї стрілецьких дивізій, 21-ї гв. танкової бригади, які загинули в ході оборонних боїв 18–22 листопада та 27–30 грудня 1943 р. під час остаточного визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 8 воїнів – відомі.

В 1972 р. на могилі встановлений двометровий обеліск з чорного граніту з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 19; Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 4; Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 230; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 а. – Арк. 4.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. -4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 17.
 Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
 Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 12. – С. 382–383.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Карла Маркса,
 Жадківська сільрада

214. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Західна околиця села, північно-східна частина кладовища. Поховані 32 воїни 121-ї гв., 141-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях 6–7 грудня та під час остаточного звільнення села від німецько-фашист-

ських окупантів 29 грудня 1943 р. Прізвища 3-х воїнів відомі: Капустін А. С., Куплений М. Ф., Шевченко Г. П.

В 1948 р. на могилі встановлена стела із чорного граніту (вис. 1,8 м) з присвятним написом на лицьовому боці, перед нею покладена чорна гранітна плита (1 x 0,8 м) з викарбуваними прізвищами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 78; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 26.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

- 1. Напис типовий.
- 2. Персоналії:
Капустін Анатолій Сергійович
Куплений Микола Федорович
Шевченко Григорій Павлович

**с. Клітище,
центр сільради**

215. МОГИЛА ДОНЦЯ І. Ю. (іст.). Південна околиця села, північно-західна частина сільського кладовища. Похований Донець Іван Юрійович (1908–43) – воїн 336-ї стрілецької дивізії. Загинув 15 грудня 1943 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками біля с. Клітище. Народився в с. Ксаверівка Черняхівського району, українць, колгоспник, на фронті з 1943 р.

В 1989 р. на могилі встановлений обеліск із чорного граніту (вис. 2,5 м), на лицьовому боці якого рельєфне зображення п'ятикутної зірки й скорботної матері. Під ним – присвятний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1651, оп. 2, спр. 25. – Арк. 198.
Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. -4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 17.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 10. – с. 555.

Додаток:

- 1. Напис типовий.

**с. Коростелівка,
Видиборська сільрада**

216. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна околиця села, південна частина кладовища. Поховані 24 воїни 121-ї гв., 141-ї, 280-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході оборонних боїв з німецько-фашистськими загарбниками 11 листопада, 7–27 грудня 1943 р. Прізвища двох воїнів відомі: рядові Леонов С. С., Сальніков С.

1947 р. на могилі встановлена стела із чорного граніту (вис. 1,5 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 26; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72; Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 12; Спр. 325. – Арк. 143.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

- 1. Напис: “Вічна слава 23-м героям, павшим в боях за Батьківщину з німецькими загарбниками в 1943 році. Від колгоспників к/г 13 р. РСЧА”.
- 2. В напису є неточність. Згідно з документами ОВК в могилі поховано 24 воїни.
- 3. Персоналії:
Леонов Степан Степанович
Сальніков Сергій
- 4. Житомирсько-Бердичівська наступальна операція почалася 24 грудня 1943 в районі Радомишля, Брусилова, а на Коростенському напрямку – 28 грудня 1943.

**с. Корчівка,
Сліпчицька сільрада**

217. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця села, західна частина кладовища. Поховано 126 воїнів 141-ї, 148-ї, 276-ї, 322-ї, 336-ї стрілецьких дивізій, 839-го гаубичного артилерійського полку, які загинули в ході оборонних боїв з німецько-фашистськими загарбниками в листопаді–грудні 1943 р. Прізвища 25-ти воїнів – відомі.

В 1958 р. на могилі встановлений двометровий обеліск із чорного граніту з меморіальним написом. Перед ним покладена плита із чорного граніту (1,2 x 1 м) з прізвищами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 40. Арк. 478; 481; Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 293; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 16; Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 32; Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 17.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Людников И. И. Сквозь грозы. Автобиографический очерк. – Донецк, 1973. – С. 87.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 430.

Додаток:

1. Напис типовий.

**с. Корчівка,
Сліпчицька сільрада**

218. **МОГИЛА РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.)**. Східна околиця села, за 1,5 км на схід, в сосновому узліску. Похована воїн-медсестра 336-ї стрілецької дивізії, яка загинула 29 грудня 1943 р. в ході боїв за остаточне звільнення с. Корчівки від німецько-фашистських загарбників. Відоме тільки ім'я Ольга.

В 1965 р. на могилі встановлений двометровий обеліск з чорного граніту. У верхній частині його на лицьовому боці вирізьблена п'ятикутна зірка, під нею – меморіальний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 18.
Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 15.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис: "Вечная память воинам, погибшим в 1943 году. Здесь похоронена Оля-санитарка. От учащихся с. Слипчицы, карьероуправления и СПТУ-2".

**с. Крученець,
Клітищенська сільрада**

219. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Західна околиця села, західна частина кладовища. Поховано 25 воїнів 336-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою під час остаточного звільнення с. Крученця від німецько-фашистських загарбників 29 грудня 1943 р. Прізвища 20-ти воїнів – відомі.

В 1957 р. на могилі встановлено триметровий, багатоступеневий обеліск із сірого граніту з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 19.
Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 17.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 5. – С. 533; т. 10. – с. 515, 621, 715, 760.

Додаток:

1. Напис типовий.

**с. Крученець,
Клітищенська сільрада**

220. **МОГИЛА ГРИНЕВИЧ К. Р. (іст.)**. Північно-західна околиця села, західна частина кладовища, поряд з братською могилою радянських воїнів. Похована Гриневиц Катерина Романівна (1919–43) – колгоспниця, член сільської ради, яка була замучена німецько-фашистськими карателями за допомогу партизанам у травні 1943 р.

В 1968 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту у вигляді паруса (вис. 1,5 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Довідка сільської ради від 15 травня 1991.

Додаток:

1. Напис: "Погибла от рук фашистских захватчиков".
2. Гриневиц К. Р. допомагала партизанам різних загонів продуктами, білизною, одягом, які збирала в місцевих жителів.

**с. Ксаверівка,
центр сільради**

221. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північно-східна частина села, в сквері, при в'їзді в село. Поховано 20 воїнів 141-ї і 336-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході оборонних боїв 15 листопада та 28–29 грудня 1943 р. під час остаточного звільнення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища чотирьох воїнів відомі: Агшиєв М. Б., Колупаєв О. Ф., Філімонов М. І., Чичикалюк В. В.

В 1954 р. на могилі був встановлений цегляний обеліск, в 1986 р. його замінили на двометровий обеліск з чорного граніту з меморіальним написом. Перед ним покладена плита із чорного граніту (1,2 x 0,8 м) з іменами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 37; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. -4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 3.
 Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
 Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 12. – С. 315.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:

Агшиєв Магомет Бердієвич
 Колупаєв Овсій Федорович
 Філімонов Михайло Іларіонович
 Чичикалюк Володимир Васильович

с. Мала Горбаша,
 Великогорбашівська сільрада

222. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, східна частина кладовища. Поховані 13 воїнів 7-ї гв. кавалерійської, 121-ї гв. стрілецької дивізії, які загинули 13–18 листопада 1943 р. в оборонних боях з німецько-фашистськими окупантами. Прізвища 7-ми воїнів – відомі.

В 1951 р. на могилі встановлений обеліск з чорного граніту (вис. 2,7 м) з меморіальним написом в центрі фасадної сторони.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 20; Ф. 38 А, оп. 9005, спр. 82. – Арк. 31.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 11. – Арк. 18, 20.
 Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
 Военные грозы над Полесьем. – С. 121–122.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Малинівка,
 Стирківська сільрада

223. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, північна частина кладовища, біля огорожі. Поховані 2 воїни 280-ї стрілецької дивізії, які загинули в оборонному бою

6 грудня 1943 р. з німецько-фашистськими загарбниками. Відоме прізвище одного воїна – рядовий Луговий Г. Г. (1908–43).

В 1969 р. на могилі встановлена стела з чорного граніту (вис. 1,8 м) з меморіальним написом на фасадній стороні.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 143.
 Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
 Луговий Гаврило Григорович

с. Мокренщина,
 Пекарщинська сільрада

224. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна частина села, біля клубу. Поховані 26 воїнів 141-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході оборонних боїв та остаточного звільнення села від німецько-фашистських загарбників з 6 по 31 грудня 1943 р. Прізвища 4-х воїнів – відомі: Братов В. С., Коталев М. В., Крайнов В. О., Фаїзов Ф.

В 1950 р. на могилі була встановлена цегляна стела, в 1983 р. її замінили на двометровий обеліск з чорного граніту з присвятним написом на лицьовому боці.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерація. – Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 2; Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 4.
 Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 7. – Арк. 15.
 Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
 Братов Василь Степанович
 Коталев Михайло Васильович
 Крайнов Василь Олександрович
 Фаїзов Фатимула

с. Науменка,
Горбулівська сільрада

225. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАРТИЗАНА (іст.). Південно-східна околиця села, при в'їзді з боку с. Горбулева. Поховані 9 воїнів 121-ї гв. стрілецької дивізії, які загинули в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками 6 грудня 1943 р. Їх прізвища – відомі. В цій же могилі похований Куницький Домінік Владиславович (1916–43 рр.) – колгоспник, житель села, який загинув влітку 1943 р. від рук німецько-фашистських карателів за допомогу партизанам загону ім. Боженка з'єднання ім. Щорса продуктами харчування.

В 1950 р. на могилі встановлений двоступеневий обеліск з чорного граніту (вис. 3,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 23.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 182. – Арк. 23.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – с. 617.

Додаток

1. Напис: “Вічна слава 9-ти героям, які полягли в боях з німецькими загарбниками за свободу і незалежність Батьківщини в грудні 1943 р. В пам'ять від колгоспників колгоспу ім. Леніна”.

с. Некраші,
Троковицька сільрада

226. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна околиця села, східна частина кладовища. Поховані 14 воїнів 304-ї стрілецької дивізії, які загинули в боях 29 грудня 1943 р., остаточно визволивши село від німецько-фашистських окупантів. Прізвища 6-ти воїнів – відомі.

В 1965 р. на могилі встановлений двометровий обеліск з чорного граніту з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1611, оп. 2, спр. 9. – Арк. 11.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 9. – Арк. 13.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Нераж,
Жадківська сільрада

227. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна частина села, біля школи. Поховано 19 воїнів 2-ї гв. кавалерійської дивізії, 121-ї гв., 280-ї стрілецьких, 2-ї гвардійської повітряно-десантної дивізій, які загинули в оборонних боях 24 листопада і 7 грудня та під час остаточного визволення с. Неража від німецько-фашистських загарбників 30 грудня 1943 р. Прізвища 18-ти воїнів – відомі.

В 1950 р. на могилі встановлена стела із чорного граніту (вис. 1,5 м) з меморіальним написом і вибитою вгорі зіркою.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 26; Ф. 38 А, оп. 9005, спр. 82. – Арк. 31; Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 228.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 11. – Арк. 23.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Новопіль,
центр сільради

228. МОГИЛА ПОПОВА В. І. (іст.). Південна частина села, біля школи. Похований Попов Володимир Іванович (1923–43) – боець 40-ї танкової дивізії. Народився в станиці Підгорна Синюга Спокойницького району Краснодарського краю (Р. Ф.) Росіянин. З 1940 р. в лавах Радянської Армії, з липня 1941 р. на фронті. Потрапив до полону, втік з табору військовополонених, переховувався в жителів с. Новополя. Загинув 7 липня 1943 р. від рук німецько-фашистських карателів.

В 1950 р. на могилі був встановлений цегляний обеліск, в 1990 р. його замінили на обеліск з чорного граніту (вис. 1,8 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 182. – Арк. 14; Ф. 2636, оп. 1, спр. 48. – Арк. 6.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Новосілка
(колиш. Нейборн),
Черняхівська селищна рада

229. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Південно-західна частина села, при в'їзді з боку Черняхова, біля розвилки доріг на Славів і Пекарщину. Поховані 7 воїнів 141-ї стрілецької дивізії, які загинули 6–12 грудня 1943 р. в ході оборонних боїв з німецько-фашистськими загарбниками біля села. Їх прізвища відомі.

В 1959 р. на могилі встановлено обеліск із чорного граніту (вис. 3 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 4.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання і картошка загиблих воїнів.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Осники,
Високівська сільрада

230. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Північно-східна околиця села, східна частина кладовища. Поховано 56 воїнів 304-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході оборонних боїв 19–29 листопада та під час остаточного звільнення с. Осники від німецько-фашистських загарбників 29 грудня 1943 р. Прізвища 4-х воїнів – відомі: Бахолдін М. В., Кухаренко Г. І., Павлов Є. І., Тищенко О.

В 1956 р. на могилі встановлено обеліск з сірого граніту (вис. 2,8 м) з меморіальним написом на лицьовій стороні.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1611, оп. 2, спр. 11. – Арк. 78; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 16.

Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 190. – Арк. 156.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України Житомирська область. – Т. 10. – с. 569.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:

Бахолдін Микола Володимирович
Кухаренко Григорій Іванович
Павлов Єгор Іванович
Тищенко Олександр

с. Осники,
Високівська сільрада

231. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)**. Південно-східна частина села, біля правління колишнього колгоспу. Поховані Адамович Є. В., Савельєв Т. П., Сайфулін Д. М., Ткаченко Т. І. – воїни 304-ї і 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в ході оборонних боїв 18 листопада та під час остаточного визволення села від німецько-фашистських загарбників 29 грудня 1943 р.

В 1947 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту (вис. 2,8 м) з меморіальним написом на фасадній стороні.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 16; Ф. 1611, оп. 2, спр. 11. – Арк. 78.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 727.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:

Адамович Євген Володимирович
Савельєв Тихон Павлович
Сайфулін Давлат Мухтарович
Ткаченко Теофіл Ісакович

с. Осники,
Високівська сільрада

232. **МОГИЛА НЕЧИПОРЕНКА А. А. (іст.)**. Південно-східна частина села, біля школи. Перепохований Нечипоренко Адам Артемович (1902–43 рр.) – борець партизанського загону ім. Боженка зі з'єднання ім. Щорса. Українець, безпартійний. Брав участь в радянсько-фінляндській війні, був тяжко поранений. Велика Вітчизняна війна застала його на лікуванні в Житомирському госпіталі. З початком окупації разом з сім'єю перебрався в рідне село Осники, де відразу включився у підпільну роботу, вступив до партизанського загону ім. Боженка з'єднання ім. Щорса (командир С. Ф. Маликов) в серпні 1943 р.

Загинув 18 вересня 1943 р. під час нерівного бою з німецько-фашистськими карателями, в засідку яких потрапила диверсійна група з 10-ти партизан, що поверталася після виконання бойового завдання. Адам Нечипоренко прикрив відхід групи і вів бій до останнього патрона. Залишившись без боеприпасів, підпустив до себе німців і поліцаїв, підірвав себе і кількох гітлерівців останньою гранатою. Гітлерівці закололи багнетами ще живого нескореного партизана, скинули в природо-рожну канаву і заборонили місцевим жителям захоронити партизана. Спочатку був похований в с. Клітищі.

В 1948 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту (вис. 2 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

- Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 182. – Арк. 40. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання. Іваницький М. У строю партизанська родина // Стривожена пам'ять. Спогади ветеранів. 1943-1993. – Житомир, 1993. – С. 171–172. Іваницький М. Подвиг партизана // Рад. Житомирщина, 1990. – 6 травня.

Додаток:

1. Напис: "Вечная память отважному партизану Нечипоренко Адаму А., который героически погиб в бою за Родину 18.08.43 г.
2. У напису міститься неточність стосовно дати загибелі. Згідно з архівними матеріалами партизан загинув 18 вересня 1943 року.

**с. Очеретянка
(колиш. Ворів),
центр сільради**

233. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.) Західна частина села, біля Будинку культури. Поховані 13 воїнів 21-ї гвардійської танкової бригади, 141-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули 14 листопада під час першого звільнення села від німецько-фашистських загарбників та 29 грудня 1943 р. в боях за остаточне звільнення с. Очеретянки. Прізвища 6-ти воїнів – відомі.

В 1954 р. на могилі встановлений обеліск з чорного граніту (вис. 2 м.). На лицьовому боці його вирізьблені орден Перемоги, під ним – меморіальний напис.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 10. Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 74; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 а. – Арк. 375. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
Ахмадулін Горафій
Єремін Іван Федорович
Тюрін Віктор Гаврилович
Уляшев Саватій Васильович
Фабрикантов Сергій Миколайович
Ященко Павло Маркович

**с. Очеретянка
(колиш. Ворів),
центр сільради**

234. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.) Південна околиця села, східна частина старого кладовища. Поховані 20 воїнів 21-ї гв. танкової бригади, 141-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули 14 листопада 1943 р. в ході боїв за перше звільнення села, 6–7 грудня в оборонних боях і 29 грудня 1943 р. під час остаточного звільнення с. Очеретянки. Прізвища 10-ти воїнів – відомі.

В 1972 р. на могилі встановлений обеліск з рожевого граніту (вис. 1,9 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

- Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 9; Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 10; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18-а. – Арк. 375. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання. Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – С. 746.

Додаток:

1. Напис типовий.

**с. Пекарщина,
центр сільради**

235. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.) Північно-західна околиця села, північна частина нового кладовища, справа від входу. Поховані 13 воїнів 112-ї, 141-ї, 202-ї стрілецьких дивізій, які загинули 6 грудня 1943 р. в ході оборонних боїв за село з німецько-фашистськими окупантами. Прізвища 9-ти воїнів – відомі.

В 1955 р. на могилі встановлено двометровий обеліск з чорного граніту з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 9; Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 143; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Пекарщина,
центр сільради

236. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна частина села, біля Будинку культури. Поховані 19 воїнів: з них Клименко Володимир Андрійович, лейтенант 135-ї стрілецької дивізії, який загинув у оборонних боях 17 липня 1941 р. і 18 воїнів 322-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою 29 грудня 1943 р. під час остаточного визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища воїнів – відомі.

В 1950 р. на могилі був встановлений цегляний обеліск, в 1983 р. його замінено на обеліск з чорного граніту (вис. 2 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1452, оп. 1, спр. 2. – Арк. 2; Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 10.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Оскільки відомих прізвищ загиблих воїнів в 1941 р. одиниці, автор вважає за необхідність називати їх.

с. Пекарщина,
центр сільради

237. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, північна частина старого кладовища. Поховані 25 воїнів 112-ї, 202-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонному бою за село з німецько-фашистськими загарбниками 6 грудня 1943 р. Прізвища воїнів – відомі.

В 1955 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту (вис. 2,1 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. 2 Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 9; Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 143; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 11.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток

1. Напис типовий.

с. Плехів,
Клітищенська сільрада

238. МОГИЛА ІЛЬЧИШИНА К. С. (іст.). Західна околиця села, східна частина кладовища. Похований Ільчишин Костянтин Семенович (1922–43 рр.) – рядовий 336-ї стрілецької дивізії, який загинув в оборонному бою за рідне село з німецько-фашистськими загарбниками 15 грудня 1943 р. Народився в с. Плехові, українець, колгоспник. В лаврах Радянської армії з 1941 р.

У 1970 р. на могилі встановлений чорний гранітний обеліск (вис. 1,5 м) з присвятним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. Ф. 1651, оп. 2, спр. 25. – Арк. 199.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 10. – с. 575.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Плехів,
Клітищенська сільрада

239. МОГИЛА СТЕПАНЕНКА І. І. (іст.) Західна околиця села, західна частина кладовища. Похований Степаненко Ігор Іванович (1923–43 рр.) – рядовий 336-ї стрілецької дивізії, який загинув 14 грудня 1943 р. в оборонному бою з німецько-фашистськими загарбниками. Народився в с. Плехові. Українець, колгоспник, покликаний до лав армії в листопаді 1943 р.

У 1970 р. на могилі встановлений чорний гранітний обеліск (вис. 1,5 м) з написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. Ф. 1651, оп. 2, спр. 25. – Арк. 198.

Житомирський ОВК – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 10. – с. 317.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. В “Книзі Пам'яті України. Житомирська область” йдеться про те, що Степаненко І. І. пропав безвісти. В дійсності його тіло було знайдено пізніше, а дані про його зникнення надійшли відразу після бою і в документах ЦАМО РФ він рахується як такий, що пропав безвісти.

с. Рудня,

Очеретянська сільрада

240. БРАТСЬКА МОГИЛА ЧЕРВОНОАРМІЙЦЯ І РАДЯНСЬКОГО ВОЇНА (іст.). Західна околиця села, східна частина кладовища, справа від входу. Похований невідомий кінармієць 4-ї кавалерійської дивізії, який загинув влітку 1920 р. під час польсько-радянської війни, а також Овчинников Михайло Іванович – старший лейтенант 141-ї стрілецької дивізії, який загинув в бою під час першого визволення села від німецько-фашистських загарбників 12 листопада 1943 р.

В 1958 р. на могилі встановлено обеліск із рожевого граніту (вис. 1,8 м), увінчаний п'ятикутною зіркою, на лицьовому боці меморіальний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Буденный С. М. Пройденный путь, кн. 2. – М., 1965. – С. 136.

Додаток:

1. Напис: “Память погибшему в 1920 году бойцу-буденовцу». «Старшему лейтенанту Овчинникову Михаилу Ивановичу, павшему в боях за свободу и независимость нашей Родины».

с. Сали,

центр сільради

241. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна частина села, біля сільради. Поховані 79 воїнів 21-ї, 22-ї гв. танкових

бригад, 141-ї, 351-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях за село з німецько-фашистськими загарбниками 8 грудня 1943 р. Прізвища 26-ти воїнів – відомі.

В 1957 р. на могилі встановлено скульптуру воїна із гіпсу з присвятим написом на постаменті, перед якою вертикально поставлена плита із сірого граніту (1,2 x 1 м) з прізвищами загиблих воїнів.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 143; Спр. 315. – Арк. 224, 226; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 а. – Арк. 374; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72.

Державний архів Житомирської області, – Ф. Р. 4201, оп. 1, спр. 5. – Арк. 24. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. т. 10. – С. 728–729; 731.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Сали,

центр сільради

242. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна околиця села, західна частина кладовища. Поховані 45 воїнів 141-ї, 351-ї стрілецьких дивізій, 21-ї, 22-ї гв. танкових бригад, які загинули в оборонних боях 6–10 та під час остаточного визволення села від німецько-фашистських загарбників 28–31 грудня 1943 р. Прізвища 25-ти воїнів – відомі.

В 1957 р. на могилі встановлена стела із чорного граніту (вис. 2 м) з меморіальним написом в центрі фасадної сторони.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 224; Спр. 325. – Арк. 143; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 а. – Арк. 374.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. т. 10. – с. 566.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Сали,
центр сільради

243. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Північно-західна околиця села, західна частина кладовища. Поховано 47 воїнів 21-ї гв. танкової бригади, 141-ї, 322-ї і 351-ї стрілецьких дивізій, які загинули в боях під час першого визволення села 14 листопада, в оборонних боях 6–8 грудня і 28 грудня 1943 р. в ході боїв за остаточне звільнення с. Салів від німецько-фашистських загарбників. Їх прізвища – невідомі.

В 1950 р. на могилі встановлена стела із сірого граніту (вис. 1,5 м) з меморіальним написом з лицьового боку.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 а. – Арк. 374; Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 143; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 9; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Свидя,
Видиборська сільрада

244. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.) Східна околиця села, північно-східна частина сільського кладовища. Похований 21 воїн 121-ї гв., 276-ї, 336-ї стрілецьких дивізій, які загинули в боях за перше визволення с. Свиді від німецько-фашистських загарбників 12 листопада, в оборонних боях 6–7 грудня та 28 грудня 1943 р. в бою за остаточне звільнення села. Прізвища трьох воїнів відомі: Адимов Т., Сібриков В. І., Степанов Г. Х.

В 1957 р. на могилі встановлено двометровий обеліск з сірого граніту з меморіальним написом по центру лицьової сторони.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 9, 12; Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 293; Ф. 1651, оп. 2, спр. 32. – Арк. 31.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 3. – Арк. 5. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Адимов Турахмед
Сібриков Василь Іванович
Степанов Георгій Христофорович

с. Селець
(колиш. Селище),
центр сільради

245. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Південно-західна частина села, біля клубу. Поховані 29 воїнів 141-ї, 280-ї, 322-ї, 351-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях 14 листопада, 5–15 грудня та 28–29 грудня 1943 р. в боях за остаточне визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища двох воїнів відомі: Бондарев В. М., Косов М. Г.

В 1981 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту на постаменті (вис. 2,1 м) з вирізьбленою на лицьовому боці п'ятикутною зіркою, нижче – меморіальний напис. До постаменту прикріплена плита із чорного граніту (1,2 x 0,8 м) з прізвищами загиблих воїнів-визволителів.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 325. – Арк. 143; Спр. 679. – Арк. 10; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 78; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 9.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

2. Персоналії:

Бондарев Валентин Михайлович
Косов Михайло Гнатович

с. Селець
(колиш. Селище),
центр сільради

246. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ** (іст.). Південна околиця села, південна частина кладовища, біля ритуальної площадки. В 1965 р. в могилу перепоховані 5 воїнів 141-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули 14–18 листопада 1943 р. в оборонних боях за село з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвища їх – невідомі.

В 1980 р. на могилі встановлена стела з чорного граніту (вис. 2,5 м) з меморіальним написом на фасадній стороні.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 9; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Селянщина,
центр сільради

247. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ І ПАРТИЗАНА (іст.). Східна частина села, біля сільської ради. Поховані 14 чоловік, серед них 7 розвідників десантної групи капітана держбезпеки Творогова Олександра Федоровича, які загинули 3–7 червня 1942 р. в нерівному бою з німецько-фашистськими карателями. Група мала висадитися в мозирських лісах, але літак збився з курсу й десант висадився поблизу Житомира. Пробиваючись на північ в с. Торчин (нині с. Вишневе) група була виказана нацистам зрадником.

Поховані також 7 воїнів 280-ї й 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в бою 29 грудня 1943 р. під час остаточного звільнення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища похованих – відомі.

В 1954 р. біля могили встановлена бетонна скульптура воїна, в 1987 р. до постаменту скульптури прикріплена гранітна дошка (1,2 x 1 м) з меморіальним написом та іменами загиблих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 42; Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 230.
Державний архів Житомирської області. – Ф. 1376, оп. 1, спр. 253. – Арк. 34.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Курильчук М. Десант капітана Творогова. – Київ, 1978. – С. 107.
Медведев Д. Н. Сильные духом. – Київ, 1981. – С. 10–11, 14, 28–29.
Книга Пам'яті України Житомирська область. – т. 10. – С. 581.

Додаток:

1. Напис "Подвигу Вашему имя – бессмертие".
2. Дмитро Миколайович Медведев (1898–1954 рр.) – командир партизанських загонів, письменник, Герой Радянського Союзу.
3. Село Торчин (Вишневе) знаходиться поруч з с. Селянщиною.

с. Селянщина,
центр сільради

248. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.) Східна частина села, біля сільської ради. Поховані Помоз Г. Є., Богодист М. Л., Завалей Т. А., Лукашенко А. А. – воїни 135-ї стрілецької дивізії, які загинули 10 липня 1941 р. в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками.

В 1954 р. на могилі встановлено двометровий обеліск із сірого граніту з меморіальним написом в центрі і п'ятикутною зіркою вгорі.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 229, оп. 4068, спр. 1. – Арк. 123.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Текст на обеліску: "Слава героям войны, павшим в боях за освобождение Родины".
2. Відоме ім'я та по батькові лише одного воїна – Помоза Григорія Євдокимовича, останніх – лише ініціали.

с. Славів,
Селянщинська сільрада

249. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Південно-східна частина села, біля магазину. Поховані Гребенніков Іван Васильович, Уразмет Разумбей Уразметович – воїни 322-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою 30 грудня 1943 р. під час остаточного визволення села від німецько-фашистських загарбників.

В 1965 р. на могилі встановлена бетонна скульптура воїна з присвятним написом на постаменті.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 42.
Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Сліпчиці,
центр сільради

250. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Західна частина села, біля клубу. Поховані 21 воїн 2-ї гв. кавалерійської, 322-ї стрілецької дивізій, які загинули 29–30 листопада та 6–7 грудня 1943 р. в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками біля села. Прізвища їх відомі.

В 1953 р. на могилі встановлена бетонна скульптура воїна з меморіальним написом на постаменті, в 1964 р. перед нею укріплена з нахилом плита із чорного граніту (1,2 x 1 м) з прізвищами загиблих воїнів.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1 гв. КК, оп. 9445, спр. 12. – Арк. 350; Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 16.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Сліпчиці,
центр сільради

251. БРАТСЬКІ МОГИЛИ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця села, північно-західна частина кладовища. В двох могилах, які розташовані поруч, поховано 70 воїнів 2-ї гв. кавалерійської і 322-ї стрілецької дивізій, які загинули в оборонних боях 20–28 листопада і 6–7 грудня 1943 р. з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвища трьох воїнів відомі: Зарюкін Ф. П., Костин М. С., Родіонов І. Т.

В 1966 р. перед могилами встановлений триметровий обеліск з чорного граніту з меморіальним написом на лицьовому боці.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1635, оп. 1, спр. 103. – Арк. 16; Спр. 176. – Арк. 16; Ф. 1 гв. КК, оп. 9445, спр. 12. – Арк. 350.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
Зарюкін Федір Павлович
Костин Микола Сергійович
Родіонов Іван Тимофійович

с. Стирти,
центр сільради

252. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, північно-східна частина нового сільського кладовища. Поховані 87 воїнів 21-ї гв. танкової бригади, 112-ї, 121-ї гв., 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули 12–14 листопада, 6–7 грудня в оборонних боях та 29 грудня 1943 р. під час бою за остаточне визволення села від німецько-фашистських загарбників. Відомі прізвища 2-х воїнів: Артемчук Ф. П., Заглада І. О.

В 1958 р. на могилі встановлена двометрова стела із чорного граніту з присвятним написом на фасадній стороні.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 131; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 18, 22; Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 45. Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 а. – Арк. 374.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – С. 493, 566.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
Артемчук Феодосій Полікарпович
Заглада Іван Оксентійович

с. Стирти,
центр сільради

253. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, західна частина старого кладовища, зліва біля входу. Поховано 3 льотчики 14-ї змішаної авіаційної дивізії, які загинули в повітряному бою над селом з німецько-фашистськими загарбниками у липні 1941 р. Їх прізвища – невідомі.

В 1951 р. на могилі встановлений обеліск з чорного граніту (вис. 1,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Владимирський А. В. На киевском направлении. – С. 30.

Додаток:

1. Напис: «Вечная память летчикам-героям Великой Отечественной войны, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины 1941–1945 гг. ».

2. 14-а змішана авіадивізія базувалась біля с. Федорівки, що неподалік с. Стирти, льотчики цієї дивізії брали участь у контрнаступі 5-ї армії в липні 1941 р.

**с. Стирти,
центр сільради**

254. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, північно-західна частина старого сільського кладовища. Поховані 3 льотчики 62-ї бомбардувальної авіадивізії, які загинули в повітряному бою з німецько-фашистськими загарбниками поблизу села в липні 1941 р. Прізвища їх – невідомі.

В 1959 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту (вис. 1,2 м) з меморіальним написом в центрі фасадної сторони.

Джерела та література:

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Владимирський А. В. На киевском направлении. – С. 30.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Аеродромна база 62-ї авіадивізії знаходилася на північ від села в Лугинському районі біля с. Червоної Волюки.

**с. Стирти,
центр сільради**

255. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Східна околиця села, північно-східна частина нового сільського кладовища. Поховано 64 воїни 112-ї, 121-ї гвардійської, 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули 12–24 листопада, 3–7 грудня в оборонних боях з німецько-фашистськими загарбниками та 29 грудня 1943 р. під час остаточного визволення с. Стирти від гітлерівських окупантів. Відомі прізвища 3-х воїнів: Кулаков А. І., Ничипорук О. С., Теплов Ф. І.

В 1958 р. на могилі встановлено двометровий обеліск з чорного граніту з меморіальним написом на лицьовій стороні.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 4, 10; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 18; Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 45; Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 131.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 616, 655, 723.

Додаток:

1. Напис типовий.
2. Персоналії:
Кулаков Анатолій Іванович
Ничипорук Олександр Сергійович
Теплов Федір Іванович.

**с. Стирти,
центр сільради**

256. БРАТСЬКІ МОГИЛИ РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна частина села, біля школи. В 3-х могилах, які розташовані в один ряд, поховані 59 воїнів 21-ї гв. танкової бригади, 112-ї, 121-ї гвардійської, 141-ї, 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях 12–28 листопада, 3–7 грудня з гітлерівськими окупантами та 29 грудня 1943 р. під час остаточного визволення с. Стирти від німецько-фашистських загарбників. Їх прізвища – відомі.

В 1951 р. перед могилами встановлено обеліск з чорного граніту (вис. 2,7 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1309, оп. 2, спр. 16. – Арк. 131; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 18, 22; Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 45; Ф. 3403, оп. 1, спр. 18 а. – Арк. 374.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.
Книга Пам'яті України. Житомирська область. Т. 10. – С. 602, 635, 705, 709.

Додаток:

1. Напис типовий.

**с. Троковичі,
центр сільради**

257. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-східна частина села, біля клубу. Поховані 38 воїнів 7-ї гв. кавалерійської дивізії, 121-ї гв., 141-ї, 350-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях 17–20 листопада та 30–31 грудня 1943 р. під час боїв за остаточне визволення села від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 12-ти воїнів – відомі.

В 1957 р. на могилі встановлено обеліск з чорного лабрадориту (вис. 2,5 м) з меморіальним написом, зліва від нього покладена плита із чорного габро (1,5 x 0,7 м) з прізвищами загиблих воїнів-визволителів.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 20; Ф. 1367, оп. 1, спр. 11. – Арк. 72; Спр. 40. – Арк. 478; Ф. 38А, оп. 9005, спр. 82. – Арк. 24.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 11. – Арк. 18. Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Военные грозы над Полесьем. – С. 128.

Крайнюков К. В. Оружие особого рода. – С. 95.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – с. 538, 595, 647, 671, 697, 710.

Додаток

1. Напис типовий.

с. Троковичі,
центр сільради

258. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)** Південно-західна околиця села, західна частина сільського кладовища. Поховані 29 воїнів 121-ї гв., 141-ї, 350-ї стрілецьких дивізій, які загинули в оборонних боях 18–20 листопада та 30–31 грудня 1943 р. в бою під час остаточного визволення с. Трокович від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 8-ми воїнів – відомі.

В 1958 р. на могилі встановлено обеліск з чорного лабрадориту (вис. 2,5 м) з меморіальним написом, перед ним покладена плита з чорного габро (1,5 x 0,8 м) з прізвищами похованих.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 26; Ф. 1669, оп. 2, спр. 14. – Арк. 125; Ф. 1361, оп. 1, спр. 40. – Арк. 478.

Сообщение Советского информбюро. – М., 1944, т. 5. – С. 310.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Федорівка,
Стиртівська сільрада

259. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)** Північна околиця села, північно-східна частина сільського кладовища. Поховані 15 воїнів 276-ї 351-ї і 322-ї стрілецьких дивізій, які загинули в бою

6 грудня 1943 р. під час оборони с. Федорівка від німецько-фашистських поневолювачів. Прізвища їх – відомі.

В 1961 р. на могилі встановлено двометровий обеліск з чорного граніту, на лицьовому боці – вирізьблена п'ятикутна зірка, нижче – меморіальний напис.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 230; Ф. 1572, оп. 1, спр. 12. – Арк. 293; Ф. 1635, оп. 2, спр. 42. – Арк. 45.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – т. 4. – с. 383; т. 10. – с. 496, 497, 520, 523, 526, 573, 595, 605, 616, 624.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Федорівка,
Стиртівська сільрада

260. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)** Північно-західна частина села, на території школи. Поховані 11 воїнів 121-ї гв., 141-ї стрілецьких дивізій, які загинули 12–26 листопада 1943 р. в оборонних боях за село Федорівка з німецько-фашистськими загарбниками. Прізвища воїнів – відомі.

В 1956 р. на могилі встановлений двометровий обеліск з чорного граніту з меморіальним написом в центрі фасадної сторони.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 676. – Арк. 4; Ф. 1331, оп. 1, спр. 10. – Арк. 22.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Книга Пам'яті України. Житомирська область. – Т. 10. – С. 500, 611, 636, 747.

Додаток:

1. Напис типовий.

с. Щеніїв,
Забрідська сільрада

261. **БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.)** Північна частина села, біля клубу. Поховано 8 воїнів 350-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою 28 грудня 1943 р., визволяючи с. Щеніїв від німецько-фашистських загарбників. Прізвища 7-ми воїнів – відомі.

В 1960 р. на могилі встановлено обеліск у формі зрізаного дуба з чорного граніту (вис. 2,2 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1669, оп. 2, спр. 14. – Арк. 101.

Державний архів Житомирської області. – Ф. Р. – 4201, оп. 1, спр. 4. – Арк. 3. Житомирський ОВК, від. 4. – облікова картка військового поховання.

Додаток:

1. Напис типовий.

**с. Щербини,
Вільська сільрада**

262. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північна околиця села. Поховані Мамаєв М. Г., Турлаков В. П. – воїни 322-ї, 336-ї стрілецької дивізії, які були смертельно поранені в бою 30 грудня 1943 р. під час звільнення села від німецько-фашистських загарбників і померли від ран.

В 1963 р. на могилі встановлений обеліск з чорного граніту (вис. 1,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 417, оп. 10564, спр. 315. – Арк. 146; Ф. 1636, оп. 1, спр. 103. – Арк. 42.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис: “Вечная слава воинам Великой Отечественной войны, павшим за свободу и независимость нашей Родины 1941–1945 гг.”.

2. Персоналії:

Мамаєв Михайло Григорович

Турлаков Василь Панасович

**с. Ялинівка,
Вільська сільрада**

263. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ (іст.). Північно-західна частина села, біля клубу. Поховані Горін Г. О., Самарін А. С. – воїни 336-ї стрілецької дивізії, які загинули в бою 31 грудня 1943 р., визволяючи с. Ялинівку від німецько-фашистських окупантів.

В 1975 р. на могилі встановлено обеліск з чорного граніту (вис. 1,5 м) з меморіальним написом.

Джерела та література:

Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації. – Ф. 1651, оп. 2, спр. 25. – Арк. 35.

Житомирський ОВК, від. 4. – картка обліку військового поховання.

Додаток:

1. Напис: “Имя твое неизвестно, подвиг твой бессмертный».
2. Прізвища похованих були встановлені пізніше, ніж пам’ятник на могилі.
3. Персоналії:

Горін Георгій Олександрович

Самарін Анатолій Сергійович.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	5
1. ВОЛОДАРСЬК-ВОЛИНСЬКИЙ, центр селищної ради	9
2. ЄМІЛЬЧИНЕ, центр селищної ради	47
3. ЧЕРНЯХІВ, центр селищної ради	112

Архівно-довідкове видання

Іващенко Олена Микитівна

ПАМ'ЯТКИ І ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 1941-1945 РР. НА ЖИТОМИРщині

(Володарсько-Волинський,
Ємільчинський, Черняхівський райони)

Випуск 3

Редактор *Л.М. Козак*

Технічний редактор *М.М. Сухова*

Коректор *Л.В. Гуцало*

Комп'ютерна верстка – *Т.М. Безверха*

Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Minion Suttgart.
Умовн. друк. арк. 10,00. Обл.-вид. арк. 10,25.
Тираж 300 прим. Зам. 639.

Комунальне книжково-газетне видавництво «Полісся».
10008 Житомир, вул. Шевченка, 18а.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру:
серія ЖТ №5 від 26.02.2004 року.